
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google^{TM} books

<https://books.google.com>

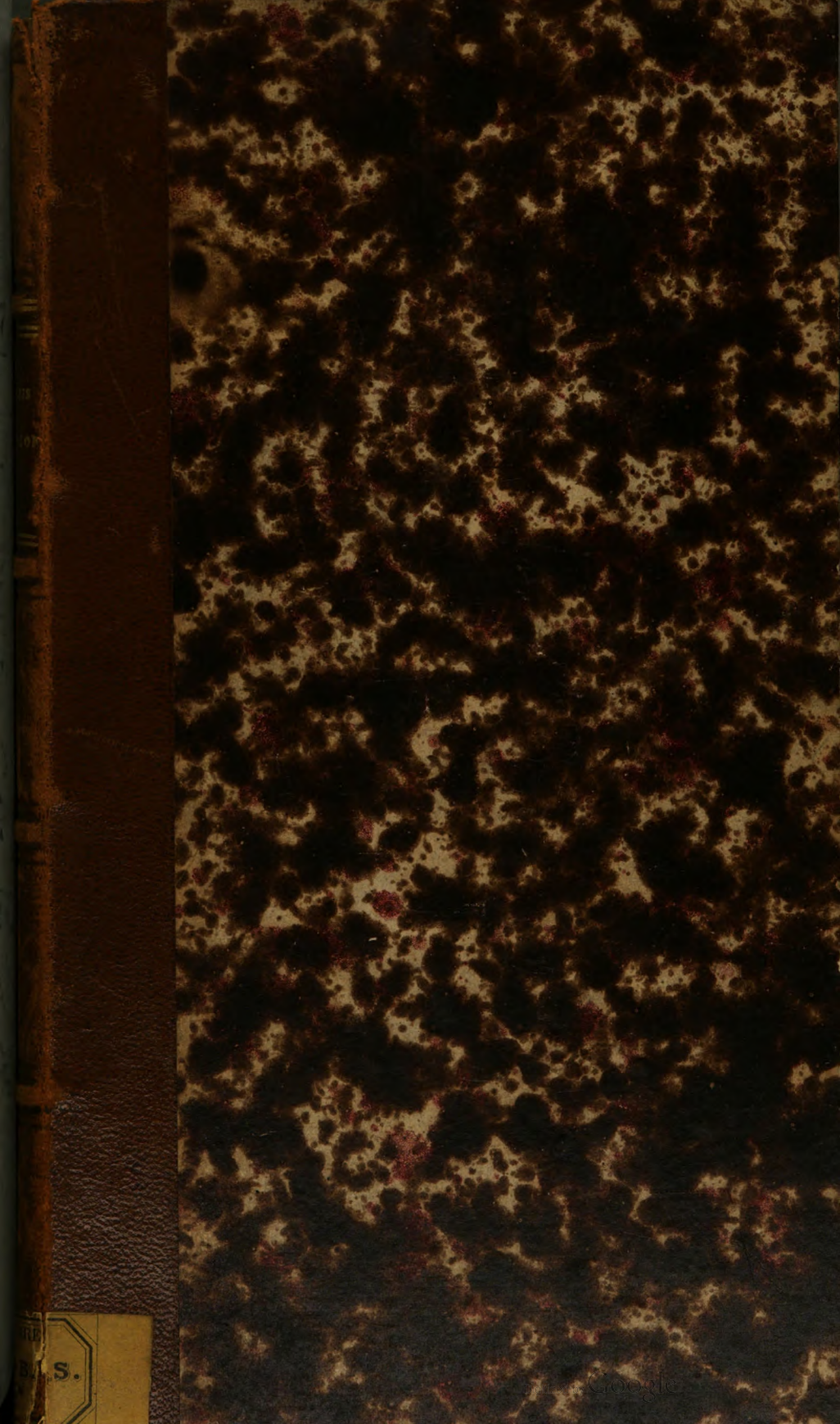

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google^{TM} books

<https://books.google.com>

UNIVERSITEITSBI

900000063725

Digitized by Google

A 3041

2. 12. 13
785
1720

CHRONICON
ÆGIDII LI MUISIS
ABBATIS

STI. MARTINI TORNACENSIS,

nunc primum ex autographo editum cura

JACOBI GOETHALS - VERCRUYSSSE

CORTRACENSIS.

INCIPIT tractatus in quo continentur notabilia et
accidentia q̄ reperi in diversis locis, et que michi dicta
et ostensa sunt a p̄sonis autenticis quibz fidem ad-
hibeo. — De ecclesia etiam tornacensi, et de dominis
epis qui p̄fuerunt a dno Waltero de Marvis et post.
— De urbe etiam Tornacensi et de quibusdam acci-
dentibz in ea. De comitibus flandrie et han'onie. — De
guerris motis inter dnm regem francie Philippum Crassu',
et Guidone' comitem flandrie, et eor' successores. — De
guerra etia' mota i'ter dnm Philippum regem francie
filium quonda' Caroli comitis de Valois, et Eduardu'
regem Anglie propt' successionem regni post mortem
Caroli regis ultimi qui nullum dimisit heredem mas-
culu' de se procreatum.

PROLOGUS.

Quoniam p̄teritis presentia, et presentibz futura
succedunt, et cum lapsu tempor' labitur etiam notitia
rerum; idcirco ego frater Egidius li Muisis humilis
Abbas monasterii sct Martini Tornac' decimus septimus
CHRON.

I

postqua' fuit monasteriu' restauratum , licet indignus, cogitans apicibz annotare quod posteris expediat n' ignorare, perpendens in anno mill' ccc. quadragesimo septimo, quod annus ille erat annus etatis mee septuagesimus sextus. Item a die in qua habitum suscepi regularem, annus quinquagesim' octavus, item a die electionis a me facte et promotionis in abbatem, annus sextus decimus, et benedictionis mee annus quint' decimus, reducens ad memoriam quod sic erat michi scdm evangelium Matthei hora diei undecim' vedelic' hora senectutis. Et quod parum in horis prime, tercie, sexte, none, videlic', in etatibz puerili', juventutis, virilitatis in vinea dni debite laboravi, plus temporalibz et caducis rebs expendi vitam meam qua' in sacris scripturis ac margaritis scientie acquirendis, recolens tamen quod nescit homo utrum sit dignus amore an odio, et quod Josaphat erige's oculos ad Dnm dixit: cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nros erigamus ad te, ego aute' erige's oculos mentis mee ad te Deum Salvatorem meu' qui me fecisti sicut voluisti, et qd tamdiu in hac vita ero qua'diu tibi placuerit nec quousq' tibi placeat ulla vis me hinc expellere poterit; et quia de hac re certissimu' sum quod ita sit, hoc super om'ia immensam majestatem tua' deprecor, ut qualitercu'q' michi eveniat dum vivo, saltem de me bona sit finis, omnibq' iniquitatibus meis per veram penitentiam dimissis, ad visionis tue gtiā pvenire valeam ppter quam me creasti, et ad evitandam ociositatem, que inimica est a'æ proposui aliqua in scriptis redigere, que tibi sint placita, et legentibz non sint onerosa, et mea rudicitas sit excusata.

Quoniam semp' incipiendum est a digniori; ego

direxi meum ppositum ad temp'a sancti et illustrissimi regis Francie Ludovici; ad aliqua notabilia registranda que de eo audivi a pl'ibz fide dignis psonis recordari.

(CAPUT I.^{um})

Regnante illustrissimo rege Francie sco Ludovico, frater Vincentius de ordine fratrū P'dicator' lucidissime et luculentissime unum tractatu' composuit, incipiens a principio mundi. Gesta romanorum pontificum, imperator', et vitam sanctor', et flores et scor' patru', pphar' et de naturis rerum, usque ad temp'a dci sci Ludovici. et ordinatissime co'pilavit. De quo tractatu quatuor volumina habentur in monasterio nro, videlic' prima pars, scda, tercia et quarta et est intitulatio pma pars speculi hystorialis fratris Vincentii de ordine p'dicator' et sic scda pars, tertia atq q'rta intitulatur. Item sunt aut esse debent in libraria ntra quatuor ptes de naturis reru' quarum due sunt intitulate in majori volumine et alie due in minori et hab'at dictus frat' Vincentius a Dno rege auctoritatem videndi lib'arias in regno francie. Et ctigit quod venit in ntro monasterio sci Martini dict' frater, et ap'ta est ei libraria, et vidit oia sicut suæ placita fuit voluntati unde audivi a predecessoribus nris antiquis et viventibz tunc temporis, quod dictus frater dixerat quod in nullo monasterio cujusq' ordinis invenerat tam bonos libros et sufficientes, tam bona et vera originalia, moralia et antiquas hystorias, sicut i'venerat in nostra libraria et multu' habuit monasteri' nostru' comendatu', dicens sicut dicit in vulgari, quod p' fragmenta apparet qu'lis potus fuit, dicens etiam quod bene apparebat, quod monachi scripturas plus amabant quam carnis vitia et ocia, supplica's conventui ut semp' in

postqua' fuit monasteriu' restauratum , licet indignus, cogitans apicibz annotare quod posteris expediat n' ignorare, perpendens in anno mill' ccc. quadragesimo septimo, quod annus ille erat annus etatis mee septuagesimus sextus. Item a die in qua habitum suscepi regularem, annus quinquagesim' octavus, item a die electionis a me facte et promotionis in abbatem, annus sextus decimus, et benedictionis mee annus quint' decimus, reducens ad memoriam quod sic erat michi scdm evangelium Matthei hora diei undecim' vedelic' hora senectutis. Et quod parum in horis prime, tercie, sexte, none, videlic', in etatibz puerili', juventutis, virilitatis in vinea dni debite laboravi, plus temporalibz et caducis rebs expendi vitam meam qua' in sacris scripturis ac margaritis scientie acquirendis, recolens tamen quod nescit homo utrum sit dignus amore an odio, et quod Josaphat erige's oculos ad Dnm dixit: cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nros erigamus ad te, ego aute' erige's oculos mentis mee ad te Deum Salvatorem meu' qui me fecisti sicut voluisti, et qd tamdiu in hac vita ero qua'diu tibi placuerit nec quousq' tibi placeat ulla vis me hinc expellere poterit; et quia de hac re certissimu' sum quod ita sit, hoc super om'ia immensam majestatem tua' deprecor, ut qualitercu'q' michi eveniat dum vivo, saltem de me bona sit finis, omnibq' iniquitatibus meis per veram penitentiam dimissis, ad visionis tue gtiam pvenire valeam ppter quam me creasti, et ad evitandam ociositatem, que inimica est a'æ proposui aliqua in scriptis redigere, que tibi sint placita, et legentibz non sint onerosa, et mea rudicitas sit excusata.

Quoniam semp' incipiendum est a digniori; ego

direxi meum ppositum ad temp'a sancti et illustrissimi regis Francie Ludovici; ad aliqua notabilia registranda que de eo audivi a pl'ibs fide dignis psonis recordari.

(CAPUT I.^{um})

Regnante illustrissimo rege Francie sco Ludovico, frater Vincentius de ordine fratrū P'dicator' lucidissime et luculentissime unum tractatū composuit, incipiens a principio mundi. Gesta romanorum pontificum, imperator', et vitam sanctor', et flores et scor'patru', pphar' et de naturis rerum, usque ad temp'a dei sci Ludovici. et ordinatissime co'pilavit. De quo tractatu quatuor volumina habentur in monasterio nro, videlic' prima pars, scda, tercia et quarta et est intitulatio pma pars speculi hystorialis fratris Vincentii de ordine p'dicator' et sic scda pars, tertia atq q'rta intitulatur. Item sunt aut esse debent in libraria ntra quatuor ptes de naturis reru' quarum due sunt intitulate in majori volumine et alie due in minori et hab'at dictus frat' Vincentius a Dno rege auctoritatem vīdendi librarias in regno francie. Et ctigit quod venit in ntro monasterio sci Martini dict' frater, et ap'ta est ei libraria, et vidit oia sicut suæ placita fuit voluntati unde audivi a predecessoribus nris antiquis et viventibz tunc temporis, quod dictus frater dixerat quod in nullo monasterio cujusq' ordinis invenerat tam bonos libros et sufficientes, tam bona et vera originalia, moralia et antiquas hystorias, sicut i'venerat in nostra libraria et multu' habuit monasteri' nostru' comendatu', dicens sicut dicit in vulgari, quod p' fragmenta apparet qu'lis potus fuit, dicens etiam quod bene apparebat, quod monachi scripturas plus amabant quam carnis vitia et ocia, supplica's conventui ut semp' in

melius proficerent : et audiui a multis pdecessoribus nostris viris religiosis quod omni temp'e tam in hyeme quam estate semper monachi inveniebant aut in templo cantantes aut orantes, vel cora' altaribus existe'tes aut in claustro studentes vel scribentes, exceptis horis prandii sive cene, et recreationum in gardino ubi simul semp' erant et hora copetenti.

(CAPUT II.um)

De sancto et illustrissimo rege Ludovico supradicto audiui a multis fide dignis Psonis religiosis et secularibus qui eum viderant, quod homo fuit humilis, diligens paup'es et scolares proficientes. Religiosos omnes precipue cystercien' fratres pdicatores et minores. De humili habitu, audax tame' justitiam omni temp'e antepone's: gesta aute' ejus reperies i' quarto volumine dicti fratris Vincentii versus finem. Et qm post ejus decessum et transitum ab hoc mundo, sancta dei mater ecclesia de gestis et vita ejus atque miraculis fuit sufficenter i'formata' canonizatus fuit, et est eu' sanctis in gloria reputatus, et idcirco non est expediens neq' decens quod de temp'ib' suis in aliquo me intro-mittam;

(CAPUT III.um)

Unum audiui de pdicto dno rege illustrissimo laudabile, quod michi videtur utile posteris intimandu'. Secundum consuetudinem suam quolib' anno die veneris in parascave dni psalterium legebat a principio usq in finem. Accidit i' uno anno, quod quida' nobilis de illustri genere pgenitus, ppt multa maleficia per se ppetrata erat in Castello Parisiis. Die aute' veneris in prascave rex in capella sua secundum morem psalteriu' legebat.

legebat. Venerant autē p̄pinqui et amici illius qui in castelleto erat, cum filio et fratrib̄ regis, ut dicebatur, ad regem. Rex autem videns eos, posuit digitū suū sup̄ versicl̄m quem legere debebat, volens ibidem reīncipere. Unus autē de nobilib̄, cui commissum erat, dixit: illustrissime dñe, hodie est dies gratie, et in hac die salvator nost̄ nos redemit, et in cruce pendens latroni indulsit, et pro se crucifigentib̄ oravit; et, illustrissime dñe, nos omnes hic genib̄ flexis humiliter supplicamus quatenus sequendo vestigia salvatoris misereamini illi nobili viro qui in castelleto captiv̄ detinetur. Rex autē auditis eis clementer respondit; levās tamen digitū suū, nam versus quem digito signaverat talis erat: *Beati qui custodiunt iudicium et faciunt justitiam omni tēpore*; et paulis̄ deliberās, vocavit amicos, dicens eis, qđ p̄positus parisieñ mandaretur, et cepit legere. Illi autē, sperātes gratiam et deliberationē habere, ad prepositū miserūt velocius. Veniente autē preposito coram rege, rex adjuravit eum quod facta illius, si sciret, enarraret. Prepositus autē conjuratus et mentiri non audens, multa facta enormia, de quib̄ erat informatus, regi enarravit. Rex autē illico p̄cepit et sub capitali sententia, quod statim sine mora, non obstante die sollempni, illum duceret ad patiblm̄, ipm̄ suspendendo. Transiit autē dictus rex ex hoc mundo, Anno M^o ducentesimo septuagesimo in Thunis; relinquens heredes Philippum p̄mogenitū, et frēm ejus comitem de Claramonte. Habuitq̄ dictus rex tres fratres, Robertum comitē Attrebatē, Arnulphum comitē Pictavensem, Carolum comitē Andegavensem. Comes autē provincie habuit tres filias, quār p̄mogenitā Carolus comes Andegavensis frāt regis sc̄i Ludovici, habuit in uxorem.

CHRON.

2.

melius proficerent : et audiui a multis pdecessoribus nostris viris religiosis quod omni temp'e tam in hyeme quam estate semper monachi inveniebant aut in templo cantantes aut orantes, vel cora' altaribus existe'tes aut in clauastro studentes vel scribentes, exceptis horis prandii sive cene, et recreationum in gardino ubi simul semp' erant et hora copetenti.

(CAPUT II.^{um})

De sancto et illustrissimo rege Ludovico supradicto audiui a multis fide dignis Psonis religiosis et secularibus qui eum viderant, quod homo fuit humilis, diligens paup'es et scolares proficientes. Religiosos omnes precipue cysterkien' fratres pdicatores et minores. De humili habitu, audax tame' justitiam omni temp'e anteponens: gesta aute' ejus reperies i' quarto volumine dicti fratris Vincentii versus finem. Et qui post ejus decessum et transitum ab hoc mundo, sancta dei mater ecclesia de gestis et vita ejus atque miraculis fuit sufficienter i'formata' canonizatus fuit, et est eu' sanctis in gloria reputatus, et idcirco non est expediens neq' decens quod de temp'ibz suis in aliquo me intromittam;

(CAPUT III.^{um})

Unum audiui de pdicto dno rege illustrissimo laudabile, quod michi videtur utile posteris intimandu'. Secundum consuetudinem suam quolib' anno die veneris in parascève dñi psalterium legebat a principio usq' in finem. Accidit i' uno anno, quod quida' nobilis de illustri genere pgenitus, ppt multa maleficia per se ppetrata erat in Castelleto Parisiis. Die aute' veneris in prascève rex in capella sua secundum morem psalteriu' legebat.

legebat. Venerant autē p̄pinqui et amici illius qui in castelleto erat, cum filio et fratrib̄ regis, ut dicebatur, ad regem. Rex autem videns eos, posuit digitū suū sup̄ versicl̄m quem legere debebat, volens ibidem reincipere. Unus autē de nobilib̄, cui commissum erat, dixit: illustrissime dñe, hodie est dies gratie, et in hac die salvator nost̄ nos redemit, et in cruce pendens latroni indulsit, et pro se crucifigentib̄ oravit; et, illustrissime dñe, nos omnes hic genib̄ flexis humiliter supplicamus quatenus sequendo vestigia salvatoris misereamini illi nobili viro qui in castelleto captiv̄ detinetur. Rex autē auditis eis clementer respondit; levās tamen digitū suū, nam versus quem digito signaverat talis erat: *Beati qui custodiunt iudicium et faciunt justitiam omni tēpore*; et paulis̄ deliberās, vocavit amicos, dicens eis, qđ p̄positus parisien̄ mandaretur, et cepit legere. Illi autē, sperātes gratiam et deliberationē habere, ad prepositū miserūt velocius. Veniente autē preposito coram rege, rex adjuravit eum quod facta illius, si sciret, enarraret. Prepositus autē conjuratus et mentiri non audens, multa facta enormia, de quib̄ erat informatus, regi enarravit. Rex autē illico p̄cepit et sub capitali sententia, quod statim sine mora, non obstante die sollempni, illum duceret ad patiblm̄, ipm̄ suspendendo. Transiit autē dictus rex ex hoc mundo, Anno M^o ducentesimo septuagesimo in Thunis; relinquens heredes Philippum p̄mogenitū, et frēm ejus comitem de Claramonte. Habuitq̄ dictus rex tres fratres, Robertum comitē Attrebaten̄, Arnulphum comitē Pictavensem, Carolum comitē Andegavensem. Comes autē provincie habuit tres filias, quār p̄mogenitā Carolus comes Andegavensis frāt regis sc̄i Ludovici, habuit in uxorem.

CHRON.

2.

Rex autē Ludovicus et rex Anglie acceperunt in uxores alias duas juniores. Accidit autē quodam tempē quod debebant simul prandere dicte tres sorores, dueq̃ juniores laverunt simul et nō vocaverunt secum sororem suam p̃genitam dñam comitissam dicentes ad invicem, quod nō debēt comitissa lavare cū reginis. Hoc videns et audiens soror earum, multum est indignata et turbata. Vespe autē facto fuit in lecto cum comite marito suo, et cepit flere et lugere, et gemitus magnos emittere. Uñ comes admiratus requisivit ab ea causam talium luctuū et gemitū. Illaq̃ intimavit sibi de lavatione predicta duār sorōr suar, et de verbis q̃ dixerant. Comes autē dixit ei amicabilem: soror nē turberis, quia de cetero nō cessabo nec quiescam, donec fecero te reginā sicut sunt sorores tue supradicte.

Eodem tempē Mainfredus, et Conrardiā nepos ejus de genere Frederici imp̃atoris, qui fuit condempnatus, moverunt magnam guerram cont̃ dñum Papam, dños Cardinales, et Romanam Ecclesiam in regno Cycilie; in Pullia, in Calabria, et multi eos sustinebant, et cū eis erant, et patrimoniu s̃ci Petri, et bona Ecclesie in dictis partibus occupabant et levabant, et dicta curia cōpatiēns more solito misit ad eos pluries ut cessarent ab inceptis. Qui p̃severantes in sua malicia renuerunt obedire, et pejora de die in diem faciebant. Et Mainfredus tamquā rex Cicilie et dñus patrie se gerebat, et dñus Papa eum excōicavit et p̃vavit de omni quod per violentiam tenebat et usurpabat, et misit dñus Pp̃ ad regem Francie s̃cm Ludovicum christianissimum, quatenus sancte Matri Ecclesie subveniŕ consiliū et auxiliū eidem imp̃edendo. Rex autem con-

vocato suo consilio, cōmisit istud negotium exequendum fratri suo Karolo comiti Andegavensi, et quod de gentib̄ et de necessariis sibi providerent, et celerius recto itinere dño Pape et Cardinalib̄ et s̄te Ecclesie subveniret, et ibi se p̄senteret ad eōr inimicos ipugnandos et repellendos. Comēs autē gaudens, onus istud letus suscipiens, in brevi complevit quod sibi fuerat imperatū; et vale faciens dño regi iter arripuit, et secuti sunt eum nobilium et ignobilium maxima multitudo. Primo quia dñus Papa et curia magnas indulgentias venientib̄ concesserat, et etiā quia princeps erat nominatissimus et curialis, in armis exptus, et virtutū florib̄ pre ceteris p̄ornatus, transivitq̄ montes et alpes, et totam Lombardiam, et Toskaniam atq̄ Romaniam, et antequā posset ad dñum Papam pervenire multos in dictis patrijs repperit contrarios et rebelles, et plures habuit insultus, quia signum armor suor discooptū portabatur; victisq̄ omnibus sibi contrariis p̄venit corā dño Papa et Cardinalibus a quib̄ cū magno gaudio et honore est susceptus, habitaq̄ deliberatione in pleno consistorio, dñus Papa de consilio fratrum, Mainfredum excōicatum cōdemnavit, deditq̄ regnū Cyprie et totam patriā comiti Karolo ante dicto cum benedictione sua, eum mittens cū suis ad inimicos Dei et s̄te Ecclesie depellendos: absolvens eos a reatib̄, et cōmissis; princeps autem Karolus cum suis licentiatus a dño Papa, et Cardinalib̄ negotiū sibi cōmissum arripuit letabundus, Anno dñi M° CC sexagesimo q̄nto, fuitq̄ a dño Papa Clemente q̄ tunc preerat in regem Cyprie coronatus.

Robertus autē de Flandā gener ejus et habens ejus filiam in uxorem que Blanka vocabatur, filius p̄mo-

genitus comitis Flandrie Guïdonis, secutus est eum cum magna multitudine nobilium, et multis armaturis, et ivit cum eo Dñus Egidius Libruns, miles sapiēs et in armis exptus, quē Dñus Guido pater ejus dederat ei ab infantia doctorem et insructorem, fecitq̄ eū dictus Robertus sue aciei mariscalcū, et multa bona cōsilia dedit Dñus miles Dño principi Carolo, et dicto Roberto, et p̄ eundem multas habuerunt victorias, maxime in bello apud Bonaventurā, et p̄ ejus industriam habuerūt ibidem victoriā. Facta autē et gesta dicti principis nobilia habent in metro et in prosa in diversis locis, et maxime Adam li Bochus de Atre-bato fecit et ēposuit librum unum ī quo plurimū ipsum emendavit. Vicit autē princeps Carolus supradcs, Main-fredū et occidit eum in bello cū maxima multitudine suōr anno eodem. Sed Conrardinus nepos ejus in bello fuit captus et adductus ante regem, eratq̄ juvenis elatus et magni cordis seq̄ nobiliorem totius mundi reputabat, et regi ad interrogata supbe respondebat; unde accidit quod Dñus rex dixit ei Conrardine, si tu teneres me in tua prisione sicut te teneo, quid faceres de me: respondit quod sine dilatione sententiam haberet capitalem. Rex autē non fuit motus ut sapiens sed paulisper subridens dixit, ex ore tuo te judico: quia sicut michi facere voluisti fiet tibi. Statim cum indignatione respondit: quis est in toto mundo qui me ausus esset decollare; cui princeps Carelus respondit: Carolus frāt regis Franchie rex Cycilie, et gladius scē Matris Ecclesie caput tuum faciet detruncari, et sine mora mandatis pannis sericis cum spiculatore fecit ipm ī sui presentia decollari. De quo facto p̄venit rumor p̄ totam Cyciliam et totam patriam, et irruit sup̄ ppulum timor magnus, tandem successu tēporis auxiliante Dño p̄er-

fecit opus susceptum, et totam patriam scē Romane Ecclesie reconciliavit et ditioni sue subjugavit, remanens ppetuo regnaturus et opus istud cōplevit Anno M^o ducentesimo sexagesimo octavo.

Quoddam notabile ponatur de quo recoło avunculū meū in mea infantia enarrasse qui fuit in acie Roberti de Flandria, cū nobilibs dñis et alijs. Quodam enim tempe fuit cōmissum dño de Rave et de Bourgella militi i armis strennuo et expto, qđ assumptis secum de gentibus Roberti de Flandria, quoddam castrū forte nimis i quo erant psone prie viri et mulieres cōgregate expugnaret et obsideret habens pceptū ex pte pñcipis Karoli, quod si vellent ei obedire et reddere se et sua, ipsos recipēt in hunc modum, sin alias ipōs per vim captos omnes poneret in ore gladii, assumptoq̃ secum necessario comitatu, misit ad castrū ad illos qui itus erant. Qui rennuētes obedire, tandē per vim cepit eos, et depopulato castro occisis viris, et partim de mulieribs, reperte sunt ibi alique nobiles mulieres et pulcherrime, quibs compaciendō pepcit et a morte liberavit, permittentes eas abire pacifice, que res pvenit ad noticiam regis, de quo fuit multum indignatus, precepitq̃ quod dictus miles moreretur, quia nō fecerat quod sibi fuerat imperatū. Dominus autē Egydius Librums supdīcs audiens quod rex definierat sententiam mortis sup dēm militem, quem dictus Robertus cum aliis nobilibs secū adduxerat; veneruntq̃ Robertus et Egydius, assumptis secum potētioribz sue aciei in regis presentia; dicentes ei: dñe nos audivimū quod vos dñum de Burgella cpatriotam nostrū militem strennuissimum morti adjudicastis; et rex dixit ita esse. Tunc Robertus ejus gener de consilio dñi Egydii Le-

CHRON.

3.

bruin sic respondit: illustrissime dñe tunc oportet quod miles in suo castro capiatur. Et rex motus in iram dixit: quod in castro si quid haberet capētur. Tunc Robertus et sui recedentes, dictus Egydius existens mariscalcus, totam aciem Roberti cum suis cōplicibus in certo loco adunavit, et militē posuit in medio aciei, et missus fuit ad regem qui diceret, dñe miles dñus De Rave et De Bourgella est in castro suo paratus vos recipē, et rex indignans nesciens facti veritatem, venit paratus et potens ad militem capiendū. Veniēsq̃ ad locum, vidit aciem pparatam ad pugnandū, et admirans et cognoscens arma francorum interrogavit quidnā esset, et cognita causa, consiliū et industriam dñi Egydii Lebruin laudavit, et cōmendavit, et vocatis Roberto et Egidio p̃dictis, forefactum dicti militis eis remisit, et sic miles remāsit in pace. Alius itaq̃ miles dñus Dewes p̃pe Tornacū, et advocatus Tornaceñ, quemdam militem de hospicio dicti dñi regis Cycilie in quodam vado, ubi equi adaquantur interfecit, rex autem mandavit Roberto generi suo quod dē m militem sibi mitteret ad faciendā debitā justitiā. Robertus autem habito consilio cum dicto dño Egydio et suis, rennuit sibi mittere. Quom̃ autē miles evaserit nescirem dicere veritatem, sed scio quod ad suum locum reversus est. Predicta notavi in hoc opusculo ut nobilitas dicti Roberti, et scientia et astutia dicti dñi Egydii a posteris cognoscatur, quia solet dici quod int̃ christianos non erant nisi duo strennui milites, et unus semis, videlicet Karol rex Cycilie, Eduardus rex Anglie, duo milites, et Robertus p̃mogenitus Guidonis comitis Flandrie, qui tunc erat comes Nivernensis, iste semis miles tenebatur.

Rex autem Cycilie completo negotio a dño Papa Clemente sibi cōmisso licentiavit suas gentes, retentis sibi p̄sonis necessarijs ad conservandū regnū et patriam. Et omnia cū deliberatione matura rite ordinavit, et in Franciam reversus est, eratq̄ tunc t̄pris nobilis matrona quōdam uxor Guillī p̄mogeniti Guidonis comitis Flandrie que erat dña de Cortraco, et propter antiquā familiaritatem quam invicem habuerant, assumpsit iter ad eam visitandam, et venit et fuit in Tornaco receptus honorifice, et mandavit hospitium in monasterio scī Martini. Abbasq̄ Johēs qui tunc temporis erat ivit contra eum, supplicans ut sibi p̄laceret cum suis monasterij accīpe caritatem, rex aut̄ regratians respondit gratiose: dñe Abbas hospitium volumus, et retinemus; sed n̄ris erit sumptib̄ et expensis, non enim intendim̄ gravare ecclesiam quia nimīa habemus comitivā, venitq̄ p̄ portam malleōr, et p̄ forū, ecclesiamq̄ beate Marie visitavit, et in monasterio veniens ibidem p̄ aliquos dies p̄noctavit, fueruntq̄ sibi multa jocalia p̄sentata, inter cet̄a fuerunt electe de nobiliorib̄ et pulcriorib̄ matronis et uxorib̄ civium et de domicellis et filiab̄ eorumd̄ que mappas, et manūgia in magna copia p̄sentarunt. q̄d donum ob revēntiam et amorem eār recepit, omnia alia p̄ter cōmestibilia refutando, fecitq̄ Curtraci suam visitationem, et recessit, Anno M° CC octogesimo p̄mo, et post revsū est in Franciam, et postea in Cycilliam, et decessit ab hac vita Anno M° CC octogesimo quarto.

Anno M° CC octogesimo q̄rto, Petrus rex Arragonie fretus cōsilio, ut dicitur, malignōr contra dñum Papam, dños Cardinales, et romanam curiam, movit causā, et fuit grandis altercatio inter eos et rennuit

dictus Petrus obedire, ob quā causam dñus Papa fecit monitiones et p̄cess̄ contra eum et finaliter eum condemnavit, excōmunicās omnes illos et illas qui nominarent eū regem. Philippus autem rex Francie filiūs illustrissimi regis Ludovici, sororem dicti Petri de Arragonia duxerat in uxorem, qui genuit ei duos filios Philippum et Karolū supradictos, dñus autē Papa de consilio frēm misit ad Philippum regem Francie p̄dictum, inducens eum ad hoc, ut iter capēt in Arragoniam ad finem ut dictum Petrū p̄cibus vel vi reduceret eum ad obedientiam, et scē Romane Ecclesie elementiam. Philippus autem tanqm̄ filius obedientie, collecto ingenti exercitu francoꝝ et aliaꝝ nationū sine dilatione obedivit et p̄visis necessariis iter arripuit, et secut̄ est eū p̄pls innumerus, propt̄ indulgentias maximas quas dñus Pāpa cōcesserat. Veniens autē rex et sua acies in Arragoniam, propt̄ intēperie aeris, quia estas erat callidissima, et tempestas muscarum et alioꝝ plurimoꝝ incōmodorū, infecto negotio, vastata tamen pro maxima parte patria, et propt̄ famē validam redierunt, maxime quia rex Philippus ibidem mīgravit ab hac vita, et fuit in Franciā reportatus, et sepultus in ecclesia scī Dyonisii.

Anno M° CC octogesimo sexto mortuus est Petrus de Arragonia, postquā rex Francie et sue acies sunt reverse.

Anno M° CC octogesimo nono, dux Brabantie congregavit magnum exercitū c̄tra archiep̄m Coloniensem et erant cum archiep̄o comes de Lussembourc et ejus frater, comes de Gelris, comes de Barro, et alij principes duces et barrones de Alemania cum ingenti exercitu

et venerunt in campo Aorō, et fixerunt utraq̃ acies
sua tentoria, et erat exercitus ducis Brabantie p̃vus,
respectu aliorū, fuitq̃ ut dicitur, dies certa ab utraq̃
p̃te concorditer assignata. Et venerunt archiep̃s et sti
nō ad diem assignatam, sed pridie et Brabantinos in-
vaserunt. Dux autē et sui ad arma cōcurrerunt, et
viriliter restiterunt; et fuit efflictus igens et pugna magna,
et dux obtinuit victoriam, et ceciderunt Henricus, et
Wallerās de Lussenbourg, et multi nobiles et ignobiles
ceciderunt ī ore gladii et multi fugerunt, cōmies autem
de Gerles, et archiep̃et multi nobiles capti fuerunt,
et postmod̃ fuit pax inter eos reformata; fuitq̃ bellum
die sabbi ultima, mensis Maij.

Anno M° CC nonagesimo q̃rto, tertia die Maij
dux Brabantie Johēs qui habuit victoriam apud Oron
super Renū, fuit in quodā Abarleduc, et ibidem asti-
ludiando fuit p̃cussus in brachio et vulneratus, de
quo vulnere migravit ab hac vita.

DE Castellano Tornacensi et de avvocato aliqua notabilia.

Anno M° CC sexagesimo sexto, venit Johēs dñs
de Mauritania, et Castillanus Tornacensis, in suo ju-
cundo adventu, et fuit receptus honorificē a civib̃
sicut erat antiq̃tus cōsuetum, habuitq̃ quatuor fratres
Guillermū, Arnulphū, Thomam et Balduinum, et
uxoratus nondū erat, accepitq̃ postmod̃ in uxorem,
Mariam Desconfflans mulierem nobile, et parem sibi
matrimonio copulari.

Anno M° CC sexagesimo nono venit dicta Maria
Desconfflans Ana de Mauritania ut Castellana in civi-

tate Tornacensi fuitq̄ recepta cum solempnitate, ut moris est, fuitq̄ progenita ex eis Maria, nullum aliū habentes heredem, que sup̄vixit patrē et matrē et fuit heres.

Anno M° CC nonagesimo, octava die Aprilis, venit dicta Maria heres, et fuit recepta prout erat consuetum, et fecit moram in Castello de Bruilleo.

Postmodū de consēsu quatuor p̄sonarū predictarū qui erant patruī dte domicelle fuit cōcordatum, quod ip̄a fuit conjuncta matrimonio nobili et illustri viro Johanni de Vreson filio dñi Godefridi, qui erat frater Germanus illustrissimi principis Johannis ducis Brabantie. Anno M° ducentesimo nonagesimo septimo, decima die Octobris venit dictus Joannes de Vreson, tamquā Castellanus, et receptus fuit ut moris est, fuitq̄ dictus Johēs cum alijs principib et nobilibs in bello ante Curtracum anno dñi M° CCC secundo interemptus, et sic remansit vidua ejus uxor dña Castellana, que luxit eū per longum tempus ut decuit, fuitq̄ illo tēpre mirabilis eventus. Quia matrone de nobilibus viris suis viduate multum lugebant, et se p̄ puntios aliqn et sepe īvicem p̄sonaliter visitando p̄ ut melius poterant visitantes. Tandem contigit quod, nescio quo instinctu, in illo tēpre quidam se mutuo coadunantes euntes p̄ patriam fingentes se religiosos actu et habitu, visitabant dictas dominas et matronas, dantes eis intelligere quod de maritis eoī nova haberent infra septennium, et vocati fuerunt tunc tem̄pris tales religionem fingentes vulgariter Loesdieu. Accidit quod dicta Maria Castellana religiose se gerens et suū maritū diligens et lugens, quadam die fuit cum aliis matronis, et ibi sibi fuit nūciatum quod Johannes suus

maritus adhuc viveret, que decepta sicut alie matrone sicut moris est femina, fidē adhibuit illis deceptoribā vocatis Loedieus. Processum receptionis et oīm accidentiū de illo qui se fingeat esse Johannem de Vreson p̄termitto, quia certitudinē non scirem scribere, nec reddere rationem, quod tamen audiui et vidi testificor sicut sequitur.

Anno M° CCC septimo, vicesima tertia die Februarij venit in Tornaco cum magna comitiva, quidam gerens se tamquā esset. Johēs de Vreson, et cum eo dñus Ludovicus comes de Evreus frater Philippi regis Francie et visitavit Ecclesiam Beate Marie Tornacensē, et venit, et se p̄sentavit tamquā Castellanus, et erat opinio vulgi diversa, quia alij dicebant: ipse est, alij dicebant nō. Ivit tamen in Castello in Bruleo tāquam dñus, et post apud villas de Lutosa et Condato, et p̄ totam Castellaniā fuit receptus et dñavit, et fuerunt sibi a Monasterijs, capitulis, villis, nobilibs, et ignobilibs dona plurima p̄sentata et homagia facta, tamen murmur multus de eo erat in p̄plo, et plurimi de eo dubitabant finaliter quia nichil ōptum quod non reveletur, neq̄ absconditū quod non sciatur, deceptus fuit et paulatim venit ejs perversitas et deceptio ad notitiam, et fuit dicta Castellana multum vitupata, et forte sine causa et fuit dictus deceptor persecutus et p̄secutus ab amicis, a servientibs et subditis dicte Castellane. Eo tempe dñus Ingelrannus de Maregni circa dñum regem Francie magñ habebatur, iste sustinuit per long tempus illum deceptorem, cupiens Castellaniā et Castrum de Mauritania regno Francie applicare, sicut postea rei probavit eventus, dictaq̄ Castellana pre dolore mortua est, et quia nullum de

carne, prop̃a habuit heredē Balduinus patruus ejus dñs de Lādas, trib̃s fratrib̃ suis mortuis, et junior de tota terra heres fuit dictusq̃ Ingelrannus p̃cessu temp̃is tantū laboravit quod dictus Balduinus omne jus quod haberet in Mauritania et Castellania regi vendidit, et sic fuit et adhuc est regi et regno applicatū, et audivi a plurib̃ quod deceptor Castellane fuit vivus ī fossa suffocatus.

Anno M° CCC octogesimo nono, venit p̃mo in Tornaco tanq̃ advocatus Tornacens̃, Hellinus Darmentieres.

Anno M° CCC sc̃do, mortuo Hellino Darmentieres, venit successor ejus dñus Ancelmus de Aigremont tanquā advocatus Tornacensis.

EA que secunt̃ curavi inserere in presenti opusculo ad notitiam futuror̃. — De Ecclẽia Beate Marie Tornacē, et de quibda accidentib̃ ac etiam de pontificib̃, dñis Ep̃is qui p̃fuerunt ī prefata Ecclẽsia, et Dyocesi, a temp̃e venerabilis p̃ris dñi Walteri de Marvis p̃sequendo usq̃ ad annum presentem millesimū trecentessimū quādragesimū septimū.

Anno M° ducentesimo terciodecimo fuit c̃secrata nobilis Eccl̃ia Beate Marie Tornacens̃.

De Beatissimo Eleutherio vita ejus poterit reperiri in Libraria ñra. Fuit autem Corp̃s ejus, quod erat apud Blandiniū, in feretro novo positum a dño Waltero de Marvis ep̃o in valle de vinea, et ibi Populus Tornacē congregatus. Et q̃ Canonici Tornacenses dicunt

cunt totum corpus sc̃i Eleutherij se habere, monachi etiam sc̃i Martini Tornaceñ, ibidem cōparentes dixerunt è contrario caput sc̃i se habere, et quia ī loco apud Blandiniū, unde fuerat corpus elevatum, fuit sepulta juxta eum sc̃a Blanda, dñs ep̃c precepit canonicis et monachis, ut afferrent unusquisq̃ caput tale quod habebat, tenens autem in c̃spectu p̃pli utrumq̃ caput, et quod caput monachor̃ erat majus capite canonicor̃, dixit sc̃dm vulgare proverbium de capite canonicorum: ista cauda nō est de isto vitulo, nichil tamen det̃minans, cōmisit Deo et sc̃o diffinire, et sic habet unusquisq̃ quod antea possidebat, facta autē fuerunt predicta Anno M° CC quadragesimo septimo. Predicta, audiui pluries enarrare a duob̃s monachis antiquis, qui dicebant se ibidem fuisse.

De dñis pontificib̃s qui ab antiquo rexerunt Noviomensem et Tornacensē ecclias, et quō dicti Ep̃atus fuerunt separati, et quō dicte ecclesie prop̃um pastore habuer̃t, et accidentia a principio usq̃ ad temp̃ dñi Walteri de Marvis, credo quod penes ecclesiam Tornacensem sunt, aut esse debent registrata; in ñro autē monasterio sc̃i Martini Tornacensis in libraria plurima registrata continentur, videlicet in voluminib̃ de restauratōe ecclesie et de antiquitate urbis Tornaceñs.

Anno M° CC XIX fuit electus p̃ capl̃m concorditer Antistes, et ep̃e dñus Walterus de Marvis, canonicus et de gremio ecclie, vidi autē religiosos monachos, et plures p̃sonas seculares, qui se vidisse eum asserebant, et qd Antistes fuit religiosus, visitans et p̃dicans in ecclēsiis, paupes recreans, et q̃ omnibus bonis opib̃ insudabat, cujus aīa in pace requiescat. Deditq̃ pre-

CHRON.

4.

bendas et beneficia p̄sonis litteratis, et bñ morigeratis, prefuitq̄ circiter annis triginta duob̄s.

Anno M° CC quinquagesimo primo, postquā dñus ep̄c de Marvis viam univ̄se carnis ingressus est, decanus et capitulum c̄corditer eligerūt dñum Walterum de Cruce c̄canonicum suū et de gremio eccl̄iē qui fuit litteratus, et de nobili progenie, sequens ī omnib̄ bonis op̄ib̄ p̄decessoris sui vestigia, et tēpore suo m̄ltos litteratos et valentes p̄sonas in eccl̄iā de canonicatu p̄bendavit et int̄ ceteros, quatuor nepotes suos Walterum de Manso cantorē, Egidium de Cruce cancellariū, Walterū Hūghier, et Johēm de Markries, istos q̄tuor vidi viventes perlongum temp̄s, acquisivitq̄ dictus dñs Ep̄c redditus p̄petuos, de quibus fit suum Anni-v̄sariū, et alia multa in eccl̄ia ordinavit et fecit digna laude et cōmendāda: prefuit autē circiter annis novem.

Anno M° CC sexagesimo secundo, defuncto dño Antistite suprad̄co, fuit elect dñs Johannes Buchiaus de Tornaco oriundus. Qui erat Canonicus et de gremio, vestigia p̄decessor̄ suor̄ laudabiliter est secutus, rexit autē ep̄atum circiter q̄nq̄ annis.

Tunc temp̄is Cambiatores sedebant ī foro in cambio constituto ibidē, fuitq̄ concorditer depositū.

Anno M° ducentesimo sexagesimo septimo, defuncto et sepulto dño Johāne Buchiel Ep̄co, electus fuit a decano et cap̄lo vir nobilis et stature pulcerrime omnib̄ graciosus, dñus Johānes de Enghien canonicus et de gremio, defensor egregius bonor̄ ep̄atūs, prefuit annis circiter septem.

Anno M° CC septuagesimo quarto, fuit elēs a decano

et caplo magr̃ Philippus, de Gandavo oriundus; canonicus et de gremio, vir litteratus, prudens et discretus, et venit in Tornacū illo anno, prefuit annis circiter octo, cujus temporib̃s fuit p̃bendatus, in ecclesia Tornacens̃. Magr̃ Henric̃ ad plagam de Gandavo et archidyaconus Törnaceñ, doctor in Theologia egregius et nominatissimus, qui sustinuit opinionē prelatoꝝ contra opinionem ordinū mendicantiū dicentiū quod illi qui sibi confitebantur, non tenebantur suis curatis de hoc iterato cōfiteri, fuerūtq̃ multi canonici de Gandavo et de Flandria, et de alijs locis doctores in decretis, legum professores, et in legib̃s licentiati, doctores in phisica in Eccliā Tornacensi p̃bendati, quos vidi et cognovi, vidiq̃ dē dñum ep̃m pluries p̃ civitatē cum equitaturis sex decem vl̃ viginti et nō amplius eq̃tare.

Anno M° CC octogesimo secundo, mortuo et sepulto dño Philippo Tornacensi Ep̃co, decanus et caplm, vocatis, ut moris est, concanonicis suis, ad eligendū, diem certam assignantes, om̃s qui vocati erant cōvenerunt, eratq̃ eaplm tunc tepris forte nimis, quia erant multi de nobili p̃genie, alij pollentes in scientiis, alii cauti et subtiles in tempalibus negotiis, et coadunati, dimiserunt viam scrutinij, et viam sc̃i sp̃e, viaq̃ compromissi elegerunt. Fēoq̃ cōpromisso et firmato, scrutatores sc̃dm jura et canones, vitā singuloꝝ sunt scrutati, nobiles verō p̃tem fecerūt, litterati aliam p̃tem et alij terciā p̃tem, et sic nō poterant cōcordare quia tres p̃sonas eligebant: propt̃ qd̃ primus cōpromissus expiravit et sic iterato plures cōpromissos facientes nichil p̃ficiebāt. Eratq̃ inter eos magr̃ Mikael de Warenghien de villa Insulensi oriundus. In temporalib̃s simp̃,

canonicus tamen, et scolasticus pollens bonis moribus et bene litteratus. In omnibus epromissis secundum esciam nominans unam personam etiam, et semper tenens propositum suum nunquam aliam personam voluit notare. Post multos autem dies sanctis epromissis et firmatis et expiratis, conveniunt in caplo et fecerunt concorditer novum eompromissum. Dictus autem magister Mikael recedens juravit quod votum suum quem posuerat in una personam a se aliis notatam non mutaret, et venit per scholas eundo in domum suam in atrio ubi morabatur. Alij autem domini in capitulo remanserunt ad dicendum scrutatoribus vota sua. Unus autem, ut credo, spiritu sancto inspiratus dixit eis: o Domini quoniam vos estis hic tot et tanti valentes persone et ad pastorem tante ecclesie eligendum, et in tot diebus interpolatis concordiam habere non potestis. Credo quod displicet Deo et omni populo, et sciatia quod super nos clamat totum vulgus, et ex quo non potestis concordare; videamus de magistro Mikaele qui recessit quid nobis de ipso videretur, quia licet non sit nobilior nec sapientior, nec in temporalibus cautior homo tamen est bone vite, satis litteratus, frequentas Ecclesiam et antiquus. Statim nobiles et presbiteri eorum responderunt: si alij voluerint nos omnes essentimus. In momento alij omnes consenserunt, et sic decanus, concordantibus omnibus, misit ad dictum magistrum Mikaelem quatenus in caplo veniret sine mora quod nesciens quod factum est, venire recusabat nuncius autem dixit ei: quod decanus iunxerat sibi, si renueret, quod experite sua eidem imperaret; qui dixit se venire. Veniente autem ipso in caplo, decanus dixit ei: magister Mikael de consensu omnium personarum hic astantium, ego eligo vos in pastorem ecclesie beate Marie Tornaë, et statim omnes surgentes, acceperunt eum, et venerunt

portantes cantando Te Deum, et in choro ante majus altare in loco ad hoc parato posuerunt, finitaq̃ solempnitate, stupefactus et admirans, plusquam dici possit, consensit, venitq̃ postea in suo jocundo adventu, Anno M° CC octogesimo secundo, et fecit festū suū in domo episcopali: prefuit autem circiter decem annis, et sustinuit jura episcopatus et ecclesie c̃tra om̃s plusquā ceti sui p̃decessores, fecitq̃ domū de Helcin et vallavit eam de nobili porta muris et fossatis, visitabatq̃ in adventu, ī quadragesima et vigilijs predicando gratiose in civitate et extra civitatē, emitq̃ Parisiis domū episcopalem de q̃ usus fuit, et utuntur sui successores.

Anno M° CC nonagesimo secundo, Domino Mikaele epō via uniṽse carnis ingresso, et ante majus altare sepulto, dēcanus et caplūm diem ad celebrandam electionem assignaverunt mittentes ad forenses om̃es citrā montanos, eratq̃ tunc temp̃is canonicus Tornacē, homo graciosus, et legis perit̃ expers et excellens, magister Johannes de Vassonnia, fuitq̃ advocatus in parlamento, et de c̃silio civitatis Tornacē contra dñum Mikaelem Ep̃m suprad̃m, et post fuit eff̃cs cancellarius Francie, et erat temp̃e electionis faciente: h̃c acceptis litt̃is a Domino rege Philippo Crasso, supplicarys ad capitulū in generali et canonicis in speciali ad diem elcōis cōparuit, fovebantq̃ partem ejus plures canonici de Francia tunc temp̃is existentes, tandē fuit electus p̃ viam c̃promissi, sustinuitq̃ jura eccliē contra omnes, sive cives, sive alios toto cursu vite sue, venitq̃ in Tornaco in suo jocundo adventu, Anno M° CC nonagesimo secundo, et fecit festū suum in domo Ep̃copali, prefuit autē ãnis circiter octo, mortuusq̃ est, et decessit Anno M° CCC.

CHRON.

5

Anno M^o CCC mortuo dño Johē de Vassonnia Episcopo, decanus et caplū miserunt ad omnes cānonicos suos citra montanos, diem certā ad eligendū pastorē sibi nunciantes, ad quā diem om̄s convocati ēvenerunt, quib̄s ī simul in caplo ad sonum campane congregatis procedē per viam scrutinij elegerunt, fueruntq̄ scrutatores cōcorditer electi, qui vota audirent singulorum, tandem oībs auditis et scrutatis major et sanior pars totius capituli venerabilem virum magistrū Johēm de Muro de Tornaco oriundū jurisperitū et pollentem pre ceteris scientia naturali nōiarunt; aptoque scrutinio, magr̄ Stephanus de Susiaco optinens semi canonicatū habens aliquos pro sua parte contra p̄sonam electam ad romanam curiam appellavit, dictusq̄ magr̄ Johēs, auditis articulis quos contra se p̄ponere intendebant, attendens suam senectutem, et quod crassus erat, et quod bene ñ posset in resistendo laborare, contradicentib̄s oībs qui eum nominarant, venit in pleno capitulo, et omni juri sibi competenti per nominationem de se factam voluntarie resignavī et quia terminus et potestas eligendi exspiraverat, et dēs magister Stephanus et illi de sua parte processus suos faciebant, et necessaria p̄videbant, decanus autem et capitulum, qui semp̄ retroactis temp̄ibus concorditer elegerant, deliberatione habita diligenti, vocatis secum sapientib̄s et jurisptis postulationē faciendā de p̄sona ydonea sūmo pontifici cōcordaverunt, et eandem formaverunt et miserunt apud Leodiū pro magistro Godefrido de Fontanis doctore in Theologia peritissimo et concorditer suam intentionē eidem narraverunt, qui regratians toto capitulo et singularib̄ personis assumpsit in se onus negotiū p̄sequendi, acceptisq̄ litteris et monumentis et ea que necessaria erant ivit ad

romanam curiam. Temp̄ dñi Bonifacii, temp̄e illo comes Boloniensis, et Alvernensis, q̄ satis familiaris erat dño p̄pe, acceptis litteris a dño rege et suis p̄prijs amicis misit velocius ad curiam, supplicans dño sūmo pontifici pro Guidone germano fratre suo, dñus autē Papa precib̄ dñi regis, dicti comitis et suorū cōdescendit; et appellationē factam per magistrū Stephanum cassavit, cū postulatione Capituli, et in pleno consistorio, Guidonē de Bolonia fratrem comitis p̄nunciavit Ep̄m Tornacensem, ip̄onens alijs partib̄ silentium de inceptis, postmodū dictus dñus Guido ordinib̄ susceptis et sacratus, ut moris est pontificū, fecit preparare cū maximis expensis necessaria ad suū festum faciendum, et elegit hoc fieri in Monasterio n̄ro Sancti Martini, quod antea visum non fuerat; sed suas litteras dedit quod prop̄ hoc sibi aut successorib̄ suis, nullū jus acquirat. Anno igitur M° CCC p̄mo vicesima quarta die maij venit, veneruntq̄ cum eo Robertus comes Attrebatensis, comes Hugo Sancti Pauli, Jacob̄s frater ejus, dominus de Lutosa et Candato cum nobilib̄ et militia multa nimis, et dicitur expendisse ad sūmam decē millium librarū turnocē, fuitq̄ homo mitis et affabilis de corde nobili amans venatores et bestias, suū officiū spirituale gratiose exequendo, prefuit autem annis circit̄ viginti quinque postmodum autem p̄ dñm Papā ad Episcopatum Cameracensem est translatus.

Anno dñi M° CCC vigesimo sexto, postquā dñus Guido de Bolonia Ep̄c fuit de Tornaco translatus ad Ep̄atum Cameracensem, dñus Papa contulit Ep̄atum Tornacensem Domino Elye filio vicecomitis de Vétadour.

Qui Elyas pro éta causa remisit ad dñm Papam omē jts quod habebat. Dominus autem de Sulli avunculus ejus procuravit p̄ dñum regem Francie pro dño Willō fratre dicti Elye, qui erat monachus Cluniacensis, ut dēm Episcopatum optinerent, et dñus Papa precib̄ cōdescendens, dicto dño Willō Ep̄atum Tornacensem cōtulit, qui prefuit circiter q̄tuor annis, venitq̄ dictus Willō post consecrationem suam receptam anno M° CCC vicesimo nono, in Tornacū, cum debita solempnitate fuitq̄ homo religiosus, benignus et affabilis frequentās sepe ecclesiam tam de nocte quam de die, non obstante infirmitate privata, quā habebat et de ipso possent multa commendāda retractari atq̄ scribi. Anno igitur M° CCC tricesimo tēio migravit ab hac vita et sepultus fuit honorifice ante majus altare cū suis predecessorib̄.

Post mortem dñi Ep̄i Willi de Ventadour infra temp̄ ad hoc ordinatū decanus et Capitulum convenerūt ad eligendum et ad certam diem scdm̄ jura ordinata, magr̄m Johēm de Portali elegerunt portantes eum in choro in loco prēpato, Te Deum Laudam̄ cantando, cum sonitu campanarum.

Anno M° CCC tricesimo q̄nto, venit dñus Andreas de Florentia tamquā Ep̄c in Tornaco in suo jocundo adventu, et fecit Festum suū in Monasterio Sancti Martini, de p̄missu Abbatis et Conventus, quib̄ dedit suas litteras sicut dedit dñus Guido de Bolonia, veneruntq̄ cum eo comitantes comes Flandrēsis, Ep̄c Morinensis et dñus Wallerans de Ligni et alij nobiles cū multa militia, prefuit autē circiter annis octo, sagaciter gubernans in spūalib̄ et temporalib̄, fuitq̄
om̄i

oīi ppulo grātiosus, tandem sanctissimus pāter dñus Papa, Clemens sextus ordinavit eum Cardinalem in festo bī Mathei, anno M° CCC quadragesimo secundo vixitq̄ dcs dñus Andreas paucō tempe postq̄ fuit effc̄s Cardinalis, domum autē Episcopalem pro magna pte restauravit.

Anno M° trecentesimo q̄dragesimo sc̄do, promotō dño Andrea Ep̄o Tornacensi ad honorem et statum Cardinalitatis, dñus Papa Clemens sextus de sua voluntate et auctoritate dñum Jhēm de Pratis jurisppitum egregiū qui erat ep̄e Lingonensis, reservato dco ep̄atu transtulit eū conferendo sibi Episcopatū tornacensem.

Anno igiī M° CCC quadragesimo quarto, venit dictus dñus Johēs Ep̄c in Tornacū in suo jocundo adventu, dominica ante exaltationem sc̄e Crucis, fecitq̄ festū in domo episcopali, regens ep̄atū religiose et devote, frequentās sepe ecclesiam in sollempnitatib̄ et processionib̄, magnifice suū officiū ep̄ale exercendo, et in domo episcopali quā plurima reparavit, anno enim millō trecentesimo quadragesimo septimo, idem ē Ep̄c ad requestam abbatis et conventūs de sua mera et pura benignitate venit in monasteriū nrm beati Martini, et altare majus quod retropositū erat, altare etiam ubi minorem missam cantare est consuetum, et illud altare a latere dextro in capellis, que duo altaria nūquā fuerant consecrata, benedixit et consecravī, et sic oīa altaria tam in choro quā in capellis sūt consecrata.

Anno M° ducentesimo vicesimo nono, fuit tāta multitudo peregrinorū, quod ad p̄mam portam, sc̄ti Martini nominatam, fuit tanta pressura post feretrū, quod tri-

CHRON.

7.

ginta et una p̄sone mortue ceciderunt juxta relationem antiquorū.

Anno M° ducentesimo septuagesimo septimo, ibat processio beate Marie de consuetudine per domum leprosorū de Valle, et exhibant peregrini per unam portā ad campos, et illo anno fuit tanta pressura ibidem quod viginti sex p̄sone mortue sunt, ut audiui ab antiquis, et ex illo tēpore dicta porta fuit et est ex lapidib̄ obstrusa.

Anno M° trecentesimo quarto, tertia decima die mensis septembris fuit cōbusta domus Episcopalis Domini Ep̄i Tornaē, tempe dñi Guidonis de Bolonia, qui parum in dēa. domo fecit reparari, sed successor ejus dñus Wills de Ventadour cameras, horrea, et aliqua alia loca reparavit, successor autem ejus dñus Andreas de Florentia et dominus Johēs de P̄tis multa necessaria rep̄averūt et de novo construxerunt ut apparet.

Anno M° trecentesimo vicesimo mense octobri Decanus et caplum ecclesie beate Marie Tornacensis; considerantes quod p̄pls Flandrensis quā plurimū est devotus, habito inter se consilio, concordaverunt quod feretrū beate Marie in dicta patria et in Episcopatu ubiq̄ portaretur ad promovendum dicta corda ad devotionem, perpendentes qm̄ habundat iniquitas, refrigerasset caritas multorū, quia propt̄ guerras processio Tornacensis non erat ut solebat visitata.

Mortuo autem dño Guillo de Ventadour ep̄o; dñus Papa Johēs vicesimus secundus, reservaverat Episcopatum et alia beneficia, et cognito decessu dicti dñi

Epi, contulit illum venerabili viro, discreto et nobili, dno Theobaldo de Sausoire, qui receptis bullis suscepit ordines et fuit sacratus, sed morte preventus non venit psonaliter in Tornaco et sic fuit cassata electio fca de magistro Johanne de Portali.

Anno M° trecentesimo tricesimo quinto, mortuo dicto dno Theobaldo de Sausoire, dnus Andreas de Florentia doctor in decretis, et expertus in legibus, erat tunc tpris Attrebatensis ep̄c, et dnus Papa qui noverat eum de consilio dnorum Cardinalium qui etiam eum volebant promovere, reservato Episcopatu Attrebatensi, transtulit dcm dnum Andream et prefecit eū Ep̄m Tornacenē ut dictum est.

EA que secunt sunt de multis accidentib̄ que eveniunt et que facta sunt in civitate Tornacensi, a temporib̄ retroactis, de quib̄ proposui ad noticiam futurorū aliqua registrare.

Anno M° ducentesimo sexagesimo septimo fuit impetrata littera ab illustrissimo principe rege Ludovico p̄ fr̄em Wibertum de Morielporte doctorem in theologia, de ordine minorū de Franchisia ville quod quicūq; occidit hōiēm in Tornaco perdit villam perpetuo.

Anno M° ducentesimo septuagesimo quarto, quidā milēs vocatus Walterus de Leplagne movit guerram ctra civitatem Tornacensem et gubernatores, et per longum tempus intulit et fecit civib̄ multas injurias, et multa dampna, cesis multis et alijs mēbris detruncatis, de quo dno regi Francie sunt cquesti, et habentes de eo certum mandatum, prepositi et cmunia tota cum

pulsatione duarū campanarū iusticie, iverunt ad domum de Pointoit prope Mauritaniam ubi habebat suum refugiū, cum duob̄ famulis, Alardino, et Oyselet, et p̄ vim ceperunt eos sūmo mane, et in Tornaco adduxerunt, et miserunt militem ad dñum regem qui fecit eum suspendi ad patubulum, famuli autem fuerunt tracti p̄ equos et ad justitiam ducti et suspensi in Tornaco.

Anno M° ducentesimo septuagesimo septimo, Gubernatores civitatis Tornac̄ inceperunt turres et muros facere, et fecerunt supra fluvium Scalde a porta Burdelli usq̄ ad portā vocatā Kokriel.

Anno M° ducentesimo octogesimo p̄mo magna pars hominū texentiū cōspiraverunt contra rectores civitatis, et fuerunt aliqui capti e quibus unus Roussia Sikos nominatus fuit per equos tractus et suspensus.

Anno M° ducentesimo octogesimo primo, secundū consuetudinem ab antiquo app̄batā, cives et filij civium divitum concorditer unam rotundā tabulam concordarunt, et regem elegerunt, et fuit rex electus Johānes dictus Lidans.

Anno M° ducentesimo octogesimo tercio, Gubernatores civitatis Tornacensis, cūmunia ut moris est convocata, dixerunt et ostenderunt quomodo alie civitates et ville et castra habebant festum solempne annuale et habentes francisiam, et indecens erat quod tā nobilis civitas erat sine festo annuali, super quo concordaverunt quod regia majestas requireretur, sicq̄ fuit festum annuale impetratum, et francisia secundū morem

rem aliar, et debet p̄clamari festum in nocte natiuitatis Virginis gloriose, et tres dies monstrandi, vendendi, et emendi venalia sunt pridie et in nocte et die b̄ti Mathei, et est finis franchise et solutionis in die beati Remigij.

Anno M^o ducentesimo octogesimo octavo, castrū de Bruleo et inter duos pontes usq̄ in medio fluvii Scalde vel citra usq̄ ad locum qui vocabatur petra Fameleuse, erat totum de dominio domini de Mauritania et Castellani Tornacensis, et habebat ubiq̄ omnimodam justiciam, et ibi proclamati et banniti de Tornaco perpetuo, sive ad ānos sive ad pecunias habebant ibi refugium, et ibi se tenebant, venientes sepissime usq̄ ad dictum terminum, et occisores et forefactores in Tornaco, q̄n poterant evadere, ibidem fugiebant, et p̄ longum tempus hoc duravit, tandem quidā civis dictus Wills Castagne cum alijs sapientib̄ de consilio tractaverunt erga d̄num Castellannum, et etiam cum domino comite Blesensi, quod villa dicta de callidis Furnis, in qua habebat dictus comes omnimodā justiciā in dicta villa sicut Castellanus in Bruleo et refugium habebant suprad̄ci, ex quo civitas, cives, et habitatores erant sepe in magno periculo, et vituperabantur sepe civitas et habitatores tantumq̄ fuit procuratū per dictos Gubernatores sapientes, et per certam emptionem, quod soluta pecunia dicte ville de callidis Furnis, et de Bruleo cum Castro cum omnimoda justitia quā habebāt civitati Tornacensi, sunt appropriata et unita, nichil penit̄ retinentes in predictis dicti Domini, excepto d̄no Castellano, qui retinuit castrum et suam justiciam in eodem, et ab illa die usq̄ ad hanc diem Tornacus possedit et possidet pacifice, et Deo dante possidebit.

CHRON.

8.

Ante p̄dictam em̄ptionem vidi muros et turres a porta dicta Burdelli, sequendo super fluvium Scalde jacere fundamentum, muros et turres construere et perficere et ibi infra Scaldam habebat monasterium nostrū duo molendina, unum vocatū de Plouviere, et aliud de Fossato; ceperuntq̄ gubernator illa duo molendina; p̄pt̄ que tenentur ecclie n̄re perpetuo solvere annuatim trigenta libras Turonentium in duob̄ terminis.

Per predicta apparet q̄ntum nobilis est civitas Tornacensis, quia citra fluvium Scalde est situata dicta civitas in pendulo. Ultra dictum fluvium videlicet p̄rochia sancti Brictij, Boureg nominatur. Item p̄rochia sancti Nicholai in Bruleo cum castro et appenditijs predictis, vocatur castrum. Item parochia sancti Joh̄is ad calidos Furnos cum appenditijs usq̄ ad fluvium, villa nominatur. In predictis locis erant diverse dominationes et justicie ut premissum est, nunc autem per Dei gratiam, et per civium industriam atq̄ gubernatorum, omnia sunt unita et civitati applicata, et etiam de fossatis, de muris et turribus, nobiliter totum in circuitu sunt fortificata ad repellendos omnes inimicos, et quod auxiliante Deo et beata Virḡie quocienscūq̄ fuerit necessarium et oportunū, possint resistere oībs nocere volentib̄ civitati.

Vidi autem et testificor quod anteq̄ fierent turres muri et fossati circa fluvium Scalde et ultra, quod tanta tranquillitas erat quod omni temp̄e tam de die quā de nocte exhibant et intrabant tam pedites quam equites nec aliqua porta erat obfirmata sed aperta excurrentibus et intrantib̄, etsi aliqua p̄sona occideretur quoquom̄ tota civitas et totus populus mirabatur et erat timor

tumultus, et murmur multus, et quodā tempore venerunt nova qđ rex Alemānie venire versus Tornacum proponebat, et tunc vidi facere fossata ultra Scaldam in Folais.

Anno M° ducentesimo nonagesimo, cives et filii civium concordaverunt rotondam tabulam, videlicet festū triū dieŕ, et Johannē Pagani in suum regem elegerunt.

Anno M° ducentesimo nonagesimo quarto, fuit fortificatum berefridū Tornacense, et extra civitatem nova turris edificata pro justiciis faciendis.

Anno M° ducentesimo nonagesimo quinto, fuēŕ incepti muri, turres et fossata, et erat diversa opinio de structura, tandem fuit concordatum quod fierent ubi nē sunt a porta sancti Martini cōtinuando usq̃ ad fratres minores supra Scaldam, et inceptum fuit opus feria v post natale dñi et fuit totum perfectum infra annū, et tē facte sunt cathene et posite in vicis ubiq̃ ut in necessitate tenderentur.

Anno M° ducentesimo nonagesimo quinto, accepit rex Francie sententiam de habitatoribꝫ civitatis Tornacensis.

Anno M° ducentesimo nonagesimo sexto, fuit fluvius Secane Parisius in tanta abundantia aque, quod magnꝫ pons cecidit.

Anno M° CCC III feria q̃nta post quasimꝫ fuit capitus prepositus insulensis cum sua comitiva et adductus in Tornaco et positus in berefrigido.

Anno M° trecentesimo qñto, Johannes de Courcielles erat tunc temporis prepositus ī Bruleo, et major scabinor post emptionem scām fuit dñus de Potis arrestatus pro quodam debito in Bruleo pro quo erat fidejusser, et post multas altercationes, oportuit finaliter quod debitum solveret quia in Bruleo possunt milites arrestari.

Anno M° trecentesimo sexto, castellanus de Ath, levavit furcas citra pontem de Folais versus Tornacum, et ibi pependit unū hominem in prejudicium ville.

Eodem anno vicesima die novembris venit dictus castellanus cum gentibz armor in villa de Rumeignies ad capiendum unum hominē qui renitens et fortiter repugnans, castellanus timens ne veniret cōmunia Tornacensis fecit ignem poni in domo, in qua ille est cōbustus obquam causam vocat Matheus Likeus, et omnes illi qui cum eo fuerūt villam perpetuo perdiderunt, nec umq̄ postea eandem rehabere potuerunt; quia quod factum extitit, de facto fuit et non de jure.

Anno M° trecentesimo septimo, feria secunda decima die aprilis, tenente synodo dño Guidone Tornacense epō, in qua convenerant multi Prelati, et grandis multitudo curatorū de dyocesi Tornacensi, Gubernatores civitatis fecerunt ascensum, et concordaverunt fieri unam talliam que fuit incepta in illa die colligere, cōmunitas ā scilicet texentes pauḡes fullones, et alij conspiraverant contra dictos Gubernatores et omnes tam ribaldi quam alij nulla arma habentes illis se junxerunt, quos quidam capitaneos se facientes cōmuniam talem ad hoc induxerunt ut venirent in foro et

et verberatis collectoribꝫ tallie se congregaverunt, et iverunt ad portas eas dependendo, et in fossatis jaciendo et in cōtinenti tota alia cōmunitas et ribalditas mutuo se ad malum faciendum provocantes, tota illa die mirabiliter gesserunt se. Ex quo Gubernatores, potentes, et divites merito fuerunt stupefacti, et dñi episcopus, prelati et curati citius quam potuerunt, recesserunt. Fuitqꝫ civitas tota illa nocte in maximo periculo, quia tota illa nocte tamquam furibundi, modo huc, modo illuc se adunabant et plus mali quam boni audiebatur. Sūmo mane iverunt in domibꝫ conestabularioꝝ, et acceperunt signa ville, et venerunt in foro quia nullꝫ eis resistebat. Et fuerunt maxima copia, et iverunt ad domos Gubernatorum et ceperunt eos, et omnes qui de lege erant, et posuerunt eos in portis et in prisionibꝫ ville separatim, et dicebant divitibꝫ et potentibꝫ et propinquis Gubernatoꝝ, ite, armate vos et venite nobiscū, alias de vobis vindictam capiemus, qui sicut oves obedientes talibꝫ miserabilibꝫ psonis faciebant quod imperabant. Et pro certo, si aliquis collegisset copiam armatoꝝ secum, sicut bestias eos cecidissent, sed credo quod ultio Dei fuit aliqualis, tñ nulla psona fuit interempta. Congregata autē in foro maxima multitudine cū signis ville, gladiis et fustibꝫ venit subito et non apparens tempestas repentina, et tanta inundatio pluvie, et tantum tonitruum, quod nullus remansit in foro, sed in domibꝫ ubiqꝫ acceperunt pre timore refugium et cecidit fulgur et tonitruum super parochiali ecclesia sancti Piatī, et vise sunt forme demonum a multis, ut dicebant, in templo hac et illac decurrentes, et visa sunt signa in ymaginibꝫ et parietibus, et p istam tempestatem tam subitam et imensam fuit pro magna parte furor cōmunie mitiga-

Anno M^o trecentesimo q̄nto, Johannes de Courcielles erat tunc temporis prepositus ī Bruleo, et major scabinor post emptionem sc̄am fuit dñus de Potis arrestatus pro quodam debito in Bruleo pro quo erat fidejussor, et post multas altercationes, oportuit finaliter quod debitum solveret quia in Bruleo possunt milites arrestari.

Anno M^o trecentesimo sexto, castellanus de Ath, levavit furcas citra pontem de Folais versus Tornacum, et ibi pependit unū hominem in prejudicium ville.

Eodem anno vicesima die novembris venit dictus castellanus cum gentibz armorū in villa de Rumegnies ad capiendum unum hominē qui renitens et fortiter repugnans, castellanus timens ne veniret cōmunia Tornacensis fecit ignem poni in domo, in qua ille est c̄bustus obquam causam vocat Matheus Likeus, et omnes illi qui cum eo fuerūt villam perpetuo perdiderunt, nec umq̄ postea eandem rehabere potuerunt; quia quod factum extitit, de facto fuit et non de jure.

Anno M^o trecentesimo septimo, feria secunda decima die aprilis, tenente synodo dño Guidone Tornacense ep̄o, in qua convenerant multi Prelati, et grandis multitudo curatorū de dyocesi Tornacensi, Gubernatores civitatis fecerunt ascensum, et concordaverunt fieri unam talliam que fuit incepta in illa die colligere, cōmunitas ā scilicet textentes paupes fullones, et alij conspiraverant contra dictos Gubernatores et omnes tam ribaldi quam alij nulla arma habentes illis se junxerunt, quos quidam capitaneos se facientes cōmuniam talem ad hoc induxerunt ut venirent in foro
et

et verberatis collectoribꝫ tallie se congregaverunt, et iverunt ad portas eas dependendo, et in fossatis jaciendo et in cōtinenti tota alia cōmunitas et ribalditas mutuo se ad malum faciendum provocantes, tota illa die mirabiliter gesserunt se. Ex quo Gubernatores, potentes, et divites merito fuerunt stupefacti, et dñi episcopus, prelati et curati citius quam potuerunt, recesserunt. Fuitqꝫ civitas tota illa nocte in maximo periculo, quia tota illa nocte tamquam furibundi, modo huc, modo illuc se adunabant et plus mali quam boni audiebatur. Sūmo mane iverunt in domibꝫ conestabulariorꝫ, et acceperunt signa ville, et venerunt in foro quia nullꝫ eis resistebat. Et fuerunt maxima copia, et iverunt ad domos Gubernatorum et ceperunt eos, et omnes qui de lege erant, et posuerunt eos in portis et in prisionibꝫ ville separatim, et dicebant divitibꝫ et potentibꝫ et propinquis Gubernatoꝫ, ite, armate vos et venite nobiscū, alias de vobis vindictam capiemus, qui sicut oves obedientialibꝫ miserabilibꝫ psonis faciebant quod imperabant. Et pro certo, si aliquis collegisset copiam armatoꝫ secum, sicut bestias eos cecidissent, sed credo quod ultio Dei fuit aliqualis, tñ nulla psona fuit interempta. Congregata autē in foro maxima multitudine cū signis ville, gladiis et fustibꝫ venit subito et non apparens tempestas repentina, et tanta inondatio pluvie, et tantum tonitruum, quod nullus remansit in foro, sed in domibꝫ ubiqꝫ acceperunt pre timore refugium et cecidit fulgur et tonitruum super parochiali ecclesia sancti Piatī, et vise sunt forme demonum a multis, ut dicebant, in templo hac et illac decurrentes, et visa sunt signa in ymaginibꝫ et parietibus, et p istam tempestatem tam subitam et imēnsam fuit pro magna parte furor cōmunie mitiga-

tus. Vespe autem facto, per noctem traxerunt se in parochijs ad habendum invicem consilium, illi autem de parochijs bēte Marie et sancti Nichasij adverterunt, quod Matheus de Haudion armiger erat homo sapiens et fidelis, et miserunt pro eo in nostro monasterio ubi morabatur, qui veniens cum eis, statim una voce dicunt ei: Mathee, vos scitis et videtis statum civitatis, pro Virgine Maria detis nobis consilium, ipse autem renitens aliquantulum et se excusans, tamen eleganter et sapienter dixit eis: ô delecti dñi vos scitis quod nobilis civitas est Tornacus, et quom̃ pre ceteris est in ea justicia observata contra omnes nemini parcens, insuper quod propter suā nobilitatem rex et suum consilium et nobiles gauderent forte, si inter cives et manentes esset discordia ut in ea manum suam possent apponere, modo videtis quod ad presens civitas est sine lege et Gubernatore: consulo ergo, si placet vobis, qđ absq̃ mora fiat lex, et rectores faciatis, et quod super veteres rectores, qui sunt in prisione fiat fida inquesta, ut culpabiles corrigantur, et innocentes demittantur. Statim una voce, nullo dissentiente, clamaverunt bene dicit, bene dicit, bene dicit. Et laudantes dictum Matheum de suo consilio, illico miserunt ad alias parochias suum consilium et voluntatem nunciantes. Statim omnes alie parochie se ad p̃rochiam beate Marie et eorum voluntatem tenuerunt, et mane facto convenerunt pene tota civitas de magnis, mediocribs et de parvis deficere non audentes, et sic illa die acceperunt triginta electores, et illi in nocte et die sequenti fecerunt prepositos et juratos, et alios sicut fiebat quolibet anno in die beate Lucie. Facta autē lege p̃dicta multi banniti et proclamati perpetuo, ad annos et ad pecunias quos rece-

perat cōmunia, venientes, et applaudens eis timētes recesserunt, et Gubernatores, de voluntate omniū, acceperunt inquisitores super veteres rectores, qui redigentes in scriptis omniū dicta, et ob quā causam fecerant talliam, retulerunt, et in publico coram omni cōmunia fuerunt lecta et publicata, et ibi dicebant omnes de cōmunia super eos mirabilia. Sciendum est etiam quod Ballivus Viromandensis missus a rege venit privatim in nostro monasterio cum quatuor equis solum, causam autem sui adventus et quid quereret scire non potui, facta autem lege et rebus mitigatis recessit. De omnibus accidentibus, et de multis que evenerunt in predicta turbulentia, et qui bene fecerunt aut male, longum esset scribere, et bene de pluribus non recolo, Dijerinus autem Pourres et quam plures alij multa bona fecerunt, et mala facienda evitarunt, et rectores veteres, paulatim et successive ad sua et ad suas domos redierunt, tamen exclusi sunt et fuerunt longo tempore de lege et consilio civitatis. Predicta omnia scivi, vidi, et audiui.

Anno predicto, tertia die septembris, fullones fecerunt routam, et voluerunt occidere prepositum, et statim unus eorum qui se faciebat capitaneum fuit per equos tractus et suspensus, et in crastino fuit Petrus de Moussein tractus et suspensus pro eodem facto, et in crastino in feria quarta fuit Alardus de Bourgella, qui fuerat de consilio et auxilio fullonum, et textentium in dicto facto in foro ante domum de porco capite detruncatus, et fuerunt plures proclamati et banniti.

Anno M^o trecentesimo octavo, mense septembri, fuit tempus pluviale in tantum quod fluvius scalde pre

magnitudine exivit metas, et in processione in pluribꝫ locis peregrinos per naves transire oportebat.

Anno M^o trecentesimo nono, ex diversis p̃tibus mundi moverunt viri et mulieres catervatim transfretare proponentes ultra mare et trāsierunt multi per Tornacum et etiam de Tornaco multi cum eis se junxerunt, et dñus Papa, qui erat Avinioni, videns quod nullum habebant capitaneū aut ductorem, fecit eos reverti, et sano utens cōsilio iter eorū impedivit et ad p̃pria sunt reversi.

Anno predicto, feria sexta ante festum Symonis et Jude; fuit ventus tam magnus et tam vehemens, qđ in Tornaco fuit in locis īnumeris ruina edificiorū maxime de cooperturis, de signis domorum, quod prop̃ timorem tegularum nullus p̃ vicos ire ausus erat.

In illō anno fuit tantum gelu, quod etiam in mari naute moriebantur, et etiam fuit post gelu maximā aquarū habundantia.

Anno illo, fuit eclipsis solis ultima die january, et eodē anno fuit karistia bladi et vini.

Anno M^o trecentesimo decimo, cepit Ballivus Viro-mandensis, unum hoīem bannitū de regno in justicia Tornacensi, et fuit sibi mortuus deliberatus ultra fluvium de Ries, et levavit furcas et ibi eum suspendi fecit, et postea restituit unū hominem vivum, et resaisivit pro villa prepositos et juratos.

Anno millō trecentesimo undecimo, duo homines invicem rixantes, unus occidit alium, et occisor fugit in templo de Orka, et ibi fuit diu et prepositi et

jurati faciebant eum custodire, et cohercere quod nullus daret sibi bibere aut manducare, invitis decato et capitulo, et pro tali cohercione fame ductus et coactus exivit de sua voluntate, captusq̃ fuit a custodibus extra atrium et ductus in prisonē ville, super hoc decanus et capitulum contra prepositos et juratos moverunt questionem, finaliter ipse fuit restitutus, et in templo positus in nocte beati Remigij, et ibi fuit usq̃ ad vicesimam sextam diem octobris, habens unde vivere. Tandem se desperavit et sui ipsius occisor fuit, p̃ qua causa Ballivus Capli extra ecclesiam potēns et ducens extra justiciam Tornacensem, fecit de eo justiciam, et per equos trahi et suspendi, in nocte Symonis et Jude.

Anno eodem fuit consiliū apud Vianam.

Anno M° trecentesimo duodecimo fuit eclypsis lune decima nona die juny in vespere, et post fuit eclypsis solis quinta die july hora tertia.

Anno M° trecentesimo tercio decimo, vicesima prima die Marty venit dñus Pet̃ de Gallardō, tanquā Castellanus in Tornaco loco regis post emptionem factam de Mauritanea et de Castellania.

Anno M° trecentesimo, quarto decimo, decima nona die Aprilis in feria sexta, fuit facta justicia in villa de Pontoise de duobus fratrib̃ militib̃ filiis dñi de Annay.

Anno M° trecentesimo quarto decimo, fuit factus pons ubi itur ad sc̃m Brictium de lapidib̃, super arcas lapideas, qui ante erat de lignis super trabes.

Genealogia et origo de Comitibꝫ et Comitissis Flandrie et Hannonie, qui successive fuerunt a tempe Theoderici comitis Flandrie usqꝫ ad moderna temꝑa, anno millō trecentesimo quadragesimo septimo, et aliqꝫ accidentia que temporibus eoꝝ evenerunt.

Theodericus comes Flādr̃ie qui fuit filius Theoderici ducis de Ausai de Gertrude filie Roberti Frisonis; fuit homo bone vite amās et exaltās scām Matrem Ecclesiam.

Post mortem dicti Theoderici Philippus filius ejus fuit comes Flandrie: et duxit in uxorem Matildim Reginam de Portingal, iste Philippus ordinavit, fecit, constituit et decrevit omnes bonas leges, et bonas consuetudines in Flandria, et fecit eas observare, et sic tenuit pacifice comitatū, et multum dilexit Ecclesiam, et nullum demisit heredem de carne sua.

Philippus Comes antedictus, tempore mortis sue, habebat unam sororem quam duxerat Balduinus Comes Hanonie in uxorem, fuitqꝫ heres dicta soror Philippi antedicti ob quā causam dictus Balduinus obtinuit utrumqꝫ comitatum Flandrie et Hanonie genueruntqꝫ unum filiū vocatum Balduinum, et fuerunt bone vite, et comitatus pacifice tenuerunt. Balduinus autem eorum filius duxit in uxorem Mariam filiam comitis Campanie de qua habuit duas filias Johannam primogenitam, et Margaritam juniorem. Dictus ā Balduinus dedit in uxore Johannah primogenitam filiam suam Ferrando filio regis de Portingal, qui Ferrandus habuit de dca Johanna unam filiam, qꝫ in sua infantia mortua est.

Anno M° ducentesimo secundo, multi principes et nobiles in Franchia ordinaverunt contra fidei inimicos, inter q̄s Balduinus comes Flaudrie et Hānonie de suis comitatib̄ ordinavit, et crucē assumpsit et cum alijs iter transmarinum arripuit et transfretavit, et dimisit duas filias suas.

Anno M° ducentesimo q̄rto Balduinus comes antedictus cum alijs venit in terram constantinopolitanam, imperator autem constantinopolitanus erat eis contrarius et rebellis, ob quam causam ceperunt per vim constantinopolitanam civitatem.

Anno M° ducentesimo quinto, Balduinus comes antedictus propter ēj probitatem et sapientiam fuit ab omnibz franchis cōcorditer electus et institutus imperator cōstantinopolitanus, multa q̄ laudabilia de ipso recitantur, et mortuus est in illa patria et nūquam refretavit nec ad p̄pria est reversus, et dicunt aliqui, quod in anno millō ducentesimo sexto, fuit captus in bello, sed hoc in hystorijs non inveni, et quom° finivit vitam nescirem dicē veritatem.

Anno M° ducentesimo quartodecimo, Ferrandū comes antedictus de consilio Othonis imperatoris condemnati adjunctis sibi pluribz Baronibz ac nobilibz, et alligatis contra dñum Philippum regem Franchie rebellavit. Philippus autem rex Franchie predictus habuit conflictum anno supradictō contra Ferrandm̄; Othonem et alios alligatos et Flandrenses ad pontem de Bouvines, et fuit captus Ferrandz, Otho autem et alij fugerunt, Ferrandus autem fuit duct̄ Parisius et positus in regis prisione, de flamingis autem tanta

cecidit multitudo, et tanta copia posita fuit in ore gladii quod fuit horribile et quasi incredibile; hanc autem victoriam habuit rex per suas cōmunias, et de consilio et auxilio earumdē. Ferrandus autem fuit penes regem et in sua custodia p̄ spacium quatuordecim annoꝝ fuitq̄ per concordiam deliberatus, et venit in Flandriam, nullumq̄ heredem dimisit de sua carne procreatū.

Post quod factum et reditum dicti comitis Ferrandi, Johanna comitissa ejus conjunx nupsit et accepit Thomam de Salvavia, Johanna autem comitissa nullum habuit heredem de dicto Thoma.

Anno M^o ducentesimo quadragésimo quarto, Johanna comitissa supra dicta obiit, que nullum dimisit heredem de sua carne generatum, et sic Margarita soror sua fuit ei heres, et obtinuit utrumq̄ comitatum.

Margarita antedicta soror dicte Johanne comitis, quando fuit Juvenis post recessum sui patris fuit posita in custodiam penes nobilem et strenuū virū Bouscardum de Avennis canonicum insulensem qui erat dyaconus ordinatus de consensu sue sororis et suoꝝ amicoꝝ. Instinctu autē dyaboli dictus Bouscardus exarsit in amorē juvencule, et quia genus feminaꝝ facile decipit, et facile decipitur, invicem consentientes cognovit eam, et fecit de ea suam voluntatem. Dictus autem Bouscardus genuit de ea duos filios Balduinum et Johannem.

Post lapsum temporis dictus Bouscardus p̄pendens quod dicta Margarita posset optinere utrumq̄ comitatum et quia de ea habebat duos filios, habito consilio

alio ivit Romam ad dñum papam et cardinales, ad dispensationem impetrandā matrimoniū cum dicta iuven-tuta ētrahendi, fecitq̃ moram ibi longo tempore: sed dictā dispensationem habere non valuit, propter sacros ordines quos receperat.

Tempore quo dictus Bouscardus erat Rome, amici et propinqui dicte Margarete conjunxerunt eam matrimonio, et dederunt Willō Domino de Dūpiere, qui Willelmus habuit de ea quatuor filios, Willm̃ p̃mogenitum, iste Wills fuisset comes Flandrie, sed in torneamento magno apud Trasegnies fuit mortuus, et dicebatur quod extinctus fuit in suis armis, et duxerat in uxorem, sororem ducis Brabantie, de qua nullum habuit heredem, sed habuit pro dote sua villam de Curtraco cum appenditijs.

Secundus filius fuit Guido, iste fuit heres per mortem Willī fratris sui p̃mogeniti.

Tercius filius fuit Johannes, qui duxit in uxorem....

Quartus mortuus est juvenis.

Guido de Dūpiere antedictus, vivente matre sua duxit in uxorem advocatam de Bethunia, de qua habuit Robertum p̃mogenitum, secundus fuit Johannes, qui fuit p̃positus sancti Donatiani Brugensis, et post Ep̃c Leodiensis. Tercius fuit Wills dominus de Crievecuer.

Quartus fuit Philippus.

De filiabus habuit unam dux Braibantie aliam comes de Julers.

Robertus p̃mogenitus Guādonis de Dūpiere comitis,

duxit in uxorem filiam regis Sicilie, de qua habuit duos filios qui mortui sunt juvenes. Mortua autem conjuge sua, filia regis Sicillie, duxit in uxorem comitissam Naverensem, de qua habuit Ludovicum et Robertum.

Ludovicus filius Roberti de Dūpiere, habuit comitatum Naverensem et duxit comitissam de Retiers in uxorem, de qua habuit Ludovicum qui fuit comes Flandrie, et unam filiam.

Ludovicus filius Ludovici p̄dicti de comitissa de Retiers duxit in uxore filiam Philippi qui fuit comes Pictavensis, et qui regnavit post Ludovicum fratrem suū in regno Franchie, et fuerunt filij Philippi regis crassi, de qua habuit unum filium, cui nomen imposuit Ludovicum.

Iste Ludovicus per vim et coactus p̄ Flandrenses, fecit sponsalia cum filia regis Anglie ore non corde, et quia ipsum compellebant ut matrimonium c̄pleretur ipso invito, fugit cum duobus militib̄ solum, et post consentiente curia romana et rege Franchie, fecit sponsalia, et contraxit matrimoniū cum filia Johannis ducis Braybātie.

Sicut p̄missum est, Margareta filia comitis Balduini juvenis, habuit duos filios de Bouscardo de Avēnis canonico et dyacono, et de Willō de Dūpiere filios et filias per matrimonium legitimū, et q̄n optinuit utrumq̄ comitatum, duo fratres filij Bouscardi petierunt comitatus Flandrie et Hañonie, e contrario Guido heres et de matrimonio legitimo dicebat sibi deberi de jure dictos comitatus, ex qua causa orta est magna

guerra inter fratres antedictos, adeo quod rex Franchie sanctus Ludovicus misit Karolum fratrem suum comitem Andegavensem, qui veniens obsedit villam et castrum de Montib̄s, villam de Enghien, et villam de Ath, et fecit plures ruinas in patria Hanonie. Tandem comitissa Margareta que utriusq̄ partis mater erat, et mulier sapiens et cauta, et custodiens justiciam, habens favorem ad regem Franchie S̄m Ludovicum, misit ad curiam romanam et ad dictum regem, et ex p̄te ipsorum dominorū, venit legatus qui pacem reformavit iter p̄tes matrem et filios tali conditione, quod illi de Avēnis fuerunt c̄tenti de comitatu Hanonie, et Guido optinuit Flandrie comitatum.

Comitissa autē Margareta tenuit duos comitatus et rexit circiter triginta quinque annis et tenuit justiciam sup̄ omnes rebelles et forefactores nemini parcens, amans ecclesias, et ecclesiasticas personas, fundavitq̄ nobilia monasteria monialium de Flines, de Marketta, et de sororib̄s de ordine predicatorū juxta Insulis, hospitale etiam juxta s̄m Petrū in villa Insulensi, et alia quam plurima loca fundavit et restauravit, et dedit privilegia, et fecit plurima bona laude digna in comitatib̄s antedictis.

Anno M° ducentesimo septuagesimo nono, decima die february obiit nobilis princeps d̄na Margareta comitissa Flandrie et Hanōnie, sepultaq̄ est in monasterio de Flines.

Post mortem advocate de Bethunia, Guido comes Flandrie duxit in uxorem Elizabet filiam Henrici de Luxembourg, q̄ erat Marcisia et Comitissa Namurcen-

sis, de qua habuit Johēm qui fuit comes Namurcensis
Guidonem scdm et Henricum tercium,

Anno M° ducentesimo vicesimo quinto quidam deceptor Bertrandus nomine venit in Flandriam dicens se venisse et mare transisse, et affirmans quod ipse erat comes Balduinus, petens suos comitatus, Johanna autem comitissa et soror ejus Margareta multum fuerunt stupefacte propter opinionem ppli, quia quidam dicebant: ipse est, et quidam non, et facta inquesta deligenti, reptonum est quod falsus erat, sicq̃ Insulis fuit suspensus in patibulo.

Post mortem comitisse Margarete, Guido filius ejus fuit comes Flandrie et erant sub jurisdictione ejus illi de Duaco, de Insula, de Mauritania, de Ballivia Tornacensi, de Orchies et de Bethunia, et erat Marchisius Namurcensis, rexit autem annis circiter viginti quinque, et obiit anno M° trecentesimo quarto, tenens prisionem apud Cöpendium, fuitq̃ sepultus cum matre sua in monasterio de Flines tempore guerrarum, nullusq̃ de suis heredibus aut fratribus interfuit.

Post mortem Guidonis comitis, Robertus de Bethunia filius ejus qui erat comes Naverçensis fuit comes Flandrie solum q̃r rex Franchie tenebat Bethuniam, Duacum, Insulam, Orchies, Mauritaniam, et Tornacesium et Johannes filius comitis Guidonis erat comes Namurcensis, obiit autem anno M° trecentesimo vicesimo secundo, et in monasterio Scti Martini Yprensis habuit Sepulturam.

Post mortem dicti Robti Ludovicus filius Ludovici filij dicti Roberti qui erat vivente Roberto comite, adhe-

adheredatus de comitatu Flandē fuit comes, rexitq̄ circiter viginti quatuor annis, mortuus est cōm annō M^o trecentesimo sexto, in bello regis Franchie contra regem Anglie apud Crecy, fuit autem comes Flandrie, Naverensis et de Retiers, et dominus de Bapsildes, et semp̄ fuit p̄ parte regis Franchie et cū eo gerens se fideliter.

Duo filii comitis Margarete, Balduinus et Johannes quos habuit de Bouscardo de Avenis, nupserunt et de uno eorū venerunt duo filij et fratres, Johannes p̄mogenitus dictus de Avennis, qui fuit comes Hanōnie duxit in uxorem Philippam filiam Henrici de Lussembourch, que erat soror et senior Elizabē comitis Flandrie, de qua habuit primogenitum Johēm, qui cecidit in conflictu ante Curtracum, Guillermmum secundū, qui tempore mortis sui fratris erat canonicus, qui postea obtinuit Hanōnie Hollandie, et Zelandie comitatus, et dominum Frisie, et Johannē tercium juniorem, qui fuit dominus de Byaumont.

Guillermus autem comes p̄dictus duxit in uxorem filiam Karoli comitis de Valois, et fratris Philippi regis Franchie Crassi, de qua habuit Guillermmum quī post eum fuit comes, et quatuor filias, de quibus habuit p̄mogenitā rex Alemanie, aliam rex Anglie, terciam comes de Julers, quarta fuit inupta.

Mortuo autem dicto comite Guillermo, qui obiit anno M^o trecentesimo tricesimo septimo, dñā comitissa renūtiāns seculo, habitum Cysterchiensem assumpsit et in cenobio monialium de Fontenellis p̄pe Valenchenis fecit professionem, vivens religiose toto cursu vite sue.

CHRON.

12.

Anno M° ducentesimo nonagesimo primo, villa Valenchenensis erat rebellis contra comitem Johannē Hanōnie, Ballinus autem domini comitis habuit conflictū contra illos de Valenchenis foris villam scī Amandi in Babula, mense february, in die sancti Petri ad cathedram, et ceciderunt aliqui.

Anno M° ducentesimo nonagesimo secundo, Flandrenses venerunt et obsederunt villam Doukesnoit in Hanōnia, et tunc fuit combusta pulcerrima domus que erat comitis Hanōnie vocata li Loskegniuls.

Anno M° ducentesimo nonagesimo quinto, venit comes Hanōnie Johānes cum magna armatura, et combussit sup Flandrenses villam de Rosnais.

Anno supradicto Guidō comes Flandrie, collecto exercitu, venit in villam de Gerardimonte, et ibi stetit, et misit cōmunias suas ad pontem de Tripont, et Johannes comes Hanōnie nepos ej' collectu suo exercitu venit ex adverso, et fixit sua tentoria contra pontem in objectu Flamingorū, et tunc de consilio proborū concordati sunt et sic recesserunt.

Anno M° trecentesimo tertia die Aprilis fuit in Hollandia magna occisio et detruncatio flamingorū, et evadētes cum magna confusione redierunt.

Anno M° trecentesimo secundo, vicesima quarta die maij, fecerunt illi de Valenchenis rebellionem contra dñm comitē Johannē, et fuerunt plures capite detrūcati et alii in p̄sionē positi.

Anno M° CCC° nono, obsedit comes Hānonie villā

de Tuyn contra ep̄m Leodiensem et ep̄c fuit ex advso, et facta q̄dam cōcordia recesserunt.

Anno p̄dicto, Robertus cōes Flandrie venit ad pontem de t̄pont et fixit tentoria super p̄tem Flandrensem ultra pōtem, et Will̄s comes Hannonie cū suo exercitu venit ex advso figens tentoria citra pontē et mediantib̄ nobilib̄ viris pro pace int̄ partes reformanda comes Flandrie accepit dñm Robertū filium suum, et comes Hānonie accepit dñm Johannē de Byaumont frēm suū, et tercius fuit dñs Johānes comes Namurcensis, et isti tres accepta cautione de p̄tib̄ controversiis concordaverunt dictū eor̄, et venerunt in civitatē Tornacensem ad pronūciandam ordinationem f̄tam inter eos; in qua continebatur inter cetera quod comes Hānonie debebat facē omagium comiti Flandrie de q̄dam terra. Publicata aut̄ concordia sua mox ut comes Hānonie audivit de omagio motus est in iram, et renuit dictū tenere, et adimplē, et sic p̄tes recesserunt sine concordia.

DE guerris motis inter illustrissimū regem Franchie quondam Philippum crassum, et comitem Flandrie Guidonē ac ejus liberos et patriam Flandrendem, et etiam de m̄ltis accidentib̄ que audiui a fide dignis p̄sonis, ē vidi p̄priis ocul̄, et de summis pontificib̄ de q̄bus recolo, proposui ad delectationem audientium et utilitatem tam presentīū quam successor̄, pro posse meo aliqua registrare, supplico igit̄ futuris lectorib̄ ut si qua vider̄t aut repperierint emendanda per eorum industriam corrigantur.

Anno millesimo ducentesimo nonagesimo quarto, curia Romana existente in Romana civitate, vacante sede, domini cardinales elegerunt pastorē et summū pontifēm virum religiosissimum et sēm virū Petrum dictum heremitā vocatusq̄ fuit Celestinus, hic nichil sciens de temporalibus sed semp̄ totus raptus in celestib̄ orationib̄ instanter itentus et vigiliis divina ateponens, aspirans omni die reverti ad heremū, tandem sicut dicebatur de consilio dñōr cardinalium procurante dño Benedic̄ tunc cardinali, dictus dominū pp̄ Celestinus fecit unā decretalem continentem quod papa potest resignare. Facta autem dicta decretali, et in studiis et ubique publicata, p̄dictus dñs pp̄ infra annū resignavit, et ad locum unde assumptus fuerat est revers̄, vivens postmodum religiose et sancte, adeo quod sancta mater ecclesia de sua vita et miraculis informata ip̄m canonizavit, atque cum sanctis et electis est reputatus.

Anno M^o ducentesimo nonagesimo quinto, domini cardinales ut moris ē in certo loco detenti et coadunati, dñm Benedic̄ cardinalem in summū pontificem elegerunt, qui vocatus est pp̄ Bonifacius, fuitq̄ homo ut dicebatur prudentissimus animosus et litteratus, in spiritualib̄ et temporalib̄ cautissimus, et de Aragnia villa satis prope Romam oriundus, dictamq̄ villam de Aragnia sepe visitabat, ibidem tenens suam curiam et suam sedem ob quā causam plurimū est dilatata, et in ea episcopatum ordinavit, fuitq̄ de eo fama ingēnter Xp̄ianos.

Tempore dicti dñi Bonifacii pape regnabat in Frāchia Philippus dictus crassus filius Philippi qui in
via

via Arragonie mortuus est, duxitq̄ in uxorem filiam regis Navarre, procreatam de sorore comitis sancti Pauli, vocatam Johannā que fuit regina inuncta, de qua habuit trēs filios: Ludovicum p̄mū, Philippum scđm, Karolum tercium et unam filiā. Fuitq̄ frater dicti Philippi regis Karolus et comes de Valois. Duxitq̄ in uxorem filiam regis Cycillie de qua habuit Philippum qui duxit in uxorem sororem ducis Burgondie, et scđm Karolum qui fuit comes Dalenchon et duas filias, de quibus duxit unam Guillermus comes Hannonie, que post mortem ejus regularem ordinem Cisterciensem assumpsit in monasterio de Fontennellis p̄pe villam de Valenchenis; aliamq̄ duxit ī uxorem Robertus dictus de Atrebatō.

Guido autem comes Flādrīe habens quatuor filios et unam filiam de prima comitissa Castellana de Bethunia et de secunda vocata Elizabeth que fuit filia comitis de Luschenbourc, habebat tres filios: Johannem primogenitum, Guidonem secundum, ē Henricum tercium, et unā filiā que Philippa fuit appellata fuitq̄ dicta Philippa, Philippi regis crassi filiola.

Anno M^o ducentesimo nonagesimo sexto vel circiter domīns Guido Coēs Flandrie predictus, habito consilio cum filiis et cognatis et nobilibs et villis sui comitatūs, per bonos mediatores et sapientes laboravit, quod matrimoniū fieret de p̄mogenito filio Regis Anglie et de Philippa filia sua supradicta fueruntq̄ facte conventiones ab utraq̄ parte et paxiones ordinate. Domīns autem Philippus rex Francie hoc cognito, totum, suū cōsiliū convocavit et deliberatione habita diligenti, mandavit dicto Guidoni Comiti quod super se-

CHRON.

13.

deret de dicto matrimonio cum rege Anglie pro filia sua contrahendo et q̄ hoc facē non debebat sine sua voluntate ē permissu de q̄ re dictus comes et sui quā plurimū sunt turbati.

Ex causa igitur supradicta orta est grandis altercatio inter dictos principes, dñm regem Franchie scilicet et comitem et consiliarios eorūdem, de paribz autem Franchie ē de baronibus aliqui erant pro pte dicti comitis, tandem dictus dominus rex post multos processus factos, et post multas cōnationes mādavit pro dicta Philippa filiola sua ut sibi mitteretur, que missa fuit bona fide ad regem, rex autem in prisione sua per longum tempus eam detinuit.

Comes autem de cōsilio filioꝝ et amicoꝝ suoꝝ et nobilium sui comitatūs misit ad dñm papam Bonifaciū et dños cardinales de dco dño rege conquerendo cum querulis lacrimosis et piissimis; super quo moti dñs papa et cardinales pluries miserunt ad dñm regem et scripserunt et inter cetā fuit sibi a dño papa intimatum et mandatum, quod Deus conjunxit homo non separet, sed rex omissis ōnibus sibi mandatis, donis et promissionibus laboravit qđ de filio regis Anglie que habere debebat dicta Philippa et de sua filia ppria matrimoniū factum fuit, et sic pre dolore cordis intrinseco dicta Philippa in prisione regis mortua est. Omnia autem predicta faciebat rex per consiliarios sue camere. Comes autem istāter et sepiissime requirebat quod per patres suos et barones duceretur, sed rex hoc facere recusabat, et ōnis processus et controversias recordari longum esset. Finaliter comes Guido p̄ certos legatos homagium et fideiussionem quam regi fecerat,

remisit, et sibi reſcripſit. Rex autem et ſui conſilarii attendentes qđ per renuntiationem et remiſſionem p̄dictam, regie majestati magnū prejudiciū oriretur, quia ſic poſſent facere alii pares et barones, et in indignationem maximam moti ſunt, concordantes quod de tali mandato et de tali offeſſa vindicta per regem et ſuos caperetur. Et ex illa die rex collectis baronibus et ſibi ſubjectis, habito certo conſilio, guerrā contra Guidonem liberos ſuos ſibi adherentes et patriam Flandrie ordinavit, et erant ſubjecti dicto comiti illi de Duaco, de villa Inſulensi, de Bethunia, de Mauritania et de Tornacensia.

Anno M^o ducentesimo nonagesimo ſeptimo, Philippus rex Francie ſupradictus collecto ingenti francorum exercitu descendit ut Flandriam expugnet et venit ante villam Inſulensem et obſedit eam circa festum bī Johannis Baptiste, in qua villa erat Robertus primogenitus Guidonis comitis Flandrie, factq̄ in auxilium dicti regis Johannes comes Hannonie qui quidem comes in p̄ vigilia ſancti Johannis Baptiste, cum Johanne primogenito ſuo, et Johanne comite Suessionensi, et aliis nobilibus viris, ad numerū ſexties viginti militum et amplius et cum exercitu copioſo venit in villa Tornacensē et ſtetit in monasterio ſancti Martini per aliquos dies, et tunc erant in caſtro de Doſſemeir gentes comitis Flandrie dictusque comes Hannonie cum ſuo exercitu ivē verſus dictum caſtrum et fixit tentoria ante eum. Qui percipiens quod parum proficere poſſet, iter arripuit verſus villam Inſulensem et ſe domino regi p̄ſentavit, a quo cum ſua acie eſt receptus honorifice, combuſta autem ſunt ſuburbia dicte ville circūque, et domus fra-

trum et soror de ordine predicatorū que magnifice constructe erāt extra muros et ville campestris undiq̃ sunt destructe, et monasteria depopulata; maxime quod dolendum fuit monasterium dominar de Flines et prō dolor! alique moniales violate et cum confusione ducte in acie. De quo facto rex et barones plurimum fuerūt conturbati, et de violatoribus maxima vindicta capta fuit; fueruntq̃ missi de Tornaco trecenti servientes ad mādātum regis cum paraturis, et stetit rex coram dicta villa per spacium undecim ebdomadar venitq̃ eo tempore in Tornaco in vigilia nativitatis beate Marie, et stetit in monasterio beati Martini dñā Johanna Regina Franchie; et cum ea dñā Machtildis comitissa Attrebattensis, dñā comitissa de Valois; dñā Blanka de Britannia; comitissa de Joigni cnm filia sua, dñā de Lutosa, et alie plures nobiles mulieres, fuitq̃ plamentū inter consilium regis et consilium dicti Roberti et villar de Duaco, de Orchies, de Insula et de Bethunia, et ordinatoēs concordate ita quod dictus Robertus cum suis exivit secure. Johannes autem comes Hannonie cognatus Germanus Roberti Flandrie, qui portabat arma a Kievirons, consilio habito cepit portare arma Flandrie, et se presentavit cū suis ut eum videret Robertus in talibz armis, et ab illo die et deinceps portavit dicta arma toto cursu vite sue, fuitq̃ concordia facta talis qd illi de villa Insulensi, de Duaco, de Bethunia, de Orchies, et Castellanie se regi reddiderunt tali conditione quod homagia facta sunt ei et qd totū erit in sua iurisdictione et dominabitur eis donec comes et Flandrenses acquisierint ppetuo decem milia librarum annuatim in regno Franchie et sic predictis ordinatis, rex cum suo exercitu ivit versus villas de Ypris, et de Brugis, que

que ville cum patria circūq̃de se reddiderunt regi, et sic per villam Denglemoustier, et de Curtraco cum sua acie est reversus et venit vsus Tornacū licentiatō suo exercitu, et ītravit in Tornacum m̃ die s̃ti Dionisii, et dñam Reginā visitavit et sic versus Parisius est reversus. Et in illo anno stella comata apparuit, et domina Regina regē est secuta, Guido autem comes Flandrie cum liberis suis erat in villa Gandensi que tunc pro parte ejus erat.

Post recessum domini regis, Flandria quievit aliquo temp̃e super guerris inceptis, quo tempore dominus papa Bonifacius motus est contra dñm regem Franchie, tam propter factum comitis Flandrie q̃m ex diversis causis aliis, et quia utebatur de consilio comitis Attrebatensis et fratrum ejus, et de consilio Petri d̃ci Flote, et quor̃dam alioꝝ, et non de consilio Parisium et Baronū. Et ante annū millesimū trecentessimū dictus domiñs papa et cardinales fuerunt informati per registra et p̃ antiq̃s personas quod quolib̃ anno centesimo a retroactis tēporib̃ fuerant institute īdultie generales in Romana civitate; et super hoc edidit de consilio fratrum unam decretalem que fuit promulgata ubiq̃ inter Xp̃ianos.

Bonifacius ep̃c servus sṽor Dei et ad certitudinem presentium, et memoriam futuroꝝ, antiquoꝝ habet fida relatio, quod accedētib̃ ad honorabilem Basilicam principis Apostoloꝝ de urbe, concesse sunt remissiones magne et indulgentie peccatoꝝ; nos igitur qui juxta officii ñri debitum salutem appetimus et procuramus singuloꝝ, hujusmodi remissiones et indulgentias omnes et singulas ratas et gratas habentes,

CHRON.

14.

ipsas auctoritate Aſſica confirmamus et approbamus, et etiam inovam̄s, et presentis scripti patrocínio confirmamus. Ut tamē beatissimi Petrus et Paulus apostoli eo amplius honorētr̄ quo ipsoꝝ Basilice de urbe devotius fuerint a fidelibꝫ frequentate, et fideles ipsi spiritualium largitione munerum ex hujusmodi frequentatione magis senserint se refectos, nos de omnipotētis Dei misericordia, et eorūdem apostolorū ob meritis et auctoritate confisi, et fratrum nostrorū consilio, et apostolice plenitudinis potestate, omnibꝫ in presenti anno mº trecentesimo a festo natiuitatis dñi nři Jesu Xpi preterito, proximo inchoato, et in quolibet anno centº, secuturo, ad Basilicas ipsas accedentibꝫ reuerētr̄, vere penitentibus et confessis, vñ qui vere penitebunt et confitebuntur, in hujusmodi penitenti et quolibet centesio futuro anno, non solū plenam et largiorem, immo omniū suorū plenissimam concedimus veniam peccatorum; statuētes ut qui voluerint hujusmodi indulgentie a nobis concesse fieri p̄ticipes; si fuerint Romani ad m̄nus triginta diebꝫ continuis vel interpolatis et saltē semel in die, si vero peregrini fuerint et forencēs, per quindecim dies modo consimili ad Basilicas ipsas accedant, unusquisqꝫ cum plus merebitur et indulgentiam efficacius consequetur, qui Basilicas ipsas amplius et devotius frequabit.

In illo anno visitaverūt limina beatorū apostolorū Petri et Pauli tanta multitudo populi Xpiāni viros aut mulier nobiliū et ignobilium, regularium et seculariū, senum et juvenū qd nullo mº possent credere audientes, nisi qui fuerunt et viderunt, et hoc scio et testificor quia fui in illo itinere cum duobꝫ nostris cōmonachis, et de Tornaco fuerunt plures tam clerici

quam layci, quia communis opinio erat peregrinorū qđ indulgentia erat a pena et a culpa, sed multū de ordinibz mendicantium contrarium tenebant et sentiebāt, et ppter hoc aliqui dubitabant, unde accidit quod ego existēs Rome confessus fui cuiđam domino epō, dñi ppe penitentiario, doctore in theologia et super dubitatione peregrinorum ipsum consului, qui mī respondit gratiose; quod super ista dubitatione plures fuerant omnes penitentiarii requisiti, et sic omnes penitentiarii diversarum linguarum collatione invicem habita de consensu omniū iverunt comuniter Aragnie ad dñm papam, ubi erat, et sibi peregrinos dubitationes et questiones quas faciebant retulerunt, declarationem suā super hoc supplicantes, dñs autem papa auditis eis dicitr respondisse admirando, o dilectissimi filii ista proveniūt de mendicantibz ordinibz, qui ex quo fuerunt instituti cont nos et ecclesiam romanam opiniones diversas habuerūt, nos autem in presenti matiā super qua a vobis sumus requisiti, intentionem nostram sic declaramus et volumus qđ cunctis super hoc facientibus questionem intimetis q om nibus vere penitentibz et confessis, accedentibus prout in decretali continetur qui venerunt, qui sunt, et qui veniēt, concessimus et concedimus indulgentias et plenā pleniorē et plenissimam remissionem, et quantum claves possunt. Sic fuit mihi testificatus epē et doctor supradēs.

Sciendum est quod ab anno millō ducentesimo nonagesimo septimo, usq ad annum trecentimum, in illis tribz annis multū tractatus fuerē inter dominū regem et comitem Guidonem et ejus liberos et consiliarios eor ad pacem reformandam, et pares Franchie

et barones multum laborabant ad reconciliandum comitem domino Regi. Et dimiserat dominus rex conestabularium dominū de Neella ad gubernandum partē Flandrie que sibi obedierat qui multum gracie eos gubernavit. Tandem infra dictū tempus pares et barones Francie et amici dicti comitis dederūt ei consilium ut domino regi obediret et poneret se in sua voluntate et dominus Karolus frater regis promisit et fide jussit ei cum aliis sibi ferre auxilium, et erga dominū suū et fratrem pro dicto comite quantum possent interponē partes suas. Dictus autē comes habito consilio cum suis liberis et amicis confisus in promissionibz antedictis consensit ire ad dñm regem et veniā petere et se ponere in sua voluntate et prisione.

Anno igitur millō trecentesimo, Guido comes Flandrie Robertus et Guillē filii ejus et milites Flandrenses inferius nominati fuerūt ducti Parisius per dominū Karolum fratrem regis et venit dictus comes per Tornacum, et in monasterio sancti Martini pernoctavit et iverunt Parisius, et domino regi fuerunt presentati, sperantes secundum promissa in brevi tempore liberari, fuitq̄ concordatum per regem et ejus consilium, quod in diversis locis separatim ponerentur; sicq̄ factum fuit et in modum qui sequitur.

Guido comes fuit in domo regis apud compendium, et cum eo dominū Godefridus De Rosieres. Robertus ejus primogenitus fuit in castro De Chinon versus Furonis et cum eo dominus Willelm̄s De Stenehus. Guillelm̄s filius comitis fuit in castro De Sardi in Berri, et cum eo dominus Theodoricus De Lebare dominus Gerardus Limore, Gerardus Douverbos et Johannes Delembeke

de Lembeke fuerunt in castro de Monleheri. Guills de Mauritania, Johannes de Rodes, Guillermus de Sainte Clare et Sigerus de Tronchinio fuerunt a Aviville en Biauxse. Ernulphus de Aldenardo, Rasso Mulars, Johannes de Bondues, Alardus de Robais fuerunt in castro apud Falaise in Normania. Walterus dominus de Nivella, Balduinus de Quadipre, Johannes de Meni, Philippus de Hakerspoule et Riquardus Estandart, fuerunt in castro Anōrartes in Alvernia. Guios de Tourout, Willermus de Hussem, Rogerus Barnages, Walterus de Louvenghien, duo fratres de Heulle, duo fratres de Warnehait, Johannes de Poulle, Johannes de Tisilre, Mikael de Lembeke, Valentinus de Niepekierke fuerunt in castro en Touraine.

Anno M^o trecentesimo primo; Gandenses videntes quo modo dñs comes et filii ejus et milites antedicti se posuerunt in voluntate regis et in sua prisione: habitis pluribus plamentis per bonos mediatores promiserūt sicut alie ville et patria promiserant, et rex recepit eos sub certa forma.

Anno igitur illo xviii, die mensis maij paratis necessariis, dominus rex Franchie vallatus consilio baronū atq̃ nobilium cum magna comitiva venit et cum eo domina regina et descenderunt et iverunt per Curtracum in villā Gandensē, ubi fuerunt honorifice recepti, et Gandenses et tota patria regi fecerunt homagium. Post quod factum iverunt Brugis, qui recipientes eum honorifice et gratanter regi et regine plurima dona optulerunt et dederunt; postea iverunt vsus villam de Ypris, ubi etiam gratanter sunt recepti.

Anno p̃dicto videli m^o CCC^o primo, dominus papa
 CHRON. 15.

Bonifacius affectum habens ad Flādrenses, comitem et ejus liberos, compatiens eis, et quia ad ejus noticiā p̄venerat quomodo rex p̄r suum consilium fecerat Flādrensib̄ et quom^o erant in sua prisione, motus propter hoc ac alias plures causas ordinavit in cōsistorio cū dominis cardinalibus et confecit litteras bullatas et misit eas; virtute quarum citabat regem personnaliter in kalendis novemb̄ ut coram eo compareret: per easdem etiam litteras omnes gratias, potestates et omnia quecumq̄ sui predecessores summi pontifices predecessorib̄ dicti regis et sibi ipsi concesserant, revocabat et adnullabat: veneruntq̄ dicte littere feria secunda post festum purificationis. Rex autem et sui consiliarii moti sunt in indignationē et in iram magnā et orta est grandis controversia inter dominum papam et dominū regem que crescebat de die in diem q̄ littere fulminantes sepe ab utraq̄ parte mittebantur: et inter cetera dñus papa scripsit regi; scire te volumus, quod nobis subes in spiritualib̄ et temporalib̄: et alia m̄lta scripserūt ad invicem ut dicitur, iram et fulmināōem provocātes.

Quomodo missum fuit a dño rege Aragnie ad dñm papā et quid factum fuit in consistorio et quomodo papa fugit, omitto, et est causa.

In illo anno non fuit aliq̄ gelu validum quod posset q̄s super gelu ambulare, exceptis trib̄ dieb̄.

Anno etiam illo, videlicet millō trecentesimo primo, quando dominus rex cū regina fuit in Flandria ut super̄s est premissum; conestablās dominus de Neella

qui gubernaverat patriam cum rege recessit. Dominus autem Jacobus de s^{to} Paulo qui erat avⁿculus dicte regine ad requestam regine fuit loco dicti conestabularii institutus Flandrie gubernator; et quia n^o est secutus vestigia conestabularii in miti gubernatione, sed durius eos portabat in verbis atq^{ue} factis ceperunt impacientes esse et murmare.

Anno M^o trecentesimo secundo, illi de Gandavo ceperunt contra regem et cōtra gentes suas que eos gubernabant rebellare, et iverunt versus villam de Lessines, et secunda die aprīls magno frigore faciente, vi et per prodicionem ceperūt, et eam combusserunt ē muros funditus everterunt.

Anno p^{re}dicto videl^t Millō CCC^o secundo, illi de Brugis, p^{ri}mā die mensis maij, ceperunt rebellare de consilio cuiusdam militis de ordine templariōr^{um} vocati, dominus de Boinem, et inter se habita deliberatione concordaverunt ire ad domum de Male ubi erant provisiones facte a domino de sancto Paulo ex p^{ar}te Regis de victualib^{us}, et de vinis, et ad certam diem coadunati duce eor^{um} et gubernatore Johanne dicto Breidel, qui erat carnifex, iverunt ad dictam domū et eam spoliaverunt, atq^{ue} illos qui ex parte regis ibi erant necaverunt, eratq^{ue} tunc temporis in dicta villa Guill^{elm}us filius Comitis de Julers, qui erat de genere Comitis Flandrie et preposit^{us} de Eutrest, ipsūq^{ue} Ducem et Capitaneū et superiorem loco domini Comitis concorditer assumpserunt. Factum aut^{em} p^{re}dictum fuit ubiq^{ue} divulgatum, de quo Jacob^{us} de s^{to} Paulo fuit multum indignatus et in irā magnam motus, et cum festinatione misit ad d^{omi}nū Regem et suum consilium. Rex autem conturbatus mandavit dicto Ja-

cobo quod colligeret sufficientem armaturam et quod Brugis iret loco sui ad malefactores corrigendos. Dicitur autem dominus Jacobus collectis pluribus armaturis nobilium, disposuit ire Brugis, venitque ad noticiam eorum quod dictus Dominus Jacobus venire disponebat, et se mutuo provocantes concordaverunt unam proditionem facere, et quod ipsum cum suis reciperent quam pacifice, sed ordinarunt quedam verba in flamingo que nullus nisi sciat flamingum potest perfecte pronuntiare aut dicere, et fuerunt verba: scilicet enim vrient, et qui talia verba perfecte non pronuntiarerunt et dicerent statim sine dilatione cederent.

Decima octava die mensis maii, anno ante dicto, venit dictus dominus Jacobus cum suis in villa Brugensi, loco Regis et de ejus mandato qui nichil sciebat de ordinata proditione, et ipsum receperunt satis gratiose fingentes suam maliciam, venitque inter alios obviam dicto Jacobo Johannes Breidel antedictus, dixitque ei Dominus Jacobus quasi Hyronice; Johannes Breidel, sunt bona vina de domo de Male? Qui respondit astute: Ego et socii mei satis bibimus de eisdem, acceperuntque dominus Jacobus et sui hospitium per villam dispositum prout melius potuerunt. Vespere autem facto, cenantibus illis qui cum domino Jacobo venerant et post cenam, nocte veniente omnes de villa privatim ierunt se armare sicut fuerat prolocutum. Dominus autem Jacobus a quibusdam secrete fuit premunitus, et hoc non fuit ausus aliis intimare, et cum paucis summo mane quiescit, iterfugium, et quomodo posset evadere, et fugiens cum magno labore et dolore et confusione exivit de villa, et interim ipsum in suo hospitio quiescerunt, eum pre ceteris occidere cupientes, qui videntes ejus

fugam iverunt p̄ hospitia hac et illac, et omnes qui dicere verba ordinata nesciebant truncabantur et cedebantur. Hospites autem in suis hospitiiis truncabant et trucidabant illos q̄s receperant, multi autem hospites et alii in suis hospitiiis qui de sanguine bono erant compatiiebantur illis qui in domibus eor̄ erant et misericordia moti in locis secretis reponebant et abscondebant, ex qua re plurimi sic salvati mortem evaserūt. Plures autem suis hospitibz et illis qui eos capiebāt se obligaverunt et reddiderunt, et per suos amicos missis obligationibz fuerunt liberatī et sic possunt perp̄dere tempore futuro audituri quam ingens et magna fuit ista proditio, quia multi nobiles et famosi viri et etiam alii ibidem occisi s̄t, et est c̄munis opinio et multi sunt affirmantes q̄d sanguis Domini qui in dicta villa habetur qui qualibet sexta feria solebat currere, ab illa die non est visus currere nec currit, et est intentio p̄lor̄ quod predicta proditio causa fuit.

Anno millō trecentesimo secundo, facta proditionē ante dicta; Domīnus Jacob̄s de sancto Paulo factum domino Regi et suo consilio nūtiarūt qui corde anxio mortuos luxerunt et super eos doluerūt. Rex autem misit pro paribz et baronibz Franchie, et ad certam diem cum Rege et suo consilio convenerunt et deliberatione habita diligenti ad tantam proditionem vindicandam fuit negotium cōmissum nobili viro domino Roberto, comiti Attrebatensi tamquam capiti, et pro persona dñi Regis representanda et fuit a Rege factum edictum generale precipiendo quod omnes dicto comiti obedirent. Robertus autem Comes p̄dictus qui erat famosus in armis, collecto ingenti

exercitu maxiē Baronū et nobilium , et ignobilibus et Comūniis aciē satis grandem, deliberavit intrare in Flandriam per Curtracum et venit cū sua acie, et ductus est ante Curtracum citra fluvium de Liza. Venerunt autē illi de Brugis, et patria circūquaq̄ usq̄ ad mare cum illis de Curtraco nec erant cum eis Ypreses neq̄ Gandenses , et Comes vastavit patriam circa Curtracum, et cōbussit villas citra et suburbana de Curtraco et fecit multos insultus. Tandem undecima die julii in feria quarta, et in die translationis beati Benedicti, dictus comes fecit proclamari quod totus exercitus in campo ante monasterium de Groninghes se adunaret, quod ita fēm fuit , et ibi fuerunt acies ē scale ordinate. Exieruntq̄ Flandrenses qui in Curtraco erant de villa, et terga vertentes ville fecerunt de ea quasi murum et facies tenebant versus suos inimicos; et se ibidem ordinauerunt, et erant omnes pedites et nulli equitantes, et pauci aut paucissimi respectu aliorum. Tunc Comes precepit quod gentes sue appropinquarent, factumq̄ est ita. Et sic ceperūt Flandrenses superare et esse quasi sub puncto habendi victoriam. Comes autem hoc cognito et nolens peditibz victoriam et honorem attribui: comōvit et concitavit scalas equitantiū; et fregit intrando scalas suorū peditum nesciens fossatos esse ibi; et fortiter agrediens ceperunt Flandrenses pavere et timere et nescio quo occulto Dei iudicio acies Francoꝝ tam nobilē ceperunt se invicem provocare, et ceperunt primi equites per fossatos cadere unus super alium et illi qui sequebantur similiter. Flandrenses autem hoc videntes corda resumpserunt et viriliter atq̄ fortiter restiterunt, et sic p̄ elationem Comitis scale sue et alioꝝ nobilium se et suos equos cadentes, ut p̄mittitur interemerunt et

pauci sunt a Flamingis interfecti. Videntes autem alii tam equites quam pedites de exercitu dicti Comitis quod suis et sibi bellare erat ut apparebat cōtrarium, et quod hora erat p̄ Flamingis, terga verterunt ē fugerunt maxima pars tam equitum quam peditum, et Flandrenses in suo statu se tenuerunt et prudenter se gerebant, et cedentes suos advsarios victoriam habuerunt. Fugientes autem in diversis locis se verterunt, pars una v̄sus villam Insulensem et p̄s alia versus Tornacum, et videbantur de turribus beate Marie Tornacensis et monasterii sancti Martini, et de turribus ville, venire fugientes per vias, per sepes, et per cāpos, cum tanta copia quod nullo modo esset credibile oībus qui non viderunt, et dimissis tentoriis et sarcinis omnia sua pro majori parte dimiserunt, et in pluribus locis a Curtraco usque ad exitum ville de Dotignies plures fuerunt spoliati et occisi, et in vespere et in crastino Flamingi tota die circūeuntes campum de Groninghes quos reperiebāt non mortuos occidebant, et in campo in tentoriis et sarchinis armaturas, jocalia ē spolia lucrati sunt quo plurimū sunt ditati. Gubernatores autem civitatis Tornacensis videntes tot venientes, et causa fuge nesciētes, et timentes proditiones, habito consilio portas civitatis clausas tenuerunt ē sēratas, adeo quod comes sancti Pauli, qui erat de fugientib̄ intrare non valuit, et in monasterio sēti Nicolai de pratis fuit hospitāt̄. Et in suburbiis circa civitatem et in villis forensib̄ tanta multitudo fuit equitum et peditum qui tantā famem patiebantur quod videre fuit horribile et qui potuerunt habere panes extra villam pro panibus dabant suas armaturas, et de civitate tota nocte et in crastino illi qui intraverant in tantū dubitabant quod plures

māducare non poterant extriti pre timore. Istud aut factum mirabile atq̃ lamentabile ubi nobiliores de regno Franchie et multis aliis partib̃ ceciderunt, p̃venit ad noticiam domini summi Pontificis in tantū quod infra septem dies super hoc dicitur litteras habuisse. Et erat tunc temp̃is in curia quidam valens homo procurator comitis Flandrie et domini Pape' Capellanus vocatus Mikael as Clokettes, quem dom̃s Papa receptis litteris de f̃co fecit vocari quasi media nocte, et sibi ostendi litteras sibi missas, et per illum scivi ita esse, quia Dñs Papa affectū habebat ad Flāndrenses. Quantus igitur luctus q̃ntus dolor fuit in Franchia lōgissimum esset enarrare.

De nobilibus qui ibi ceciderunt tunc temp̃is aliq̃s redegi in scriptis. Videlicet quod ibidem mortui sunt primo Robertus comes Attrebatensis dux et princeps exercitus. Comes de Eu ī Normannia, comes Danbemarle, comes Suesionensis, comes de Dāmartin, comes de Roussi, comes de Venitia, Johannes primogenitus comitis Hannonie, Jacob̃s de sancto Paulo, dominus de Neella conestabellarius Frācie, et Guido frater ejus Mariscalcus, dominus Johannes de Vreson castellanus Tornaē, et tanti nobiles viri et potentes milites et armigeri et alie persone famosissime de quib̃ non potest esse certus numerus et quod longissimū esset scribere aut enarrare, et ibi dicebatur flos Franchie cecidisse, et in speciali recolo de plurib̃ qui ibidem mortui sunt, videliēt Godefridus frater Ducis Brabanchie, dominus de Fienes, Egidius Dantoigne, Mikael de Haernes, dom̃s de Falein, dñs Daspremont, dñs Henricus de Ligni, dñs de Bādresen, dñs de Wesemaille, dom̃s Radulphus de

Trieves , **Castellanus Insulensis** , **domiñs Balduinus Daubecicourt**. Quom̃ anime et omniũ alior̃ qui in conflictu ceciderunt in pace requiescant.

Anno illo post victoriam habitam juxta Cortracũ a **Flamingis**, **Flandrenses** se coadunaverunt, et quia comes **Guido**, **Robertus** et **Guillerm̃s** filii ejus et milites sup̃ius nominati erant in prisionib̃s; et **Philippus** filius comitis erat absēs omnes concorditer assumpserunt duces et superiores, **Dominũ Johannem Namurcensē** et **Guidonem** fratrem ejus filios dicti comitis **Guidonis**. Qui collecto **Flandrensi** exercitu venerunt versus villam de **Insulis** et eam circumq̃q̃ obsederunt, dictaq̃ villa se eis reddidit dimissa obedientia quam **Regi** promiserant, et sic illi de **Duaco**, de **Bethunia** et tota patria **Regi** antea acquisita se eisdem reddiderunt. **Rex** autem habito consilio misit et congregavit exercitum grandē nimis et venit apud **Attrebatũ** in die decollationis beati **Johannis Baptiste** et inde venit apud **Vitriacum** cum suo exercitu. **Dc̃i** autem **Johannes** et **Guido** fratres cum **Flandrensib̃s** venerunt ex adverso contra eum, et ibi steterunt per dies aliquos. **Rex** autem **Anglie** habens sororē regis **Franchie** in **Reginam** , fovebat tñ partem **Comitis Flandrie** et **Flamingor̃** , et dolebat de exercib̃s congregatis. Quadam autem nocte jacens cum regina finxit se dolere et quasi iratum; regina autem petenti causam quare, sic dicitur respondisse : soror doleo q̃ frater vester proditus est et vendit̃s, ita quod **Flandrenses** eum sine bello capient, et hoc dico vob̃s in secreto. **Regina** autem cogitans tota nocte summo mane surrexit et confecit litteras mittens domino regi **Franchie** suo fratri intimans ei verba que dñs rex maritus suus

CHRON.

16.

sibi dixerat, credens ea esse vera. Sed rex Anglie hoc fecerat ad flamingos liberandos quia male poterant regi et exercitui ejus resistere. Rex autē Frāchie receptis litteris sue sororis et visis causis que in eis continebantur, cum festinatione magna ordinavit de suo recessu, et recessit die sabbati ante festum Remigii, et totus exercitus videntibz Flamīngis depositis tentoriis cum suo harnegio dominū regem est secutus. Et erant inter duas acies fossati de Boulainriū, et ppter hoc Flandrenses aciē regis non sunt prosecuti, et de recessu regis ultra modum sunt gavisī. De quo facto Flandrēses ultra modū corda resumpserunt et multum sunt elati veneruntq̄ dimissis fossatis de Boulainriū vastando patriam usq̄ ad villam sancti Amandi, dictāq̄ villam totaliter cōbusserunt in die beati Remigii monasterio solum reservato, depopulato tamen. Deinde venerunt versus Tornacum cremando villas campestrēs, et apparuerunt et visī sunt ab illis de Tornaco in monte citra Warnaviā p̄ scalas ordinati et sicut parati ad bellandū, appropinquaverūtq̄ civitati septima die post festum Remigii, et fixerunt sua tentoria satis prope, et omnia suburbia civitatis citra Scaldam cremaverunt, villasq̄ campestrēs circumquaq̄, combuste q̄ fuerunt illa die; Curtis de Warnavia non totaliter, et quatuor molendina apud Ries totaliter, Curtis de Dulciopetra, Curtis de Longasalice et molendinū ad ventum, Curtis de Taintegies, Curtis due Desplechin, curtis de Templovio, curtis de Camfaing, Curtis de Froyania; domus de Mayra, unum molendinū superius et unū inferius, molendinū sancti Martini ad ventū prope Tornacum, domus et edificia sup̄ vadum au Loskegnuel; remanseruntq̄ Flandrenses illa nocte, ē quia provisiones nō habebant, et fames eos capiebat, in crastino

versus Curtracum recesserunt, et in eundo Curtes s̄ci Martini ap̄d Taintegnies et Wanenpret combusserunt; et sic nō remanserunt monasterio n̄ro sancti Martini nisi sola Curtis de Evregnies cum molendino, et terre longo temp̄e inculte remanserunt donec in dictis Curtibz fuit pro posse reedificatum; iveruntq̄ Insulenses ē illi de Duaco versus suas villas. Factū superius de rege et Regina Anglie nō affirmo, sed tunc temporis super hoc erat cōmunis relatio et aūdivi affirmare a pluribz fide dignis.

Anno illo supradicto in valle Casletensi, dominus de sancto Venantio die jovis in cena Dñi invasit Flandrenses ibidem coadunatos, et cesis multis de eisdem habuit victoriam.

Anno millō trecentesimo tertio, erat in Tornaco domin̄s Mikael de Lignea et plures armature nobiliū, et habito consilio iverunt quarta die junii feria tertia ante festum Barnabe versus pontē de Rosne, quem custodiebant Flamingi de Aldenardo, et ceperunt pontem atq̄ transierunt, et cesis pluribz et spoliatis, aliquos captivos secū reduxerunt.

Anno eodem domiñs de Chastelon Conestabellarius Franchie habuit conflictū cū Flamingis ad pontem de Arka prope s̄m Odomarum, et fuit ibi tanta occisio personarū ex utraq̄ p̄te quod fluvius ibi currens dicitur rubricasse; et fuit rubeus p̄ aliquod spacium de cruore occisorum.

Eodem anno Johannes de Lalaing armiger fuit institutus custos et Castellanus in castro de Dossemer accepitq̄ secū consocios, et sepe illos de p̄tē Flamingor̄

impugnabat, acciditq̃ una die quod coadunatis Flamingis plurib̃, dictus Johānes nesciens ibi tantos esse, dimissa custodia exivit cū suis incaute, et adversarii eos invadentes, dictum Johānem ē plures de suis occiderunt aliis in fugam versis, et qui potuerunt se servaverunt.

Anno eodem millō CCC° t̃cio, Flandrenses Flamingātes et illi de Insulis, de Duaco et de Castellaniis inierunt cōsiliū ad invicem quod civitatem Tornacensem obsiderēt, et ceperunt et concordaverūt ducem eor̃ et superiorem Dñm Guillermm̃ de Julers, de geñe comitis Flandrie, paratisq̃ tentoriis et necessariis venerunt et fixerunt tentoria apud Helchin feria quinta ante festum b̃ti Laurentii, ē die jovis post venerunt versus Tornacū, et fixerunt tētoria sua incipientes à fluvio Scalde ante portas de Burdello et de Fontana et sup̃ rivum de Mayra, circumdātes civitatem tentoriis usq̃ ad fluvium Scalde superius contra portas de Valenchiennes et fratrum minoř et super fluvium de Ries, et tentoria dñi Guilli de Julers erant contra portam sancti Martini, et Insulenses contra portam de Vineā, fueruntq̃ levata ingenia in civitate, et etiam extra in acie in diversis locis, et fecerunt plures insultus de ingeniis, et ad portas veniendo in tantū quod in pluribus insultibus manu ad manum pugnaverunt cives et adversarii. Erant autem in civitate cum habitorib̃ ex parte Dñi Regis Foncardus de Mierle ē alii famosi nobiles, Dñs Mikael de Ligneā, Tambons Lūbardus, Pietrisos, et multi milites et armigeri qui cū civib̃ et habitatorib̃ fidelr̃ audacter et amicabiliter se gesserunt. Ultra autem fluviū scalde fuit toto t̃pre sedis aditus apertus et erant ad portas

custodes, et erant tota die apte exuntib̄ et intrantib̄, et in nocte serrabantur, portabanturq̄ oīa venalia et necessaria civitati de Hannonia et de aliis patriis, ibantq̄ et redibant secure mercatores et mercature, et tota cōmunia toto illo tempore bene lucrabatur. Fueruntq̄ Flandrenses in dicta sede per spacium decem et novem dierum, et videntes quod nichil proficerent recessum suū ordinaverunt. In una autem dominica fecerunt unū pontem sup̄ fluvium Scalde retro abbatiam Monialium de Pratis, et trāsierunt magna pars et in diversis locis plures domos combusserunt multos spoliantes. Et in illa die fuit combusta Curtis sc̄i Martini a Costentaing cum molendiō sup̄ rivū Melle, et dom̄s de Rumeignes, fueruntq̄ in domo de Torielles sed nichil ibi invenerunt et eidem pepercerunt procurante preposito dicto De le Courbe Ballivo de Aldenardo, ē reversi sunt per dictum pontem ad exercitū, et recesserunt in crastino festi Nativitatis beate Virginis deponentes sua tentoria, et logias quas fecerant comburentes.

Anno eodem post recessū Flamingorū venit ad noticiam aliquorū de cōmunia quod comes Flandrie tempē transacto venerat pluries in domo dñi de Wes p̄pe Tornacum, qui erat de genere comitis, et erat etiam cū Flamingis. Licentia obtenta a Gubernatorib̄ ville magna p̄s cōmunie virō ac mulierū duce eō Gosuino de Anthonio qui erat rex Ribaldorū institutus, iverunt ad dictam domū, et quia Flandrenses eam reservaverant et eidem pēpcerant, castrum et domos totaliter cōbusserunt, garbas et alia q̄ invenerunt unusquisq̄ prout poterant reportando.

Anno illo in hyeme fuit tantum gelu ubiq̄ quod

audivi a multis in Hollandia mare fuisse captum de gelu in longitudine septem leucaꝝ, et quod erant homines et bestie supra mare et supra gelu maris euntes.

Et in illo anno fuerunt Flandrenses in Hollandia, et vicesima p̄ma die mensis marchii habuerūt conflictū, et obtinuerunt Flandrenses victoriam, et ceperunt fratrē Johānis comitis Hānonie qui erat ep̄ de Trajecto inferiori cū pluribꝫ aliis nobilibꝫ.

Anno millō trecentesimo quarto nona die Augusti videlicet in die dñica vēit Philippus rex Franchie, dictus rex pulcer et crassus a Franchia per comitatum Hānonie et transivit major pars exercitus per unū pontem factum extra muros versus fratres minores, et rex venit per civitatem et transivit cū sua acie p̄ pontem sancti Brictii, et post eum Karolus comes de Valois cum una acie, et tercius comes de Evreus frater eorū cum sua acie, post eum Conestabularius cum sua acie. Quinta acies fuerunt transmontani et illi de Venetia, et intravit rex eccliam beate Marie et salutavit eam, et tunc exierunt omnes per portam s̄ci Martini et iverunt versus montem de Pabula, et ibi defixerunt tentoria, et venerunt Flandrenses ex adverso cum illis de Insulis et de Duaco, et sic paucis diebus transactis fuit ibi cōflictus magnus et bellū forte nimis, et fuit p̄iculum magnū pro rege et exercitu ejus, quia nescio quo occulto consilio Flandrenses sperabant ad manus regem capere aut occidere, et fuerunt occisi illi qui erant ad frenū ejus, sed rex vultu verso contra inimicos audacter manu p̄pria pugnabat cum paucis. Quo audito fugientes ad ip̄m reversi st et coadunati inimi-

cos invaserunt et obtinuit rex victoriam, et ceciderunt de parte Flandrensium et mortui sunt maxima multitudo, et plures famosi de Insula. Fuitque dictum bellum die martis post festum assumptionis virginis gloriose.

Post predictam igitur victoriam rex ivit versus Insulam ut eam obsideret, et tunc Johannes comes Namurcensis filius comitis Flandrensis congregavit maximam multitudinem Flamingorum circa pontem de Marka, et fecit tentoria de pannis diversorum colorum, que tentoria rex videns cum suo exercitu multum miratus est interrogans quid hoc esset. Tandem dictus comes Namurcensis tenuit placatum cum rege, et post cum Flamingis, et caute procedens procuravit quandam concordiam quam fecit redigere in scripto, et posuit scriptum in parva cistula firmata, et clausa caudas pendentes foris; et sic fecit quod rex et barones sui apposuerunt sua sigilla, et comes Flandrie cum suis baronibus et villis sua sigilla apposuerunt. Et accidit quod magister Gerardus de Frelin portans sigillum comitis Flandrie, venit ad eum interrogans si sciret quid in scripto contineretur; qui respondit quod non, cui Gerardus suum sigillum reddidit affirmans quod nunquam id quod non viderat sigillaret. Id comes motu proprio sigillavit, et sic ambe acies ad partes suas reverserunt, et hoc fecit comes Namurcensis prudenter volens periculum imminens evitare. Post aliquantulum temporis rex petiit a Flamingis sibi factas adimpleri, sed Flandrenses dicentes se deceptos facere noluerunt, et ex hoc reincepit nova guerra. Veneruntque Flandrenses villam Insulensem obsidere, et rex misit in dicta villa gentes diversarum nationum et in vicinis locis ad resistendum inimicis.

Anno millō trecentesimo septimo, dñs papa Clemēs quintus, ex parte regis Franchie et sui consilii informatum ordinem Templariorum condemnavit et bona eorū hospitalariis applicavit, et tertia decima die mensis octobris rex Franchie saisivit et levare fecit omnia bona templarioꝝ mobilia, et eos omnes capere fecit, et in anno M° CCC° nono, decima die mensis mai, fuerunt cōbusti Parisius in foro porcorū quinquaginta sex Templarii, et post in villa Silvanectensi novem, secunda die julii.

Anno eodem M° CCC° septimo, in villa beate Marie de Bolonia venit rex Anglie, et rex Franchie adduxit ibidem sororem suam et fuit factum matrimonium de dicto rege Anglie et de dicta sorore regis Franchie in festo Purificationis beate Virginis.

Anno M° trecentesimo undecimo venit in monasterio s̄ci Martini dñs Karolus frater regis Franchie et comes de Valois missus a dño rege, venit etiam pomposissime dñs Ingelrand̄s de Maregni missus etiam a dicto rege loco ejus, et tanquam rex habens omnimodā potestatem ab eodem, iveruntq̄ contra eum Gubernatores civitatis Tornacensis, et habebat sicu, rex servientes ad Mackam, et armigeros coram se cum majōri comitiva quam Karolus frater regis et redditi sunt ei ekules et banniti sicut solet fieri pro rege, et descendit in chastro in Bruleo, veniebatq̄ per totam civitatem cotidie eques, et cum multis equitaturis. Venerūt etiam cum eis ep̄i de Cameraco et de Attrebato et multa consilia habuerunt, venit etiam Robertus comes Flandrie cum suo consilio et scabini villarum et consilium Flandrie, et fuit inter eos grande

grande parlamentum super guerris, remansitque dictus dominus Karolus circiter per unum mensem.

Anno eodem, nobilis homo Henricus comes de Luscenbouch fuit electus rex Alemannie et fuit coronatus in die Epiphanie Dñi, et a domino papa postea confirmatus, et propt̃ ejus probitatem consensit dominus papa quod esset imperator. Assumptis autem necessariis et comitiva proposuit ire Romam. Ytalici vero, per Lombardiam, Toskaniam et Romaniam fuerunt ei contrarii, et habuit plures insult̃s et magna bella in diversis locis, et maxime contra regem Robertum de Cicillia. Tandem venit Romam et fuit receptus et regnavit imperator honorifice ē prudenter usq̃ ad annū tercium decimum. Habebat autē unū confessor̃em de ordine fratrum predicator̃ de quo multum confidebat; dict̃s autem confessor̃ deceptus ut dicitur auro et argento et promissionib̃ accepit consilium in seipso venenū miscuere, et de morte imp̃atoris cepit cogitare. Accidit autem quod in die assumptionis beate Virginis dict̃s imperator qui erat xp̃ianissimus fidelis atq̃ religiosus confessionem suam fecit dicto suo confessori proponēs cōmunicari et recipere corp̃s Domini ñri Jhū Xpi. Dictus ā Fr̃ pessime voluntatis sicut Judas proditor Jhū Xpi ordinaverat maliciose suum factum et quasi celebrans illa die, venenū miscuit cum vino recipiendo post receptionem, et sic imperator credens recipere corpus Dñicum, proditor tradidit sibi bibere dictam mixturam venenatam, et paulo post cepit sentire imperator mortem vicinam, et unus clericus qui bibit residuum credens bibere bonū vinum crepuit medius ut refertur. Et familiares dñi imperatoris de consilio phisicor̃ per pedes eum suspendere volue-

CHRON.

17.

runt ut antequam venenū operaretur p̄ viam ē p̄ oia ubi intraverat exire valeret, qui dicitur respondisse: mori se malle quam de tanto sacramento sumpto fieret aliquid contra ordinationē ecclesiē, et sic in brevi commendans se Deo ac beate Virgini, et omnibz sanctis ordinationibz suis factis, vitam finivit. Moriens tanq̄ verus xpianus precipiens suis oibz volentibz capere ultionē de dicto fratre Jacobita malo proditore, ut sibi nichil mali facerent, quia mortem suam eidem condonabat propt̄ Deum atq̄ indulgebat pro remissione suorū peccatorum.

Anno etiam M^o trecentesimo undecimo, Ludoviēs primogenitus Roberti comitis Flandrie, homo male moriginatus et plurimū luxurioss, plurima reprehensibilia faciēs in diversis locis etiam contr̄ suum patrem conspirando fuit apud dñm regem accusats. Rex autem per servientes suos fecit eum poni in custodia et prisione in loco vocato le Fôtaine bliaut, ad ea que sibi obijcerentur responsurum et sb tali conditione quod si exiret tanquam reus puniretur et esset sibi imposita approbata. Ludovicus autem fracta ē dimissa prisione venit in Flandriam in tribz villis et aliis locis omnibz petens et requirēs a consiliariis villarū ut sibi cōsilium et auxilium ferrent cōtra suū patrem imponens ei quod ipsum accusaverat ap̄d regem, paucos tamen invēit qui cum eo vellent esse, nec fovere ejus partem, nisi aliqui banniti de dicta patria et expulsi.

Anno millō CCC^o tercio decimo, tres filii domini Philippi regis crassi, videlicet Ludovicus primogenitus ex Navarre, Philippus secundus comes Pictavensis, et Karolus comes de le Marche, et alij plures nq̄

biles cum eisdem in die Penthecostes fuerunt milites facti et ordinati.

In illo anno apud Louveng in feria secunda et in crastino q̄ fuit p̄ma dies maij fuerunt circiter ducenti armigeri ad Torneandum; et ibi fuit festum grāde et etiam Parisius pro novis militibus.

Anno eodem undecima die marchii, magister templariorum fuit combustus Parisius.

Anno eodem M° CCC° quarto decimo vicesima die augusti archieps Remensis ē abbas scī Dionisii in Francia venerunt in civitatē cum bullis et in exitū ecclesie beate Marie versus dōmū epī, populo ibidem congregato fuit lecta lata ē publicata sententiā sup Flandrēses et patriam. Illo tēpore venerunt Flamingi ante villam de Tornaco et iverūt versus villam de Insu'is et eam obsederunt. Dñs autem Karolus frater regis et dñs Ingelranñs de Maregni erant in Tornaco et rex Navarre erat in villa de Orchies. Et quarta die p̄t latam sententiā venit domiñs Johannes comes Namurcensis in monasterio Monialium prope Tornacum, et ibi ivit Ingelrannus cum eo tenere parlamentum, et tantū fuit ibi prolocutū de treugis et de pace quod Flandrenses a sede recesserunt et domiñs Karolus filius regis et Ingelrannus qui erant in Tornaco iverunt apud Orchies et ibi coram rege Navarre fuit recessus omniū concordatus quinta die septembris.

Eodem anno in die beate Katherine dñs Ludovicus frat̄ ducis Bavarie electus ab electoribus fuit in regem Alemaniē apud Ays coronatus,

Eodem anno quidam frater de ordine predicator confessor regis Franchie in die animarum casu cecidit de equo suo et confestim mortuus est, de quo fco murmur multus fuit in hospitio regis et in pplo.

Anno millō trecentesimo quarto decimo Philippus rex Franchie ē Navarre crassus, ē pater trium fratrum qui post eū regnaverunt transactis octo dieb̄ post mortem dicti fratris cecidit sup̄ pontē scē Maxentie ē lesus fuit in una crura, et fuit apud Pisciacum deportatus jacēs ibi, et in nocte scī Andree decessit ē Deo animā reddidit, et post fuit portatus apud sēm Dyonisium, et ibidem feria tertia āte festum beati Nicholai hūit ut decuit suam sepulturā.

Et eodem anno mortua ē regina Navarre et uxor dicti Ludovici.

Anno millō trecentesiō quinto décimo, mortuo dno Philippo crasso rege Frāchie et Navarre Ludovicus filius ejus primogenitus successor ejus fuit. Qui quidem assumpto regno de cōsilio dñi Karoli comitis de Valois patrui sui se gubernabat, et fiebant in regno oīa per eundem. Ingelran̄s autē de Maragni t̄pre Philippi regis crassi omnia negotia regni disponebat et nichil fiebat sine eo quia grāciam regis pre cunctis habebat in tantum quod palatium novū fecit construi et fortuna eū levavit quod nō fuit visus similis illi in regno. Dictus autem dñs Karolus de pompis et de factis dicti Ingelrāni recordatus, et quomodo se gesserat in Romana curia in toto regno, et quos volebat promovebat et qualiter suos p̄moverat. Et de gestu ejus in Flandria in Tornaco quomodo pluries in plurib̄ locis tanquā rex veniebat regem Ludovicū

sup̄ hiis informavit, et multum movit cōtra eum, et cepit expelli a curia regis, et a suo consilio. Tandem fuit facta inq̄sta fortis et ingens sup̄ eū, et in-questa rēportata ipso nōn vocato, nōn confesso, n̄ convicto fuit ad mortē judicatus. Accidit autem quod ipso judicato, tanta convēit populi multitudo quod nōn erat visum antea, quia quāto status altior tanto casus gravior. Fuitq̄ suspensus Parisius in patibulo apud Mōsaucon: multusq̄ murmur fuit in p̄plo de ipso toto illo āno. Dies autem mortis ejus fuit anno p̄dicto in vigilia assentionis domini Jhū Xpi, videlicet ultima die aprilis.

Et post in anno p̄dicto vicesima prima die mensis junii fuerunt combuste uxor dicti Ingelrauni, ejus soror et una alia mulier Parisius in īsula retro palatium.

Eodem anno dom̄ns rex Ludovicus, mortua regina Navarre uxore sua, misit in Hyspaniam, et adducta fuit ei filia regis vocata Clementia, quā desponsavit vicesima die junii et sacratus fuit cum Regina tertia die augusti.

Anno eodem venerunt dictus rex et regina vsus Atrebatum et intraverunt in civitatem vicesima p̄ma die mensis augusti in die jovis et ivit rex versus villam de Insula et in eam intravit secunda die septembris, et secutus est eum exercitus magnus nimis, et habebat dictus rex maximam voluntatem ut dicebatur patriam Flandrie subjugandi, et de factis et inobedientis preteritis, et de proditiōe Brugensi corrigendi et vindictā si posset capiendi, et coadunavit exercitum circa Bondues et cepit appropinquare ville Cūrtracēsi Flamingis cōparentib̄ ex adverso, et coadunaverunt

se in villa Curtracēsi contra eum et dicebat̃ quod nūquam rex Franchie habuerat tam grandem ē nobilem exercitum, et erat ipse homo quam plurimū animosus. Toto autē illo tempore fuit tanta pluvie inundatio die ac nocte quod nō videntes ullo mō possent credere nec ab antiquis fuit visum ut dicebant. Et dolorem ac penuriam ultra modū totus exercitus passus fuit quia ī tota illa patria usq̃ ad Curtracum ubi exercitus erat quando temp̃s est pluviale talis est conditionis et in hyeme etiam quod extra domos ibi nullus potest durare. Et sic fuit tali necessitate compulsus quod de suo proposito est frustratus et non potuit adimplere quod volebat, et sic cum dolore cordis maximo et anxius consilio habito licētiavit suum exercitum, et combusserunt sua tentoria et logias recedendo prout potuerunt. Magna autē cōpia exercitus cum magno labore equites et pedites venerunt vsus Tornacum. Gubernatores autem civitatis et alii cives recolentes de comite Attrebatensi ē de eventu ante Curtracū vers Groniges, clauserunt et reseraverunt portas, quia quā plures intraverant et nesciebant rei geste veritatē. Et circa horam vesp̃arum quidam de servientib̃s regis venerunt nūtiare quod rex veniebat, et sem̃p̃ pluebat in maxima quantitate. Venitq̃ rex et intravit in civitatem, et pervenit in monasterium s̃ci Martini ibidē moraturus in exaltatione s̃cē Crucis, venitq̃ contra eum uñs Monachus, qui duxit eum in loco ubi debebat hospitari; et multum fame pressus indigebat de cibo et potu et stetit in monasterio per dies quatuor. Aperteq̃ sunt post ingressum regis porte civitatis intrare volentib̃s usq̃ ad vesp̃am; et intravit tanta multitudo gentiū armatorū ē equitū, quod pene omnes domus civitatis magne ē parve et ecclīe pro-

chiales erant plene gentibus et bestiis, et ville forenses circumquā, remansitq̃ pp̃ls multus extra portas Flandrenses autem et illi qui erant de Curtraco et extra, videntes recessum regis et exercitus ejus, exierunt et venerunt in locū ubi erant tentoria, et spolia infinita habuerunt, et quam plurimū sunt lucrati, quia prop̃t discrimina viarū multa que portare nō potuerant dimiserunt rexq̃ consilio habito reversus est Parisius.

Anno eodem venit Gaucherus dñs de Chastelon et Conestabellarius Franchie post recessum dicti regis et de ejus mandato feria quarta ante festum bī Martini cū magna copia nobiliū armatoꝝ, et in crastino ivit vsus Espire ubi erant multi Flamingi ē illi de patria congregati, et debellavit eos, cesisq̃ multis et captis, secum deduxit captivos in Tornacū, et plures misit in villam Insuleñ et recessit. Et post rediit in nocte beati Vincentii et ivit apud Helchin, et ibi cepit multos Flamingos et alios rebelles, et secum adduxit. Et in illa nocte tanta pruina ē densa fuit, quod nulla claritas appareret.

Eodem anno fuit magnus defectus vini in Franchia q̃ in Tornaco non bibebantur nisi vina scī Johannis.

Anno etiam illo post recessum dicti regis Ludovici pro inundatione pluvie, et quia bona terre male recepta fuerunt, et in multis locis devastata, incepit karistia bladi et salis in tantum quod raseria salis vi libras vendebatur, et de die in diem karistia augebatur.

Anno millō trecentesimo sexto decimo circa diem

maji creverat penuria et karistia, et fuit in nro climate aer intemperatus et male ordinatus et raseria bladi vendebatur lx f. et raseria avene xxvii f. et raseria pisorum xlv f. et vix pro pecunia poterant reperiri. Et cepit ppl's in multis locis paf de pane comedere quia nō habebant. Et multi fabas, ordea, vecias ē grana quecūq habere poterant miscebant sicut poterant de hoc panem faciendo ē comedendo. Et propter intemperiem aeris et famem validam ceperūt corpora debilitari et infirmitates nasci; ex quo secuta est mortalitas talis ac tanta quod ab aliquo tunc vivete non fuerat visum apt auditum hujus simile. Et testificor quod in Tornaco tam viri quam mulieres de potētib's, de mediis et de mediocribus; senib's et juvenib's, dīvib's et pauperib's tanta copia moriebatur cotidie quod aer erat quasi totus corruptus, et quod presbri prochiales sepe qua parte vti nesciebant, et tanta copia pauperum mendicantiū in vicis moriebantur sup' simis et ubiq' quod p' consiliarios civitatis fuit ordinatū et cōmissum certis psonis ut corpora pauperum sic morientium portarent circa scaldam in valle de vigneā, et aliis locis et ultra scaldam in loco vocato Folais ibiq' eos sepelirent, et pro qualib' psona habebant taxatum salarium.

Anno eodem Ludovicus rex Franchie et Navarre supradictus erat ad boscū de Vichaines xxix^a die maji et erant ibi plures milites juvenes. Et rex incepit ludere ad pylotam cum quibsdam de militib's post dormitionem meridianam. Tempus autem erat callidū et tantum luderunt quod rex et alii milites sitim magnam habuerunt, et iveit rex et milites bibere, et bibebant quam plurimū calefacti sicut Normani

libere consueverunt; et rex bibit ultra metas, de quo facto cepit infirmari, de qua infirmitate mortuus est ē in brevi. Decessit autem quarta die junii anno supradicto quāsi post mediam noctem in una die veneris et die dominica fuit corpus in ecclesia beate Marie Parisius transportatū, et ibi fuit missa solempnis celebrata et tunc fuit portatū corpus in ecclesia beati Dyonisii, et die lunæ in crastino fuit ibidē tumultatus. Corpus autem fuit apertum, ut dicebatur, et cor ejus de uno lintheamine tersum. Unus autē canis lintheamen lambuit et statim mortuus est, et unū etiam famulus dicti regis comedit de esca de qua rex comederat, et statim mortuus est, et propt̄ hoc fuit mala suspicio sup̄ multos.

Ludovicus autem rex supradictus regnavit circiter annis tribus, qui generavit unū filium Johannem nominatum, qui Johannes par̄ vixit post mortem sui patris et mortuus est et sepultus in monasterio sc̄i Dyonisii cū suo patrē.

Anno millō trecentesimo sexto decimo, obiit felicitis recordationis Clemens p̄p̄ quintus. Hic em̄ dñs Clemēs papa fuit electus a dñis cardinalib⁹ et erat tēpore electionis de se facte archieps Burdegalensis, fuitq̄ consecratus in civitate Lugdunensi, duxeruntq̄ eum p̄ frenū Philippus rex Franchie crassus, ē Karolus frater ejus comes de Valois. Venitq̄ Burdegallis quia prope fuit oriundus, et ibi fuit curia longo t̄p̄r. Et postea venit et tenuit curiam suam in civitate Pictavensi promovitq̄ suos propinquos et Gascones ad cardinalitatē ad alias prelationes. Fuitq̄ regi Franchie et ejus voluntati, quā plurimū condescendens.

Anno supradicto post mortem dñi Clementis pape
CHRON. 19.

supradicti fuit electus papa Johannes vicesim̃s secundus q̃ erat Avinioni ep̃c. Et post suā promotionem trans- tulit curiā Romanā Avenioni, et ibi stetit toto cursu vite sue.

Anno M° trecentesimo decimo nono venit a latere domini sūmi pontificis Domiñs Gaucelmus cardinalis ad recōsiliandum comitem Flandrie Robertum cum rege Franchie regis Ludovici successore. Venitq̃ in monasterio sc̃i Martini Tornaceñ, conveneruntq̃ dicti cardinalis et comes ī parochiali ecclesia sancti Leodegarii et ibi habuerunt consilium invicem et parlamentū, et per Dei clementiā concordēs fuerunt, et tamquā filiis obedientie comes domino cardinali obedivit et domini sūmi Pontificis fecit volūtatem. Dñs autem cardinalis mandavit personis ecclesiasticis et gubernatorib̃ civitatis pacem et concordiam inter regem et comitem reformatā, de quo tota civitas gratias agens quā plurimū est gavisā. Revertente autem domiño cardinali omnia collegia et persone seculares quam plurime tam viri quam mulieres in ecclesia beate Marie conven- runt, iveruntq̃ sibi obviā cum nobili processione hono- rifice; gaudentes et letantes cum pulsatione omniū cam- panar̃ et convenit pene tota civitas gratias agens Deo.

Anno M° CCC° decimo septimo mortuo dicto infante Johanne qui sup̃vixerat Ludovicum patrem suū, Phi- lippus patruus ejus successit in regnum Franchie solum annis circiter quinq̃ et obiit anno M° trecentesimo vicesiō primo, et in monasterio sc̃i Dionisii sepultus est. Hic enim pacifice et modeste regnavit filiamq̃ suam Ludovico juveni filio Ludovici comitis Nivernensis, qui erat primogenitus Roberti comitis Flandrie prop̃t

pacem cū Flandrensib̄ acquirendam in conjugium dedit tali conditione; quod prefato Roberto comite Flandrie mortuo, idem Ludovicus juvenis statim et imēdiate succederet et comitatum Flandrensem optineret, et sic fuit adheredatus.

Anno M^o trecentesimo vicesimo tercio, in die beati xpofori, illi de Brugis cum armis exierunt et iverunt versus Sclusam, ubi erat Johannes comes Namurcensis, ad ipsam destruendā. Dictus autem comēs exiens obviam eis venit cum habitatorib̄ ville ex adverso, fuitq̄ inter dictas partes ingens bellum. Illi autē de Brugis prevaluerūt quia plures erant, et occisis plurib̄ de ville Scluse et submersis, dictam villam combusserūt et ceperunt dictum comitē se viriliter et audacter defendentem, adduxeruntq̄ eum Brugis gaudentes de victoria, et longo tempe in sua prisione tenuerunt. Tandem subtiliter, non valens alio modo evadere, fecte, ut dicitur per foramen unius latrine evasit et exivit.

Anno M^o trecentesimo vicesimo q̄nto Gandenses et illi de Aldenardo erant pro comite Flandrensi Ludovico, illi autē de Brugis et tota alia patria erant sibi contrarii. Fuitq̄ super dictos Brugenses et vicinos eor̄ illos de Franco lata sententia in Tornaco.

Notandum quod vivente dno Roberto comite Flandrie qui habebat duos filios Ludovicū primogenitū et Robertum fratrem ejus, dictus autem Ludovicus habuit Ludovicum filium et ejus sororē. Cōpositum fuit et concordatum per amicos et p̄ barones per pares per consiliū villar̄ et totius patrie cōsentiente etiam dicto Robto, Ludovicus juvenis filis dicti Ludovici pri-

mogeniti comitis Nivercensis adheredatus fuit de toto Flandrie comitatu, et totum jus sibi acquisitū de voluntate Roberti avi sui ē Ludovici patris sui cōsentiente dicto Roberto ut dictum est.

Anno etiam M^o trecentesimo vicesimo quinto Ludovicus comes Flandrie juvenis, collecta magna copia nobilium armatorū et aliorū, venit in villam Curtracensē quia illi de Brugis contra eū rebellabant, et ne Brugesē ultra pontem versus Brugis habitarent, fecit ibidem incendia et cremari domos. Ventus autem erat ingens et venit incendium citra pōtem et fluvium et tota villa fuit pene cremata ē combusta. Videntes autem illi de villa ad arma cucurrerūt et multis cesis ē quasi innumeris comite Namurcense evadente, ceperunt comitē Ludovicum. Septem autem milites in p̄rochiali ecclesia beati Martini fugerunt, totaq̄ cōmunia ville vēit in atrio circa templū presente dicto Ludovico, dictis autem Ludovicus rogabat eos pro uno de septem qui fuerat ejus instructor, respōsum autem erat ei quod melius esset ut rogaret pro se ipso. Captis autem per vim dictis septem militibz truculenter eos occiderunt ē capita eōr truncaverūt. Quo facto, dēcū Ludovicū comitem suū Brugis duxerunt, ibiq̄ fuit p̄ longū tempus in forti prisione. Domiñs autem de Nivella letaliter vulneratus evasit, et venit versus Tornaeū in monasterio bī Martini ubi erat comes et comitissa Namurcensis, et ibidem mortuus est et sepultus.

Eodem anno illi de Gandavo et Aldenardo pro dicto comite habuerunt duos conflictus contra Brugenses et contra illos de Franco qui erant contrarii, et ceciderunt de Gandensibz circiter ducēti, et de Castellania et de Curtraco circiter quingēti.

Anno M^o trecentesimo vicesimo sexto, rex Franchie et rex Anglie contendebant pro Gasconia fueruntq̃ per regnum Franchie om̃s anglici capti et positi in prisionib̃, et saisita bona eōr. Cepitq̃ rex medietatē bonorum de divitib̃, et paupēs fuerunt proclamati et banniti.

Anno M^o CCC^o vicesimo septimo, post partum Regine uxoris Karoli regis quia masculum nullum habebat, dictus dñs Philippus qui erat regens convocatis parib̃ Franchie baronib̃ principib̃ prelatib̃ et consiliariis regni, tam clericis quam secularibus ostendit sibi regnū deberi tanquā propinquiore nullo autem contradicente sed q̃libet in hoc consentiente asūpsit sibi regnū, et omnib̃ necessariis preparatis venit Remis, et ibidem, ut moris est, fuit sacratus et inunctus solus cum maxima solempnitate et maxima copia principum, baronū ē prelatorū ē p̃pli infiniti sexus utriusq̃. Audivi autem ā p̃sonis autenticis quod consuetudo est in Franchia ab antiquo quod non debet esse in dicto regno nisi una regina inuncta, et quia regina Johanna conjunx dicti Karoli Regis defuncti adhuc erat vivens, regina uxor Philippi regis supradicti inuncta nō fuit eū eodem.

Anno M^o CCC^o vicesimo octavo Ludovicus comes Flandrie propt̃ rebellionem factam contra eum a suis gentib̃ Flandrensib̃ requisivit dñm Philippū regē supradictum ut sibi vellet ferre auxilium contra rebelles. Dictusq̃ rex habita deliberatione supplicationi ejus condescendens venit cum maxio exercitu in valle Casletensi fixitq̃ tentoria sub̃ mōtē, plurib̃ Flandrensib̃ coadunatis supra montē. Eratq̃ cum rege Guills comes Hannonie cum suo exercitu. Miseruntq̃ gubernatores

civitatis Tornacenſis, ad requestam regis ducentos balistarios et quadringentos servientes cum gladiis et lanceis omnes de una paratura, de tunichis rubeis cum castelleto argenteo, fueruntque duces et gubernatores eorum principales dominus Conterus de Calona et Egidius Moutons cum aliis sibi subjectis. Et missus fuit cum eis Johannes Musiau homo magne stature sed juvenis et erat quasi monstrum. Qui venientes coram rege fuerunt ab eo recepti gratiose et fixerunt tentoria juxta Hannonienses et propinquiores monti. Tandem in nocte beati Bartholomei Flandrenses qui erant supra montem, descendentes ordinati quasi circa horam nonę sine strepitu et quasi sub silentio pedites omnes cum intentione accedendi ad sarchinas regis et ipsum capiendi aut occidendi, et transierunt plura tentoria neminem occidentes aut concussientes, sed tacite ibant. Quos perceperunt primo Tornacenses et ceperunt bellare contra eos superveniente comite Hannonie cum exercitu suo in eorum auxilium. Pervenitque clamor et tumultus usque ad regem; et rex concitato exercitu cum festinatione venit ordinata, et invenit Tornacenses Hannonienses viriliter pugnantes contra Flamingos, fecitque conflictum cum suis et optinuit illa die victoriam. Et ceciderunt ut dicitur de Flandrensibus circiter duodecim millia virorum multum autem de acie fugerunt sed redierunt. De Tornacensibus etiam fuerunt aliqui occisi et aliqui fugientes sed in vespe reversi sunt. Unde accidit quod duces eorum abstulerunt eis tunicas et etiam plures fuerunt de Tornaco banniti; et grandem fiduciam habebat rex in eisdem precipiens ut se et sua tentoria vicissim custodirent. Et dicti gubernatores quotiens volebant cum rege loquebantur. Illo die veniebant Brugesenses in auxilium suorum, sed audita victoria regis reversi

sunt Brugis. Rex autem levavit tentoria, et ivit ad unam leucam prope Ypris; veneruntq̃ gubernatores ville Yprensis in castris ad regem et concorditer villam cum clavibus sibi reddiderunt et tradiderunt, et rex habuit de villa plures viros in hostagio, quos misit Parisius: claves autē quas habuit tradidit duobus gubernatorib̃s gentis Tornacensis, qui accipientes intraverunt villam cū suis donec rex sup̃venit. Interim venerunt Brugenses, reddiderunt regi villam Brugensem tradentes sibi claves, et habuit plures viros in hostagio quos misit Parisius. Quib̃s peractis rex tradidit comiti totam patriam p̃ se lucratā ut apparet, et erant Candenses tunc temporis p̃tē comitis fovescentes. Rex aut̃ licentiatō exercitu ivit Parisius obtenta victoria, ubi cum gaudio est recep̃s, comes autem remansit in Flandria et habito cōsilio fecit plures mori, s̃d cupiditate ductus bona eor̃ afflectabat. Multaq̃ evenerunt tunc temp̃is que longissima essent enarrare.

Eodem anno unus presbiter in villa Yprensi curatus sancti Mikaelis cōvocavit magnam copiam texentium et cōmunie septima die septembris, et coram eis dixit et predicavit quod male fecerant quod se et villam Philippo regi reddiderant, et in tantū commovit eos quod villa fuit in magno periculo, quia cōsiliarii et potentiores, et cōmunia texentes et alii operarii, diversa inter se sentiebant et dicebant. Pervenit autem ad regem clamor sup̃ cōmotione facta a dicto p̃bitō, qui precepit ut caperetur et sibi adduceretur ad eum suo ordinario reddendum, et secundū quod fecit puniendū et misit velocit̃r precipiendo ut capiretur ubicunq̃ inveniretur sive in domo aut castro: et si haberi non posset quod locus ubi inventus esset crema-

retur ē ipse et qui cum eo essent. Tādem repertus in quadam domo in villa Yprensi, et ibi cum novem aliis, qui cum eo erant, fuit combustus et domus tota.

Ab anno M°. CCC° vicesimo octavo et post, Ludovicus comes Flandrie post victoriam habitam a domino rege Franchie Philippo in valle Casletensi, dictus comes patriam Flandrie gubernavit. Habuit tam consiliarios de Burgondia et alios qui non erant de natione Flandrensi quorū consilio utebatur, et p̄tractabat suos subditos satis dure, sup̄ quo tota patria cepit murmurare. Et hoc fuit causa cōmotionum et rebellionū contra dictum comitem que postea evenerunt.

Anno dñi M° CCC° vicesimo nono circa festum Penthecostes fuit facta cōvocatio Ambianis prelatorū baronū et principum Franchie p̄sentibz ibidem Philippo rege Franchie et Eduardo rege Anglie in quorū omniū presentia, predictus Eduardus fecit homagium et fidelitatem promisit dicto dño Philippo regi Franchie tanquam vero ē legitimo dño suo. Pius tamen habuit deliberationem diligentem et consilium cū suis baronibz et prelati in regno Anglie quia juvenis erat, et voluit dictus rex Franchie quod per eorū consilium fieret, et de eorum consilio et voluntate fecit sibi homagium ut supra dictum est.

Anno M° CCC° tricesimo, quarta decima die julii circa horā completorii fuit eclypsis solis.

Anno M° CCC° tricesimo secundo, altercatio fuit utroversia grandis in parlamento Parisius iñ gubernatores civitatis Tornacensis et decanū et capitulum ecclie beate Marie Tornaē pro venditione carbonum

et

et quorūdam aliorū. Junxeruntq̃ se dictis canonicis quidam vinitores ē alii quamplures volentes nocere gubernatoribz ipsosq̃ in multis accusantes; et fuit processus longus ē inqueste plures privatim facte et testes producti contra ipsos, et sic in die translationis beati Martini habuerūt gubernatores et cōmunia arrestum contra ipsos; et missi fuerunt Tornaci Dñs Johañes de Chasteler Miles, et Petrus de le Merliere serviens regis, et data fuit nova lex et novi gubernatores. Fuitq̃ dictus Petrus p̃mo gardiator et post gubñator nominatus et duravit status ille usq̃ ad annū millesimū trecentesimū quadragesimū, quod civitas fuit obsessa à rege Anglie, Flamingis, ab illis de Hannonia et Brabantia, et de sibi allegatis, et q̃ cives et habitatores in obsidione ville fideliter se gesserunt, domiñs rex reddidi; ville gracias quas prius habebat ē ampliores ī se ipsos regendo ē gubernādo ē hoc propter servitium regie majestati illatum, et hoc non obstante tenentř regi in omnibz obedire.

Articulos et formatm arresti et modum gubernationis et gubñatorum qui rexerūt usq̃ ad tempus gracie fcē à dño rege omisi scribere p̃pt multas causas, quia michi non videbatur expediens.

Anno M^o trecentesimo tricesimo quarto, nona Decembris in die Dm̃ca sanctissimus pater Johannes Papa vicesimus secundus transiit ab hac vita, successor ejus fuit dominus Cardinalis de ordiē Cysterciensi vocatus Benedictus Papa duodecim̃s. Iste autem solempnizavit ē solempnizare mandavit toto orbe terrarū solempnitatem sancti Sacramenti, fecit etiā et ordinavit statuta sup̃ Cysternienses, sup̃ Monachos nigros, sup̃ Fratres minores et alios ordines. Opinione autem predeces-

CHRON.

20.

coris sui dñi Joannis xxiijⁱ elucidavit et fecit decretalē in modum qui sequitur.

Benedictus servus servorum Dei, ad p̄petuam rei memoriam. Benedictus Deus ī donis suis et sēs in omnib̄ opib̄ suis, qui sacro sanctā Romanā Eccleām Catholicam et Apostolicam quam ut vineam plantavit dextra sua, quamq̄ ut p̄cipuam in Ecclesiā omniū cap̄ erexit et verticem, dicente dño ad Petrum: tu es Petrus et sup̄ hanc petram edificabo Ecclesiam meā, sua miseratione non deserit, s̄d per beatos Apostolos suos Petrū ē Paulum singularius ejusdem Ecclē rectores ē defensores pia benignitate, continua pietate custodit quaten̄ hiisdem Rectorib̄ gubernata in se stabilis maneat fundata supra firmam petram. Omnesq̄ xp̄iane fidei cultores illi pareant, illi intēdant, illi obediant s̄b illius magisterio degant, sub ejusdem disciplina et correctione consistent, ne ī illis aliquid dogmatizetur improvidū, inserat̄ incautum, in fide temerarium ingeratur, sicq̄ declinent homines a malo et faciant bon̄, ambulent per vias rectas ē ad meliora per sancta desideria proficiscantur, sperent justor̄ propinquas eterne vite retributiones, timeant malor̄ inferni p̄petuas calamitates non remotas, nam scriptū ē ecce venio cito et merces mea mecum est reddere unicuiq̄ s̄c̄dm̄ opera sua, quod si secus a quoquā fuerit attemptatū id protinus sua auctoritate penis etiam adjectis prout expedire viderit prorsus evellet, pro qua ut in se subsisteret alios reformaret. Passionis sue t̄p̄r saluator noster Jh̄s X̄ps patrem exorasse p̄hibetur dicens: Symon ecce sathanas expetivit vos ut cribrā sicut triticum ego autē rogavi pro te ut non deficiat fides tua et tu aliq̄n conversus confirma fratres tuos.

Sane dudum tēpre felicis recordationis Johannis Pape vicesimi secundi p̄decessoris nostri iñt nō nullos ē ī Theologica facultate magrōs super visione animar̄ iustor̄ hominū post mortem suam, in quib̄ nichil erit purgabile cum de hoc seculo recesserūt vel si jam purgatum erit ex toto, an Divinā essētiā viderunt ante corporū suor̄ resumptionem et iudicium generale et sup̄ nōnullis aliis orta materia q̄stionis est ipsoꝝ aliqui negativam, aliqui affirmativam; alii vō secundum suas imaginationes de visione divine essentie ab animab̄ huiusmodi diversa diversimode ostendere nitebantur prout ex dictis ē scriptis ipsoꝝ noscitur apparere sup̄ reliquis suis vero concertationib̄ quas hic brevitatis causa omittim̄, que infra ex nris determinationib̄ apparebunt inter se dissidebant. Cumq̄ idem p̄decessor ad quē predicta determinatio p̄tinebat ad decisionem c̄certationis hīmodi se p̄aret in consistorio publico tam fratrib̄ suis sac̄ scē romane ecclīe cardinalib̄ de quor̄ nuō tunc eramus q̄ p̄latis et magistris ī theologi qui multi aderant tunc presentes in jungendo district̄ et mandando ut sup̄ matiā de visione pred̄ca qñ requirent̄ ab eo deliberare un̄ quisq̄ diceret quod sentiret, tamen morte p̄ventus sic dño placuit p̄ficē id nequivit. Defuncto itaq̄ p̄decessore p̄fato divina dignatione ad apicem sum̄i ap̄lat̄s assumpti diligentis̄ attendētes, quanta ex p̄missis eoꝝ concertationib̄ non solutis animar̄ īminerent p̄icula, quanta exinde possent scandala suboriri, ut ipsoꝝ veritas pateat, et veritatis soliditas innotescat; habita prius sup̄ predictis, sollicita examinatione et diligenti deliberatione cū fratribus nris sacrosē romane ecclīe cardinalib̄, de ipsoꝝ fratrū nroꝝ consilio ac imp̄petuū valitura constitutione, auctoritate ap̄lica diffinimus q̄ sēdm̄ c̄munē

Dei ordinationem aīe s̄cōr hoīm qui de hoc mūdo ante dñi n̄ri Jhū Xpi passionem discesserunt nec n̄ s̄cōr ap̄lōr, martyrum, confessor, virginū ē aliorū fidelium defunctor post sacrū ab eis Xpi baptisma suscēptum in quib̄s nil purgabile qñ discesserunt nec erit qñ discedent etiā in futurū vel si tē fuit aut erit aliquid purgabile in eisdem cū post suā mortē fuerint purgate ac q̄ anime pueror eodem Xpi baptismate renator ē baptizando oū fuerint baptizati ante usum liberī arbitrii decedentium mox post mortē suā et purgationē prefatam in illis que hujusmodi purgatione indigebant et ante resumptionē suor corporū et iudicium generale post ascensionē dñi n̄ri Jhū Xpi in celum sunt, fuerunt, et erunt in celo celor regno et paradiso celesti cum Xpi s̄cōr angelor consortio aggregate ac p̄t dñi n̄ri Jhū Xpi passionē ē mortem viderunt, vident et videb̄t divinā essentiam visione intuitiva et etiā faciali, nulla mediante creatura in ratione visi objecti se habente s̄d divina essentia imēdiate se nude, clare et aperte eis ostendente qđ q̄ sic videntes eadē divina essentia p̄fruū nec n̄ quod ex tali visione et fruitione eor anime qui jā discesserūt sunt vere beate ē habent vitā ē requiē eternam et erunt illorū qui postea decedent cum eadem divinam videbunt essentiam ipsaq̄ p̄fruentur ante iudicium generale, ac quod visio hujusmodi divine essentie ejusq̄ fruitio actus fidei et spei in eis evacuant prout fides et spes proprie theologicæ sunt vtutes, quodq̄ postq̄ inchoata fuerit vel erit talis intuitiva et facialis visio et fruitiva in eisdem, eadem fruitio et visio sine aliqua intermissione seu evacuatione predictæ visionis et fruitionis continuata extitit, et continuabitur usq̄ ad finale iudiciū, et ex tunc in sempiternum. Diffiniū insup̄

quod scđm̄ comunē Dei ordinationem anime de-
 cendentium in actuali mortali peccato mox post mortem
 suam ad inferna descendunt, ubi penis infernalibus
 cruciantur, et q̄ nichilomiñ omnes homines ante
 tribunal Xpi in die iudiciĩ cum suis corporib̄ compa-
 rebunt reddituri de factis propriis rationem ut referat
 unus quidq̄ ppria corporis p̄ut gessit sive bonum sive
 malum. Decernentes predictas nostras diffinitiones
 seu determinationes, et ipsarum singulas ab om̄ib̄
 fidelib̄ esse tenendas. Quiq̄ autem deinceps predic-
 tarum n̄rař diffinitionum seu determinationum aut sin-
 gularum ipsarum contrarium scienter et pertinaciter
 tenere, asserē, predicare, docere aut defendere verbo
 aut scripto p̄sumperit, contra eū sicut contra hereti-
 cum modo debito procedatur, nulli ergo omnino
 hominum liceat hanc paginam nostre diffinitiois ā
 constitutionis infringere vel ei ausu temerario contraire,
 si quis autem hoc attemptare presumpserit indignatio-
 nem omnipotentis Dei, et beatorū Petri et Pauli ap̄lo-
 rum ejusse noverit incursum. Datum Avinioni quarto
 kl Februarii, Pontificatus nostri anno secūdo.

Anno M^o trecentesimo tricesimo quinto. Dominus
 Philippus rex Franchie motus devotione et Terre Sancte
 p̄ longa tempora p̄dite compatiens p̄posuit transfretare
 et juravit ut dicebatur et crucem assūpsit, et ad ejus
 exemplum multi Barones, Prelati, nobiles et ignobiles
 in diversis regni partibus illo anno et annis sequen-
 tib̄ ad predicationem que fiebat de cruce sumenda,
 multi crucem assumpserūt, sed proh dolor propter
 guerras motas inter dictum dominum regem Franchie,
 regem Anglie, Flāmingos et alios invicem alligatos
 tanta devotio fuit retardata et impedita.

Eodem tempore, Ludovicus comes Flandrie et dux Brabantie moverunt invicem magnam guerram propter villam de Malines, tandem de consilio proborum fuit inter eos concordatum quod super dictam controversiam dominus rex Franchie ordinaret et sic concordēs remanserunt.

Anno M^o trecentesimo tricesimo quinto tempore domini Benedicti P^p dominus Guido de Bolonia, qui erat Ep^o Cameracensis obiit in die animarum. Dominus autem P^p concessit Decano et Capitulo Cameracensi ut eligerent, ipsi quoque concordēs esse non valentes ad unum de gremio eligendum, elegerunt magistrum Petrum de Palude doctorem in theologia qui erat Patriarcha Hierosolimitanus. Dominus autem Papa hoc cognito, considerans non esse congruum neque decens quod tam excellens persona et in tam altiori statu, demisso statu Patriarchatus efficeretur Ep^o, cassavit electionem. Eo tempore Ludovicus comes Flandrie erat Avinionis, et de consilio quorundam Cardinalium supplicavit domino summo Pontifici pro domino Willelmo de Ansonne qui erat Cancellarius suus, dominus autem P^p fretus consilio fratrum supplicationi dicti comitis condescendit, et dictum Episcopatum dicto domino Willmo contulit.

Anno M^o trecentesimo tricesimo sexto, domina regina Franchie erat pregnans, prima autem die julii peperit domino regi Philippo filium masculum cui dominus rex imposuit nomen Philippus in baptismo, erat quod domina regina in palatio P^pe Parisius ad boscu de Vichenis. Nato autem dicto infante fuit tanta tempestas pluvie lapidum et tonitruum inopinata et repentina quod in illo loco et circumquaque secundum relationem multorum

videbātur forme demonū, et fuit tantus pavor in palatio q̄ domina regina et omnes p̄sone palatii quo vertere, quid agere nesciebant, quia tantus fragor erat in nemore diripientibus et cadentibus arboribus, tanta etiam ruina in domibus in edificiis et in muris quod mirū est cogitare p̄ut dixerunt qui fuerunt, unde accidit sicut dicebatur quod aliqui ep̄i et p̄brī ibidem existentes se de vestibus sacris induerunt et apportato sacro sancto corpore Domini nostri Jhū Xpi super infantem posuerunt et vix poterant ipsum salvare a valida tempestate, sup̄ hoc fuit communis relatio, sed quia presens non fui, sic fuisse non affirmo.

Eodem anno quidam miles Hugo de Cruze nominatus erat familiaris dñe regine qui fuit promotus in tantum q̄ fuit cū dñis tenentibus p̄lamentum associatus et p̄ aliqd tempus tenuit p̄lamentum et ut dicebat cupidus erat, nū accidit q̄ a multis fuit accusatus sup̄ q̄ donis, et p̄missionibus p̄vertebat iudicia, fueruntq̄ sibi dati aliq̄ articuli, et magnus p̄cessus cōtra eum, finaliter fuit condepnatus, et in patibulo apud Mot̄faucō suspensus in nocte beate Marie Magdalene.

Anno M^o trecentecimo tricesimo septimo, dñs Papa Benedictus misit statuta Nigrorum Monachorum que fuerunt Parisius publicata, misit etiam statuta sup̄ Minores, et quosdam alios ordines.

Anno M^o trecentesimo tricesimo septimo, imposuit comes Flandrie sup̄ dominum Sigerum de Cartraco militem et civem Gandensē, quod ipse miserat et receperat litteras regi Anglie quo negāte fecit eum poni in prisionem, filiusq̄ ejus turbatus ivit ad regem

Anglie et cum eo est moratus, comesq̃ Flandrie dixit q̃ erat de consilio et consensu sui patris, et fecit patrem decollari, unde Gandenses quor̃ civis erat, et tota patria fuit commota et turbata, et dicitur q̃ causa fuit rebellionum sequentium.

P Rincipium dissentionis ē guerre mote inter illustrissimum principem dñm Philippum regem Franchie quondam dñi Karli comitis de Valois filiū, et dñm Eduardum regem Anglie, qui quidem Eduardus non obstante omaggio a se facto dicto dño regi Franchie Ambianis, petebat sibi regnū Franchie deberi tanq̃ proximiori et quod minus juste et contra rationem dictis Philippus regnū Franchie tenebat et usurpabat in sui p̃judicium et gravamen, fueruntq̃ sibi alligati et coadjutores, dux Brabantie, dux de Gelres, Guillermus comes Hanonie, Hollandie, Zelandie et dñs Frisie, et multi alii principes in Alemānia, tota etiā patria Flandrie: comite Luvovico dño suo semp̃ usq̃ ad finem vite sue cū rege Franchie existente et servante fidem sibi.

Dominus Papa Benedictus et dñi Cardinales audito ē agnito de dissentione mōta inter dños reges Franchie et Anglie cognatos et propinquos, doluerunt et turbati sunt nimis et deliberatione habita concordaverunt quod duo de dominis Cardinalibus venirent ad dños reges anotedictos.

Anno M^o trecentesimo tricesimo septimo: venerūt
duo

duo cardinales ordinati a dñō suñō Pontifice Benedicto et a sacro collegio dñōr cardinaliū Parisius, et habuerunt cū dñō rege Franchie parlamentū. Postea recesserunt et transfretaverūt in Angliam: et cum dñō rege Anglie habuerunt etiā plamentum. Auditis ita p̄tibs ad curiam sunt reversi. Tractatus autē habitus inter eos nō fuit publicatus.

Eodem anno venerunt Anglici ut dicebatr cū trecentis navibz et fuerunt ante Sclusam, sed nichil ibi fecerunt, q̄ Comes Flandrie et tota patria coadunati restiterunt eis sic applicuerunt versus quādam insulam ad villas que vocantur Vulpin ē Caysant, sup̄ quibz habuerunt victoriam ē p̄dictas villas succenderunt, cesis et submersis plus quā quingentis p̄sonis. Et ibi fuit captis frater comitis Flandrie spurius et ductus in Angliam.

Anno M° trecentesimo tricesimo septimo, intrante quadragesima Jacobs de Artevelde assumptus concorditer ab illis de Gandavo eoꝝ capitaneus, pepigit fedus et fecit primo concordiam cum rege Anglie.

Anno eodem. Dñica in medio quadragesime fuit p̄dicatum in foro Tornaceñ in p̄sentia ep̄i Silvanectensis et abbatis sc̄i Dyonisii supra Gandenses.

Anno M° trecentesimo tricesimo septimo, feria tertia ante Pascha, venit conestabularius Franchie in Tornaco cū baronibz aliis ē gentibz armoꝝ ad inhabitantes c̄fortandum et inimicis resistendū.

Anno M° trecentesimo tricesimo octavo domino Papa Benedicto apicem fidei xp̄iane gubernante, rex Tartaroꝝ qui dicitr Cham per quoddam miraculum

CHRON.

21.

qđ sibi Dñs ostendit fidem xpianam credidit ē appro-
bavit, et ad eandē corde est conversus cupiens fieri
xpianus.

Miraculum autem tale fuit. Rex p̄dictus habebat
plures cūcubinas, fuit autem intr̄ eas una quam rex
pre aliis diligebat que erat xpiana. Dictus autem rex
pluries precibus minis et terroribus requisivit ut xpia-
nitatem abnegaret ē legi quā tenebat se subderet. Illa
autē semp̄ restitit ē fidē xpianam observavit. Accidit
vero qđ rex eam cognovit, et illa concipiens, puerū
edidit masculinū. Fuit autem illa creatura a latere
dextro alba et a sinistro latere nigra nimis; et rex
hoc cognito, et visa creatura, fecit expellere p̄cipiens
ut nūquam c̄pareret. Mater autē per interpositas p̄so-
nas rogavit regem ut de infante suam posset facere
voluntatem. Habita autē sup̄ hoc a rege licentia fecit
illum baptizari, et incontinenti post baptisma nulla
nigredo cōparuit. Rex autē ut audivit et vidit mira-
culum, citius quā potuit fecit se baptizare. Misit
autem legatos ad dñm sūmū Pontificem Benedictū
supplicans et requirens ut sibi mitterent̄ p̄sone de fide
catholica instructe, que ei et populo sibi subjecto
verbum vite et fidem catholicam p̄dicarent. Dñs
autem Papa gaudio magno gavisus est et legatos
recepit honorifice ut decebat. Habitoq̄ consilio
cū sacro collegio dñorum cardinaliū, elegit duos
fratres de ordine p̄dicatōr̄ doctos et instructos valentes
c̄plere devotionē dicti regis Tartarōr̄, misitq̄ dictos
fr̄s cū legatis antedictis.

Anno M^o trecentesimo tricesimo octavo, prima eb-
domada maji: Gandenses duce Jacobo de Artevelde
venerunt cum potestate sua coram Brugis et domo de

Male, comite ibi existente et ibi pepegerunt fedus cum Brugensibꝫ et illis de Franco, et comes venit in castris eorꝫ et promisit cōservare eos ita francos et liberos absqꝫ subjectione cujusqꝫ servitutis sicut fuerunt conser-vati temporibꝫ comitis Roberti avi sui, et sic Gandenses recesserunt.

Eodem anno comes Flandrie vestitus cū Gandensibꝫ venit in Tornaco ad feretrū beate Marie deportandum.

Anno millō trecentesimo tricesimo octavo ad festū beate Marie Magdalene vēit rex Anglie cum magna copia naviū ante Sclusam volens descendere in terrā, sed Flandrēses duce Jacobo de Artevelde se opposuerunt et sic recessit. Et venit in villam de Andwerpia et ibi stetit p̄ annū et illic recepit arma Franchie cū suis armis.

Eodem anno cives Tornaceñ reparaverunt et fortificaverunt fossata, portas ē clausuras civitatis.

Eodem anno rex Franchie congregavit Ambianis prima ebdomada aūgti exercitum copiosissimū ad resistendum regi Anglie si veniret; et quia non venit om̄s licētiavit.

Eodem anno in crastino sancti Laurentii in p̄sentia conestabularii Francie et gentiū regis Tornaco existentibꝫ in foro fuit facta ostentio p̄ parochias armorū et inhabitantium ī civitate.

Anno M° trecentesimo tricesimo octavo; in festo bī Nicholai venit rex Navarre ī monasteriū scī Martini Tornaceñ cum magna armatura ad resistendum regi Anglie si veniret in Franchiam ut fama laborabat; et

fuit receptū ut decuit. Et erat tunc temporis gelu et frigus validum. Et multa evenerunt ī civitate Tornacenē specialiter de igne, q̄ fere qualibet nocte erat incendium in aliqua parte civitatis fortuitum.

Anno M^o trecentesimo tricesimo nono, fuit circuitū processionis p̄pe muros intrinsecus, et portaverunt feretrū sacerdotes missi ab illis de Gandavo.

Eodem anno rex Anglie transivit p̄ Hannoniā et ivit versus Cameracū et fecit plures insultus, et plura incendia in Cameracesio et circa Sanctū Quintinū et usque ad villam de Creci prope Laudunū, et habuerunt Anglici spolia et lucra īfinita; et violaverūt mulieres, et infantibz truncabāt uni pedem, alteri manū, alteri aurem. Et membratim truncātes eos dicebant: sic apparebit quod rex Anglie fuit in hijs partibz, alia plura enormia faciendo.

Anno etiā predicto rex Franchie venit Noviomi expectans gentes suas, et nepos ejz comes Hañonie cum q̄ngentis armaturis ut dicebatur veit ibidem fite ad avunculū suū volens se eidem p̄sentare, sed rex noluit ei loqui aut eum videre, quia permiserat inimicos suos p̄ patriam suā pacifice transire. Et quia dominus de Byaumont patruus ejus erat mariscalcus regis Anglie et Hañonienses cū eodem, et recessit comes indignans, et venit cū rege Anglie tanq̄ ejus adjutor. Et tunc rex Franchie congregato ex̄citu venit ad expugnandū regē Anglie, qui tergavertens de die in diem cum suis elongabat, rege Franchie cū suis ipm virilit̄ p̄seq̄nte.

Anno M^o trecentesimo tricesimo nono; prosequente rege Franchie regem Anglie utraq̄ acies fixit tentoria in loco qui dicitur Buyronfosse, et ibi miserunt gubernatores

bernatores civitatis Tornacensis ad regis mandatū ē ipsius supplicationem mille viros peditēs cū paraturis de rubeis tunicis signo civitatis Tornaē gestantib̄ ante et retro, Castello Albo. Et fuerunt dūces eorū undecim de civib̄ Tornaē quorū unus fuit Gonterus de Calona, quē rex prop̄ia manū fecit ibidem militem, qui venientes se presentaverunt regi et concilio ejus et principib̄, et récepit eos rex cū suis gracie et statim in dicta die fuit ad arma proclamatum, et fuit rex armatus et totus exercitus et acies ordinate ad pugnandum, sed rex Anglie cum suo exēitu se elongavit et fugit in Brabantiā et in Flandriā. Et rex Franchie dolens quod rex Anglie sic fugerat licentiavit suos. Et Tornacenses reversi sunt, et venerunt in Tornacum in die animarū et rex rediit vsus civitatem Parisiensem.

Anno M^o trecentesimo tricesimo nono in festo Purificationis beate Marie, erat comes Flandrie in Gandavo, et tres ville et tota patria Flandrensis et obediebant omēs Jacobo de Artevelde, et tunc dux Brabantie et comes Hañonie, et ēsiliū totius patrie pepigerunt fedus ad īvicem, et juraverunt omnes ferre auxiliū regi Anglie contra regē Franchie, quē vocabant Philippū de Valois.

Eodem āno ceperunt Flandrēses domū dñi ep̄i ap̄d Helchin reficientes eā et munientes posito castellano quā tenuerūt longo t̄pre; vicinis ē transeuntib̄ multa mala faciētes.

Eodem anno, gentes regis Franchie qui erant in Cameraco villam de Haspre c̄buserunt.

Eodem anno die veneris ante dñicam Palmarū Jacob̄ de Artevelde collecto exercitu Flandrensiū

comparuit apud Chin et Ramegnies, et feria sēda sequenti et feria tertia fixerunt tentoria citra Chin. Et tunc pulsatis duabz cāpanis iusticie om̃s iverunt ad muros ubi erant ordinati. Et illis diebz concilio habito omnia suburbana cōbusta sūt citra et ultra Scaldam et apportaverunt infra civitatē, Flandrenses vero combusserunt villas circūquaꝫ et fecerūt dampna maxima, et die mercurii recesserunt. Et fuit causa recessus eorū quia illi de Insula exierunt cum gentibz regis et pugnauerūt cū Anglicis, et cesis pluribz ceperunt comitem dictū Sallembrine quem ad regem Franchie miserunt.

Anno M^o trecentesimo tricesimo nono: fuit pñūtiata sententia p̃ ep̃m Silvanectēsem et abbatem sancti Dyonisii in Franchia sup̃ Flandrenses et dilatio data eis, h̃ eisdem; hijs qui reverti vellent usq̃ ad festum pasche p̃xto vēturo.

Accidentia que sequuntur evenerunt in anno MCCC q̃dragesio.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo in nocte s̃cō Pasche; dñs Symon de Hannonia spurius remisit conestabulario qui erat in Tornaco omagiū de domo de Bruella et misse fuerunt ibi gentes ad expugnandū et post aliquos insultus dictus dñs Symon reddidit dñam domū salva vita sua et recessit cū suis. Et postmodū fuit dicta domus combusta in die s̃cē Margarete.

Anno M^o trecent^o quadragesimo; prima ebdomada mensis maij venerūt in Tornaco dux Burgundie, qui hospitatus est in domo fratrum minor, et cum eo conestabularius et mariscalci cū magna copia armatorū.

et peditū cum intentione in Hañoniā transeundi et ibidem ubiq̃ cōburendi. Sed p̃cib̃s civiū Tornaē moti, qui ibidem habent sua bona et managia, remanserūt ē cessaverunt, et post paucos dies iverunt versus Cameracū ubi erat dux Normānie filius regis et comes Dalenchon patruus suus cum acie copiosa.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo; octava die mēsis maii venerūt Hañonienses versus Mauritaniā ut eam ivaderent et fuit isultus apud Tuin p̃pe Mauritaniā, et misse fuerūt gentes de Tornaco, et plures milites iverūt etiā pro succursu et ex utraq̃ p̃te fuerūt multī vulneratī, et Hañonienses repulsi sunt ē recesserunt.

Anno illo fuit c̃bustum nobile monasteriū Hanponiense.

Anno millesimo trecentesimo quadragesimo, circa festū Ascensionis sedebat dux Normānie filius regis Franchie cū acie copiosa ante castrū quod vocat̃r Eschaudeuvre, et erant cū eo rex Navarre, comes Dalenchon, dux Bourgondie et alii multi duces, comites et principes, constabularius et mariscalchi; et inito consilio cōbusserunt in Hañonia imēnsū numēr villarum, vastantes totam patriā circūquaq̃ usq̃ ad semileucam p̃pe villam de Valenchenis. Miles quoq̃ qui supradc̃m castrū custodiebat illud reddidit duci Normānie, qui totaliter fecit destrui. Comes vō Hañonie ip̃onens dicto militi traditionem atq̃ fraudem fecit eum hac ex causa decollari.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo, in nocte Sacramenti ad requestam ducis Normānie qui erat ante castrum de Tuin, gubernatores civitat̃ Tornaē miserunt

qūgentos servientes ad villam Sancti Amandi ad resistendū transire volentib̄s, et custodiendū passagiū quia Jacobus Dartvelde cū Flandrensib̄s erat in villa de Cōdato et ibat p̄ Hañoniā in auxiliū regis Anglie.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo, circa festū b̄ti Joh̄is Baptiste dux Normanię cū pred̄cis baronib̄s et dominis et acie magna sedebāt ante castrū ep̄i Cameracē de Tuyn; dñs autē rex Franchie pater ejus venit ei in auxiliū cū exercitu copioso, qui ponentes ingenia fecerunt supra dē castrū insultus eximios, et illi qui erant intus viriliter resistebant et se defendebant. Una igitur nocte custodes castri supradicti subtiliter exierunt, hiis ignorantib̄s qui ante illud residebant. Dñs autē rex cepit castrū quia nullus erat resistens eis, et invenerunt illud totum vacuū de custodib̄s, et dñs rex fecit castrū totaliter destrui et cōburi.

Dñs autē rex Franchie mandavit gubernatorib̄s civitatis Tornacē ut sibi mitterentur servientes, qui habito consilio cū comūnia elegerunt mille viros, inter quos fuerūt ducenti et quinquaginta balistarii et archiste, et septingēti et quinquaginta servientes cū armaturis et lanceis et sexdecim equites de quib̄s quatuor erant capitanei omniū alior̄ tam equitū quā peditū videl̄t Will̄s de Porco, Jacobus Moutons, Will̄s de Hellemes et Petrus Li Muisis. Fuit autē eis provisum de paraturis equis et currīb̄s et de oib̄s necessariis p̄nt decuit, et de ipsoꝝ ordinatione omitto scribere causa brevitatis q̄ gubernatores ville talia h̄nt in suis registris registrata, et vidi penes quendā civē Tornacensē dictū Joh̄em Wallegrape oīa talia accidentia: q̄ oīa de gallico breviter transtuli ī latinū.

Tornacenses

Tornacenses itaq̃ de qua sup̃ius dictum est ¶ egressu dñm regem transierūt p̃ Duacū, qui receperūt eos honorifice et amicitia offerentes ip̃s doliū vini optimi in regressu vero redierūt itē p̃ Duacum. Sed instinctu dyaboli occidit quidā vir de Duaco virum u.ū de Tornaco in quodam lupanari; ob quam causam Duacenses et Tornacenses fuerunt ī magno p̃iculo sed gubernatores ville et capitanei Tornacensiū rem hāc mitigaverūt, et postea gubernatores Tornacenses pacem ē concordia fecerunt inter illos de Duaco ē Tornaco, et fuerūt illi de Tornaco p̃ spaciū septem dieꝝ extra civitatem.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo sedente rege Frācie ante castrum de Tuyn cū suo exercitū ut dictum est versus Cameracū supra rivū Scalde, rex Anglie sedebat ex adverso ultra dictū fluvīū Scalde, et alligati sui videl̃t dux Brabantie, ē dux Gelrie comes Hañonie, dñs de Fauquemont et Jacobus de Artevelde cum Flandrensib̃s ē multi alii principes et nobiles cum suis exercitib̃s. Et erat fluvius Scalde inter duas acies et multa evenerūt de quib̃s nescirem dicere veritatē. Et in una dierū rex Anglie et suprad̃cī barones et nobiles et eorū exercit̃s levaverūt tentoria sua et recesserunt. Videns autē hoc rex Francie et sciens inimicos suos recessisse levavit castra sua et gentes suas licentiavit. Ip̃e vō rediit Artebati.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo: erat dñs Radulphus comes de Eu in Normannia et conestabularius Franchie cū filio suo comite de Ghines, Marischalcus etiā Francie Bertrands et milicia et plurime armature erant in Tornaco missi a dño rege Franchie Phō post-

CHRON.

23.

modū venit comes de Foys cū nobilibs, equitibz et
 peditibz ī magna copia: cū pdictis dnīs in Tornaco
 et fuerunt in nūo, ut dicebatur quando adunati sunt,
 circiter duo milia et qūgente armature electe absq̄ pe-
 ditibz, et misit eos dn̄s rex ad ēfortandū cives, et ha-
 bitatores civitatis Tornacen̄, et ad expugnandū iimicos
 qñ m̄ rumor erat quod rex Anglie et omnes sibi al-
 ligati proponebant civitatem Tornacensem obsidere,
 quod postea rei probavit eventus, nam dictus rex An-
 glie erat tunc tēporis in Flandria cū magno exercitu
 Anglicor̄ et sagittarioꝝ trāhētium sagittas. Jacobz autē
 de Artevelde cui obediebant om̄s de Flandria, cōmo-
 vit, monuit et adunavit magnū exercitū Flandrensiū
 et sic anglici et flandrēses venerunt p̄ Curtracum et
 per Aldenardam, et visa s̄t eoꝝ tentoria qñ fixerunt
 ea apud Chyn, a gentibz regis que erant in Tornaco
 et ab habitatoribz dicte civitatis ī nocte beate Marie
 Magdalene, et ibi steterunt usq̄ ad ultimā diem m̄sis
 julii. Interea comes Hānonie Guill̄s nepos dn̄i Phi-
 lippi regis Franchie qui habebat filiam ducis Braban-
 chie in uxorem, colltō ingenti exēitu venit et fixit
 tentoria versus abbatīā monialium de Salceto usq̄ ad
 fluvīū Scalde, comes de Julers et dux Gelrie fixerunt
 sua tentoria in Folays. Dux Brabantie cū suo exer-
 citu fuit sup̄ius usq̄ ad fluvīū Scalde retro abbatiam
 sc̄i Nicholai. Ultima autē die julii mane scō rex An-
 glie cū suis, et Jacobz de Artevelde cū Flandrensibz
 levaverunt tentoria sua, et appropinq̄verūt civitati, et
 flandrenses fixerunt tentoria a fluvio Scalde retro moni-
 ales, et supra fluvīū de Maire usq̄ ad villam de Orka, et rex
 Anglie fixit tentoria sup̄ius versus domū leprosōꝝ de
 Valle et dn̄s Robertus de Attrebato sequendo usq̄ ad
 fluvīū de Ries. Et sic citra et ultra fluvīū Scalde fuit

civitas circumdata et vallata ab inimicis ita quod nullus poterat exire aut intrare nisi in p̄iculo vite sue. Rex autē Franchie cū suo exercitu erat in valle Casletensi et prope Ypris, et comes Flandrie Ludovicus fuit semp̄ cū dño rege Franchie a principio guerre usq̄ dū vitam finivit.

Prima autē die augusti scilicet in die beati Petri ad vincla, exierunt de ex̄itu anglicor̄ cum Flandrensibus sumo mane magna copia equitū et peditū, et iverūt ūsus villam de Orchies, et q̄ nullus erat qui resisteret c̄busserunt totalit̄ dictā villā cesis multis; et cū mulierib̄ et p̄vulis captis p̄lib̄ cum magno lucro et magna p̄da sunt reversi, vastātes patriam et cremantes.

Die t̄cia augusti, videlicet ī inventionē sc̄i Steph̄i: comes Hañonie motus contra religiosos abbatē et cōventū sancti Amandi ī Pabula, hac de causa q̄ fecerāt forticias in exitu vilesue et fossata sicut itur ad villā de Valenchenis, et q̄ fortificaverant abbatīā et de gētib̄ armor̄ munierāt. Assūpsit de suo ex̄itu de anglicis, de flandrensib̄ multitudinē maximā equitū armorū et peditū, et ante auroram ivit versus dictā villā et eā totalit̄ c̄bussit, veneruntq̄ in auxiliū eis illi de Valenchenis, et fuit monasteriū cū villa totaliter c̄bustum, turres destructe ē campane fracte ē deportate, et muri circa abbatīā pro majori p̄te in ruinā positi et destructi, et de monachis plures capti et etiam de nobilib̄ qui se redimerunt. Et sic comes et qui cum eo fuerunt cū magno auro et magna p̄da sunt reūsī. Et illi de Valenchenis monasteriū et villam quā plimū sunt dep̄lati. Comes autem revertens, totam patriam vastari et cremari faciebat nemini p̄cens. Dicta autem die, p̄h dolor! fuerunt iterato curtes monasterii sc̄i Marti q̄ reedificate erant cū magno dampno monas-

terii cōbuste totaliter destructe et bona devastata, videlt curtis de Warnavia, de Dulciopet, de Longa salice cū molendino de Taintegnies, de Esplechī; quatuor molendina sup̄ rivū de Ries, molendinū ad ventū prope Tornacū. Et antea in ebdomada ante pascha cōbuste fuerunt domus de Froyania, et domū de Maira cū molendino sup̄ rivū de Maire. Fuit etiā monasteriū scī Nicholai de Pratis pro p̄te combustum. Item dominica ante festum Assumptionis Virginis gloriose comes Hañonie assumpto secū exēitu copioso ivit versus villam de Marchenis et eā cōbussit et monasteriū pro majori p̄te et redeundo plures villas cōbusserunt et multa loca destruxerunt. In civitate igit̄ Tornaē erat a gubernatorib̄ ville ordinatum, quod qñ inimici p̄tendebant insultus vel civitati appropinquabāt ad mandatū gubnatoris due campane pulsabantur quār una vocatur Banclocke altera Wingerons. Ad quār auditum om̄s ibāt ad turres et muros et ad loca ubi erant ordinati cum suis armis civitatem defensuri. Ante portas infra stabant et sedebant armati de civibus et habitatorib̄ ville, et etiā de gentib̄ regis milites et alii nobiles prout eis erat injūctum. Et Conestabularis cum equitib̄ multis circuibat vicos et plateas, fecerunt itaq̄ inimici plures insults, et ingenia, machinas, arietes ē hijs similia levaverūt citra Scaldam, et etiam e contra in civitate levata sunt in diversis locis ingenia, una p̄s contra aliam lapides jacentes. — Nec est pretermittendū quod tanta concordia fuit inter gentes regis ad invicem, et inter cives et habitatores civitatis, quod bñdictus Deus nūq̄ fuit audita discordia vel rixa sed erant sic concordēs sicut fratres carnales. Et in principio anteq̄ inimici appropinqrēt civitati ip̄s comparenūb̄ fuit proclamatum quod om̄s exirent qui bona

indigebant, et quod apportarent bona que erant in campis et extra civitatem, et quod quisque lucraretur suum esset. Quod factum fuit multis pauperibus et mediocribus multum solatiosum, qui de lignis et granis sibi providerunt quam plurimi qui antea pauca vel nichil habebant, et hec fuit causa maxime concordie inter gubernatores, cives et majores civitatis et communiatem. Fuit denique in civitate magna penuria et karistia feni et avene propter multitudinem equorum et bestiarum que in civitate erant tam de gentibus regis, quam de circumvicinis, ita ut fasciculus feni viginti quique solidi, raseria avene triginta monete tunc currentis vendebatur. Bladum satis pro ratione erat. Lotum vini pro decem et octo denariis vendebatur. Carnes, pisces, ova, butyrum est caseus et alia victualia multum cara erant et de die in diem crescebat caristia propter sedis longitudinem. Mentior si non vidi tunc temporis lotum vini et duos panes pro valore octo ovorum. Et mirabile quid: piscatores dicebant quod in fluvio Scalde in aliquo anno preterito non invenerant tantos pisces capiendos sicut in illo tempore capiebant. Poterat denique difficile haberi farinula propter defectum molendinorum quia multitudo grandis erat in civitate. Et accidit quod conestabularius, et comes de Fois pro suis gentibus habebant panem cum difficultate et etiam communia et inhabitantes civitatem ita quod sepe propter hoc rixe oriebantur in molendinis. Et concordaverunt domini domini et gubernatores civitatis, ut molendinum in monasterio sancti Martini quod ad equos trahitur repararetur. Et super hoc dominus conestabularius abbatem requisivit et conventum quatenus sumptibus regis istud fieri pateretur, qui in hoc consenserunt. Quo reparato domini domini una cum gentibus regis ibidem molere faciebant sua blada. Cives vero et communitas ibant per villam ad

CHRON.

24.

alia molendina, et de mandato conestabularii et ejus-
 p̄cepto remansit in monasterio molendinū. Venerunt
 autē rumores in acie regis Anglie et aliorū qđ rex Fran-
 chie cum exercitu magno veniebat. Et in die nati-
 vitaris beate Marie, dux Brabantie, comes Hañonie,
 et alii qui ultra fluvium Scalde obsidebāt, sua tentoria le-
 vaverunt et transierunt p̄ pontes quos fecerant sup̄ ri-
 vum sup̄ius et inferius, et ceperunt tram et locum am-
 pliorem. Dux Brabantie vsus Clerk et alii sequendo
 sup̄ rivum de Ries et ibidem fixerunt sua tentoria et
 sic tota acies inimicorū fuit in regno Franchie parati
 omnes si rex veniret ad resistendam eidem et debel-
 landum. Rex autē Franchie appropinquabat cum
 maximo exercitu, qui fixit sua tentoria ultra et ci-
 tra pontem de Bovines. Credo igitur firmiter et ten-
 neo qđ eventus belli est dubius, quod altissimus vo-
 lens parcere tante multitudini ne tanta xpianitas fini-
 retur. Procurante sanctissima et nobilissima muliere
 Constan Hñonie comitissa sorore regis Franchie et ge-
 nitricis regine Anglie, et comite Hañonie que assūp-
 serat cisterciensem habitum, et professa erat in monas-
 terio de Fontenellis p̄pe Valenchenis, vocata domina
 Johanna, treuge et respectus fuerunt concordate in pa-
 rochioli ecclesia de Esplichyn: fuitqđ rex Anglie apud
 Espiere et Chin in p̄mo suo adventu p̄ duodecim dies
 anteqđ appropinquaret civitati, et coram Tornaco stetit
 p̄ spacium octo ebdomadarū adjunctis duobus diebus,
 unde restat quod civitas fuit obcessa p̄ spacium decem
 ebdomadarū, in quo termino multa evenerunt et facta
 sunt ab utraqđ p̄te que omisi scribere et est causa;
 tum causa brevitatis, tum quia in tali casu multa eve-
 niūt que licita nō sunt scribere, aut vera enarrare.

TEnorem trengarum que per personas electas fuerunt concordate, proprius quam potui tñs-
tuli de gallico in latinū in modum qui se-
quitur.

Universis presentes litteras visuris vel aulituris Jo-
hannes Dei gratia rex Boemie, et comes de Lucem-
bourch; Adulphus Ep̄c Leodiensis; Radulph de Lotha-
ringia, Aymerus comes de Salvania, et Johannes comes
Derminac, salutem, in cognitionem vītatis notū faciāms
universis, quod ad dandū et concedendum trengas
ē respectus inter altos et potentes principes dños reges
Franchie ē Anglie, pro ipsis ē suis adjutorib̄ et al-
ligatis, sint principes aut plati, barones vel altere gen-
tes quecūq̄ sint ecclesiastice vel seculares. Qs̄ etiam
trengas ē respectus altus homo et potens dux Braban-
tie, dux de Gelres, marcisius de Julers et dñs Johēs
de Hañonie dñs de Byaumont ex una pte; et nos quinq̄
supradicti ex altera parte p̄ posse nobis et aliis sup̄ius
nominatis datū p̄ dictos reges, concessimus, conce-
dim̄s, fidejussimus p̄ fides n̄ras de una manu in alterā,
et ordinamus ex pte dictōr regum, eoīq̄ adjutores et
alligatos quicūq̄ fuerint quilib̄ in sua pte, de die hac
hodierna usq̄ ad diem nativitatis sc̄i Johannis Baptiste
proximo venturū et die tota et in crastino usq̄ ad so-
lis ortum istas trengas, conventiones, fidejussiones, or-
dinationes p̄ consilia dictōr regum et p̄ nos in forma
et modo qui sequitur observandos. — Primo ordina-
mus quod durantib̄ dc̄is treugis, nulle novitates neq̄
forefacta fiant de una parte ad alteram in p̄judicium
dictarū trengarū ac respectus. — Item est accordatum

in dictis treugis, quod dicti dñi adjutores. coadjutores et alligati quicunq̃ sint remanebunt in tali possessione et in tali saisiua in qua sunt die hodierna de omnibz bonis, iñis, possessionibz qua tenent vel acquisierint quocunq̃ modo sit, dictis treugis durantibz. — Item est accordatū dictis treugis durantibz dicti dñi, coadjutores et alligati quicunq̃ sint, poterunt ire secure de una parte in alteram, et omnes mercatores et om̃s eor̃ mercature, et quecunq̃ gentes de bonis, de provisionibz tam p̃ tram, quam p̃ mare et per aquam ita libere quo solebant venire tempore predecessor̃ dictor̃ regum, solvendo passagia et winagia consueta ab antiquo, exceptis bannitis q̃ sunt banniti de dictis regnis vel alicujus eor̃ pro alia causa quam pro guerra dictor̃ regum: sed barones de Gasconia et de ducatu Guyanie et alie p̃sone de dco ducatu sint banniti vel alii sunt et erunt in dictis treugis, et poterunt ire et venire de patriis ad alias patrias durante dicta treuga. — Item est accordatum quod dicti duo reges non poterunt nec facient procurare p̃ se vel per alium vel alios quod nulle novitates vel gravamina fiant per ecclesiam romanam vel per alios de sancta eccliā quicunq̃ sint super aliquo dictor̃ regum suor̃ coadjutor̃, vel alligator̃ quicunq̃ sint, neq̃ sup̃ eor̃ terras, vel eor̃ supjector̃ occasione dicte guerre vel pro alia causa neq̃ pro servitiis quod dicti alligati coadjutores fecerint dictis regibus vel aliqui eor̃: et si sanctissimus Pater dñs Pp̃ vel alii hoc vellent facere q̃ dicti duo reges impedirent bona fide quilibz juxta posse suū sine malo ingenio dictis treugis durantibz. — Item est sciendum quod ex nunc dicte treuge proclamētr̃ in duabz aciebz et tenentur eas tēnere et custodire omnes presentes et alii qui scire possunt et debent. — Item

est

est accordatum quod infra viginti dies computandos a die hodierna quilibet regum facient proclamare in Gasconia et in ducatu Guyanie ad finem quod notorie sciatur. — Itē est accordatum quod si per aliquem de dictis regibus per eorum gentes vel eos alligatos et coadjutores aliqua sedes sit posita in Gasconia, in ducatu Guyanie, vel in aliis insulis maris, in Grenesies ē Genesies, vel alibi dicte sedes levabuntur confestim quod dicte treuge venerint ad eorum noticiam. Et quatuordecim persone videlicet septem persone ex parte cujuslibet dictorum regum intrabunt in villis quilibet in forticiis ubi sedes erant, et videbunt provisiones tam gentium quam victualium que intus erunt ad finem qui in die dictarum treugarum finitarum dicte ville castra vel forticie que erunt obsesse remaneant, et sint posite in tali numero et quantitate de victualibus et personis quod inventa erunt per dictas quatuordecim personas. — Item est accordatum quod banniti et fugitivi de patria Flandrie qui fuerunt pro parte regis Franchie non poterunt durantibus dictis treugis intrare nec venire in Flandriam. Et si ita esset quod si aliquis illorum iret contra treugas infra regnum Franchie si posset teneri, de eo fieret justitia sicut de malefactore, et omnia sua bona essent fore facta que ipse haberet in Flandria. — Itē est accordatum quod durantibus dictis treugis debita apud Attrebatum ad Crespinois vel ad alios infra regnum Franchie non petantur nec exequantur. — Itē est accordatum quod durantibus dictis treugis omnes detentum in prisionibus capti in ista guerra relaxentur de suis prisionibus ad redeundum in illis per sua juramenta et suas fides, nisi ita sit quod fuerint redempti ante datam presentium treugarum, salvo qui deum prisionarii redeant per suas fides recediti et reversuri in sua prisione dictis treugis finitis. Et si contingerit quod aliquis pri-

sionariis esset rebellis redeundi in prisonem, dñs sub
 cuius dominio esset cogeret eum redire in prisonem.
 — Item est accordatum quod omnia levata quecūq̃
 sint facta ante dictas treugas tempore guerre; siut bona
 spiritualia vel alia remanebunt levata absq̃ facienda res-
 titutione dictis treugis durantib̃s. — Item est accor-
 datū qđ une treuge capiantur et n̄c inter Anglicos et
 Scotos eoꝝ dñs adjutores ē alligatos sup̃ suserentia
 dicte guerre quam habent inter se ad durandū usq̃ ad
 dictā Nativitatem sancti Joh̃s Baptiste, et quod ēte
 persone sint deputate p̃ dictas p̃tes ut sint certis die
 ē loco sup̃ fronteria Aglie ē Scotie ad firmandas dictas
 treugas sub tali cōditione quod alias extitit consuetū
 in illis p̃tibus, et ita q̃ durantib̃s dictis treugis, Fran-
 ci nec eoꝝ dñs nō fortificabunt de gentibus armōꝝ; et
 in casu q̃ gentes Scotie vel eoꝝ dñs nollent consentire
 in dictis treugis vel eas infringere; tunc nō facerent
 eis Franci vel eoꝝ dñs nullum auxilium durantib̃s dic-
 tis treugis. — Item est accordatum q̃ p̃sentes treuge
 erunt notificate in Anglia et in Scotia infra viginti sex
 dies post datam p̃sentis littere. — Item est accordatum
 quod in istis treugis sunt inclusi et cōphensi, Hys-
 pani, Cathalani, Gennevēni, Provinciales, ep̃s ē caplm̃
 Cameracense, Castellum Camēcise et om̃s Cameracen-
 ses, et etiā dñs de le Brec, vicecomes de Troussac,
 Caston de Bille, dñs de Tieslun, dñs Joh̃s de Vrevin
 et dñs de Roice. In testimonium huj̃s rei nos sigil-
 lavim̃ presentes l̃ras n̄ris sigillis, factas accordatas ē
 datas in Ecclesia Desplecin die lune vicesima q̃nta die
 septembris anno gr̃c nullō trecentesimo quadragesimo.

Predictis antē ordinationib̃s concordatis dñs rex Fran-
 chie misit contestim in civitatem Tornacē unū strenuū

militem dñm de Clidon et unū de secretariis notariis suis videlicet magistrū Robertū de Lori noīatum. Isti duo intraverunt Tornacum : et venerunt ad conestabularium, in infirmaria sancti Martini Tornaē et predictā ordinationem sive treugam nuntiaverunt et intimaverunt principibz et nobilibz ac civibz civitatis qui ibidē erant congregati hora vespertina, et in die crastina inimici circūquaī logias et omnia que construxerant combusserunt. Rex autem Anglie, comes Hannonie dñs Robertus de Attrebato et alii principes et nobiles ē Jacobus de Artevelde illa die circuibant et considerabāt fossata, muros ē forticias, et libenter intrassent in civitatem si potuissent, sed dñs rex Franchie mandaverat per dictos duos nūtiōs suos, et injunxerat principibus, capitaneis et gubernatoribz civitatis quod infra bidnū nullus pateretur exire aut intrare propter dissentionū pīcula. Aliqui tamen nobiles desiderantes videre suos amicos qui erant in civitate melius quam potuerunt intraverunt ; quia inimici dicebant quod obsessi in civitate fame moriebantur : et pro certo multi de nobilibus passi fuerunt magnā penuriam, et maxime de equis suis, quia multos perdiderunt. Sed benedictus Deus pauci mortui sunt. Et inimici ōnes recesserunt et dñs rex Franchie cum suo exercitu levavit castra sua, et de loco ubi steterant versus Franchiam repatriavit unusquisq̄ ad suas partes et multi sapientes ē homines sane mentis quam plurimi sunt mirati quomodo rex Franchie potuit ea que in predictis treugis sunt contenta concordare, et in eis consentire ; quia nunquā visum fuerat quod exinde secutum est. Nā rex Franchie in toto regno suo arrestavit ē levavit toto illo tempore possessiones redditus et omnia bona baronum, militum et omniū illorū qui fuerunt sibi contrarij, et cum suis

inimicis ; et etiam bona ecclesiastica ē spiritualia de personis ecclesiasticis , videlicet capitulorū , monasteriorū ē ecclesiasticarum personarum quorū capita sunt extra regnum suum. Comes etiam Hannonie simili modo in suo comitatu levavit bona militum , civium et aliarū personarū que fuerunt cum rege Franchie et pro parte ejus et etiam bona ecclesiastica ē spiritualia de personis , capitulis et monasteriis. Jacobus autē de Artevelde et Flandrenses in tota patria similimodo ut pmissum est levaverunt , certis personis ad levandum deputatis.

Anno M^o Trecentesimo quadragesimo primo , fuit plamentum apud Anthonium , et fuerunt ex parte regis Franchie archiepiscopus Remensis , episcopus Tornacen̄ , connestabularius et mariscalcus Franchie , pro alia parte fuerunt dux Brabantie , comes Hannonie , dñs de Byaumont , et alii milites ex parte regis Anglie et de consilio Flandrensiū. Idem eodem anno in die bñi Laurentii tenuerūt plamentum ibidem pro rege Franchie comes de Savoye dux Atheniensis , archiepiscopus Remensis , episcopus Morinensis et Tornacen̄ ē aliqui milites et pro altera parte dux Brabantie , comes Hannonie dux de Gelres , comes de Julers , dñs de Byaumont , dñs de Taukemont , quidam de militibus regis Anglie , et aliqui de consilio Flandrie et fuerunt treuge prolongate XV dies.

Anno M^o trecentesimo quadragesimo secundo , convenerunt omnes alligati contra regem Franchie in villa Mechliniensi , et tunc fuit dicta villa combusta casu fortuito in nocte festi Sacramenti.

Eodem anno Ludovicus comes Flandrie intravit in Flandriam et receperunt eum Gandenses , Brugenses , Ypresenses , tanquā dñm , de assensu totius patrie , et indulsit

indulsit eis omnia preterita forefacta. Sed diu ibi ñ remansit nam recessit propter metum vite sue.

Eodem anno ad festũ beati Bartholomei venerunt in Tornaco duo cardinales videlicet dñs vice-cācellarius qui recepit hospiciũ in abbacia sc̃i Martini, et alius cardinalis Neopolitanus dictus Hanibal qui hospiciũ accepit in domo ep̃i, et fuerunt recepti cum processionib̃s, dictiq̃ duo cardinales ē prelati qui cū eis venerant iverũt apud Anthonium et habuerunt p̃lamentũ cū duce Brabantie, et cū comite Hannonie, et ibi fuit concordatũ quod utraq̃ pars cessaret et nichil innovaret una p̃s supra aliam donec renũtiarēt sufficienter, et renũtiatione facta adhuc cessarent uno mense nichil innovando.

Eodem anno iverunt duo sup̃dicti cardinales ad villā Montensem. et recepit eos comes Hañonie multum gratiose, et fecit grande conviviũ, sed ipse collatione habita cum eis, et cognita eoꝝ voluntate reversi sunt ad civitatem Tornacē et inde recesserunt versus Parisius sequentes regem Anglie qui erat in Britannia.

Anno eodem scilicet M° trecentesimo quadragesimo secundo circa natale Dñi, intraverat rex Anglie in Britannia vastando eam rapinis et incendiis et venit usque ad villam q̃ dicitur Vane et obsedit eam vastando undiq̃, et dux Normannie Johannes primogenitus regis Franchie erat cū ingenti exercitu ad viginti leucas prope eum, et pater ejus cum maximo exercitu sequebat̃ eum et tunc venerunt dicti duo cardinales, dñs vice-cancellarius et Hanibal, ē cum maximo labore et periculo tractaverunt de pace si possent facienda, quod minime facere potuerunt sed potius ex utraq̃ pte fuerunt treuge et dilationes concordate.

CHRON.

26

Norma treugarum quas impetraverunt Cardinales in Britannia que translate sunt propriè quod fieri potuit de gallico in latinum.

Concordatū est in reverētia Ecclesie et ad succurrendum ma o na auxiliandum subditis dnīs regibz Franchie et Anglie et propter honorem cardinalium tractantiū pacem et concordiam inter dictos reges quod sup omnes controversias et disensiones sint missi ad curiam Romanam aliqui de sanguine dictorū regum et aliqui alii qui habeant potentiā accordandi firmandi et fortificādi sup dictis rebus secundum tractatū sanctissimi patris et de iis qui una cū ipō sūt tractaturi. Et poterunt deē ptes dicere et proponē suas rationes coram sanctissimo patre et nō ad finem dandi sententiam, sed ad faciendū meliorem tractatum pacis. — Item quod ante dicti missi erunt ad dictam curiā infra festum sēi Johannis proxio venturū, quod diete res erūt expelitte per adjutoriū Dei, p sēissimū patrem infra festū natalis dñi proximo venturum si terminus nō fuerit prolongatus de assensu dictorū nobilium. Et si sanctissimus pater esset impeditus per aliquā legitimam causam ita quod nō possit intendere ad p̄dicta, vel q̄d non possit poni concordia inter dictos reges propter hoc nō manebit quin treuge modo date durent ē durabūt usq̄ ad tempus ē terminum qui sequit̄r. — Item ex nunc ad finem quod res posset melius et puleris habere effectum, treuge sint concordate usq̄ ad festū sēi Michaelis mense septembri proximo venturum et de dēo festo usq̄ ad finem triū annoꝝ proximo sequentium; per deo. reges Franchie et Anglie, Scotie, comite Hannonie et alli

gatos dictorū regum; videlēt ducem Brabantie, ducem de Gelres, marcisium de Julers, dñm Johannem de Haynau et gentes Flandrie; et in omnibz terris regum comitū et ducum p̄dictorū ad custodiendum de t̄pre date p̄sentium litterarū usq̄ per totū temp̄s antedictū. — Item quod rex Scotie comes Hānonie et alligati dictorū regū mittant nūtiōs ad curiam Romanā cum potentia cōsentiendi et confirmandi sc̄dm tractatū qui fiet coram sc̄issimo p̄re quantūad eos spectat infra diem sc̄i Johannis. Et si aliquis eorū nō vult mittere propter hoc nō turbabitur dictum negotiū. — Item quod dicte treuge custodiantur ī Britannia inter dictos reges et adherentes, licet dicant se habere jus in ducatu. — Item quod civitas de Vanes retineatur in manu dñorū cañad tenendū in manu eorū noče sc̄issimi patris p̄ eos vel alterū eorū si unus deficeret toto durante tēpore dictī treugarū, et in fine ipār cardinales facient suam voluntatē. — Item p̄pt absolutionem Flamingorū, et propter sententias quas incurrerunt cardinales laborabūt sollicitate quod absolutionem habeant et quod bona et oportuna sit inventa. — Item quod comes Flandrie tanquam dñs sine medio nō tāq̄ sup̄ior remaneat in Flandria durantibz treugis si in hoc consentiat p̄pls Flandren. — Item ad comitem de Mōfort sint deliberate et observate ea que sibi promissa fuerunt coram civitate de Nantes vel intus p̄ ducem Normannie de quibz apparebit sufficientr. — Item quod si aliquis in Gasconia vel alibi durantibus treugis moveret guerram contra suos vicinos vel c̄tr suos inimicos qui essent de altera parte dicti regis nō se intromittent per se vel per alium, et propt̄ hoc dce treuge non sint infrincte et dicti reges laborabunt bene et diligenter sine fraude qđ subditi unius p̄tis non faciant guerram durantibz treugis

subditis alterius p̄tis in Gasconia vel in Britania. — Item quod nullus q̄ sit in obedientia unius p̄tis p̄dentibz treugis non possit venire ad obediendū alteri parti et quod non sit obediens tempore dictarū treugarū. — Item quod nichil sit datum aut promissum a dictis p̄tibz aliquibz propt̄ guerram movendam directe aut indirecte. — Item quod dōc treuge sint affirmate per juramentum utriusq̄ p̄tis. — Item qd̄ dicte treuge publicentur ab utraq̄ pte in sua acie in Britannia modo, et in Gasconia infra quindē dies; et in Flandria infra XV dies, et in Anglia, et in scotia infra quadraginta dies. — Item quod om̄s in prisione detenū et capti ab utraq̄ parte ē omnia eorū bona durāte sufferentia facta per cardinales videl̄ dñica ante festum sc̄i Vincentii proximo venturum usq̄ ad diem ps̄tem, ponantur extra prisionem franchi ē redditū sicut p̄tinebit de ratione. — Item durātibz dictis treugis nulla novitas nec for̄factum fiat ab utraq̄ parte in prejudiciū dictarū treugarū et respectus. — Item quod dōi dñi adjuutores, coadjutores et alligati sint et remaneant in tali potentia et saisinia q̄l̄ sunt die hodierna de omnibz bonis terris ē possessionibz que tenent ē que sunt quoq̄ modo dōis treugis durātibz. — Item qd̄ dictis treugis durātibz dicti domini et alligati quicūq̄ sint poterunt ire secure de una patria ad aliam, et de n̄c in mercationibz suis, et omnimode bone gentes ē bona tam p̄ terram quā p̄ mare, et p̄ aquas, tam libere sicut solebant venire et ire temp̄e predecessorū dictorū regū, solvendo passagia et winagia solita ē consueta integre; exceptis bannitis dōorū regnōr vel alicujus eorum per alteras causas quam per guerras regis: sed barones de Gasconia et ducatus de Aquitania et alie persone de Gasconia et dicto ducatu banniti vel alii comprehenduntur

dantur in dictis treugis ē poterunt ire de una patria ad aliam durantibꝫ dictis treugis. — Item quod die crastina dicte treuge proclamentur et publicentur in duabꝫ aciebz — Item quod si per aliquos dictoꝝ regum, vel eoꝝ gentium vel coadjutoꝝ et alligatoꝝ aliqua sedes sit posita in Gasconia vel ī ducatu Aquitanie, vel in aliis supꝫ mare de Grenesia vel Genesia, vel alibi ubi tales sedes erunt levabuntur citius quod dicte treuge venient ad eoꝝ noticiam, et quatuordecim pꝫsone erunt septem ex una pꝫte ē septē ex alia dictoꝝ regum et ītrabunt in villis et castellis et forticiis qui sunt obcesse et videbunt garnitiones tam gentiū quā victualium qui intus erunt ad finem quod in die quo treuge finientur dicte ville castelli ē forticie obcesse remanebunt, et erunt posite in tali numero ē qꝫntitate de victu de personis quod īvenientur pꝫ dictas quatuordecim pꝫsonas, excepta dicta civitate de Vane que custodietur, — Item quod exules et fugitivi de patria Flandrie qui fuerunt pꝫ parte regis Franchie non poterunt intrare nec venire in Franchiam durantibus dictis treugis, et si contūgeret aliquos eoꝝ venire contra dictas treugas infra regnū Franchie, secundū posse suum fiat de eo iusticia ē erunt forefacta omnia bona que habebunt in Flandria. — Item quod omnia debita que debentur Attrebatꝫ as Crespinois vel alibi nō petentur nec fiet executio durantibꝫ dictis treugis. — Item quod dictis treugis comprehendantur Hyspani, Catalleni, Provinciales, epꝫ ē caplꝫm Cameracense ē villa Cameracensis, et castellum de Cābrezis, omnes Cameracenses, et similītr dñi Lutbref, vicecomes de Foukart, dñs de Meulē, dñs Johānes de Vrevin, dñs de Roie. Quas etiā res antedcās ē qualibꝫ eāꝫ supra scriptā ad tenendum sine corruptione et proveniendo contra eas quo-

q̄modo , dñs dux Burgundie, dñs Petrus dux de Bourbon in aīam dñi Philippi regis Franchie, et Henricus de Lanchastre, Wills de Varnvic et Wills de Môte-Acutto comites in aīam domini Eduardi regis Anglie predictō fecerunt corporaliter juramentū omnes supra sancta Dei evangelia secundum mandatū factū ad eos per dictos reges. — Datum in prioratu scē Marie Magdalene de Mal-Atrait ordinis scī Benedicti in dyocesi de Vane, nona die mensis januarii anno grē millō trecentesimo quadragesimo secundo.

Anno M° trecentesimo q̄dragesimo tercio, fuit decollatus dñs de Lychen Parisius. Et post in festo Katherine sex milites, et quatuor armigeri de Britannia fuerunt ibidem decollati; et alia multa illo anno evenerunt q̄ nescivi.

Anno M° trecentesimo quadragesimo quarto, in villa Gandensi p̄sente Jacobo de Artevelde fuerunt discordes textores contra fullones, et fuit cōflictus magnus inter eos et obtinuerunt ē ceciderunt plusquā trecēte persone ē multi vulnerati. Et fuit Jacobs de Artevelde ex p̄te textōr. Illo anno non p̄misit dictis Jacobus venire p̄ dictū fluvium Scalde sal, vina, nec aliqua alia bona sine cautione reportandi valorem in blado.

Anno M° trecentesimo quadragesimo quinto, comes Flandrie erat in villa de Tenremonde cū fugitivis et bannitis de Flandria ī magna copia, et Jacobus de Artevelde cum exercitū Gandensi venit impugnare eum et obsedit dictam villam. Tandem negotium fuit positū sup̄ ducem Brabantie ē sic recesserunt.

Anno M° trecentesimo quadragesimo q̄nto, venit rex Anglie mense junio ante Scelusam, et petiit a Fran-

dreñsib̃s quod ipsi reciperent filium suum comitem Flandrie et dñm suū: et ville ē totum conciliū Flandrie, consilio habito noluerunt consētire. Sed Jacobi de Artevelde volebat quod fieret voluntas regis, quia ipse erat cū dō rege et uxor sua, cum suo thesauro erat in Anglia, et reversus est dictus Jacobus ī villa Gandensi.

Eodem igitur anno circa festum beate Marie Magdalene fuit Jacobus de Artevelde sepe dictus in domo sua occisus a cōmunitate Gandensi et sepultus in quodā clauastro monialiū quod dicit̃r Biloca juxta Gandavū: regnavitq̃ per septem annos ē fuit gubernator ē sup̃ior totius ville Gandensis ac totius patrie Flandrie, et ad ejus imperium et voluntatem obediebant, et nichil in dēa patria fiebat sine eo; et erat semp̃ val-
latus viris armatis viginti q̃nq̃ vel triginta, fortissimis et ad bella promptissimis. Et multa mala evenerunt per eum et p̃pt̃r eum.

Anno mill^o trecentesimo quadragēsimo quinto, Willē comes Hannonie nepos Philippi regis Franchie in estate cum ingenti exercitu obsedit civitatem de Trajecto inferiori, sed infecto negotio reversus est.

Eodem anno idem comes motus p̃pria voluptate sicut juvenis videns et considerans et sperans actus suos for̃e prosp̃os, ordinavit ire cont̃r Frisones et super eos dominari, contra voluntatē ē consilium multor̃ nobiliū sibi subjector̃, monuitq̃ ē mandavit in Hannonia, Hollandia, Zelandia ē coadunavit ingentē exercitum nobilium et peditum, ē a diversis p̃tibus eum sunt secuti, quia de probitate ejus fama multa erat. Et incipiebat inter nominatos ē probos reputari. Tandem

cū suo exercitu venit in introitu Frisie ad quamdā villam vocatā Estavres, sed habens fortunam contrariā p̄vi pendens et quasi spernens suos inimicos descendit de navibz et invasit eos nesciens eorū ordinationem quia caute veniebant in conflictu et circumdatus undiq̄ ab adversariis, dño Johanne de Byaumont patruo suo adhuc longe ab eo cū suo exercitu existente, et antequā posset habere succursum Frisones ipm̄ viriliter invaserunt ē occiderunt, et cum eo ceciderunt multi nobiles et famosi viri tam de Hannonia, Hollandia, Zelandia ē Allemania, et qui potuit se servare ad p̄pria est reversus et nūquam voluerunt Frisones reddere corpus ejus, sed ut dicitur retinent propt̄ suos heredes et successores ut sciant quomō sup̄ eos volebat dñari, quia dñm sup̄ eos habere non sunt consueti. Duxeratq̄ dictus comes in uxorem filiam ducis Brabatiē, de qua nullum habuit heredem, et sic sui comitatus et dñationes venerunt ad sororem suā primogenitam reginam Alemaniē.

IN anno M^o trecentesimo quadragesimo sexto evenerunt accidentia que secutif: fuitq̄ in illo anno totus mundus undiq̄ in tanto maligno positus, et tanta mala evenerunt quod vix aliquis sciebat ubi ire, ut se ē sua valeret salvare aut tueri, tot erant ubiq̄ dissensiones sive guerre, et que secuntur registrata, scivi per relationem fide dignorum; et si quid ibi sit reprehensibile per legentiū industriam cōrrigan-
tur qā audiui, sed non vidi.

Ann^o M^o trecentesimo quadragesimo sexto venerūt duo cardinales dñs Hanibal ē dñs de Claromonte, et fecerunt moram p̄ longū tps Attrebatī euntes pluries
ad

ad regem Franchie ē regem Anglie laborantes ē tractātes de pace ē longo tēpore ibidem remanentes.

Eodem anno fuit magna guerra in Gasconia q̄ gentes et exercitus regis Anglie venerūt ibi duce eorū comite de Albi misitq̄ rex Franchie filium suū Johannē primogenitū ducē Normānie, et cū eo ducē Burgondie avūculū ejus, comite de Eu conestabularium Franchie, et Jacobū de Bourbon cum magno exercitu armatorum, et ceperunt undecim castra ubi erant octo bone ville de quibz undecim castris, quatuor reservavit et septem posuit in ore gladii. Et cepit unū militem qui patriam reddiderat Anglicis, quem misit apud Gēvenes ubi fuit a q̄tuor equis detractus. — Item dictus dñs Johannes dux Normānie obsedit villā de Aguilion et accepit plura castra atq̄ villas. — Item vicesima octava die maii conestabularius, dux Atheniensis cum aliis comitibz et gentibz armorū venit coram villa que dicitur Villafrancha bene vallata muris ē fossatis que semp̄ fuerat p̄ parte regis Franchie, sed se Anglicis reddiderat, sed post multas fraudes ē post multos insultus capta fuit et totaliter destructa cesis plībuz et in ore gladii positis. — Item erant cum duce Normānie quinq̄ millia equitum ē viginti millia peditum ut dicebatur. — Item comes de Albi erat Burdegalis habens secum mille armaturas cum totidem archistis solum, et decem millibus peditum. Item scdo dux Normānie obsedit villam et castrum Daquillon et stetit ibi p̄ longum tempus.

Eodem anno in festo sancti Johannis Bap̄te concordaverunt Flandrenses unanimiter esse cum rege Anglie in villa Gandensi, et quod ad nutum ejus vel

CHRON.

28

alicujus de sanguine suo irent quocunq̄ vellet eos ducere. — Item circa festum beate Marie Magdalene venit rex Anglie ī Normanniā sup̄ littore maris vocata Constentyn cū octies centū navib̄ et descendit in terram cremando ē devastando undiq̄ villas et castra. Et tunc venit ex adverso pro rege Franchie comes de Ghines conestabularius ad resistendum regi Anglie iniitq̄ cū ipso bellum et habuerunt Anglici victoriam et ceperunt dēm comitem, ē dñm de Dancarville. Et erat pro parte regis Anglie Godefridus de Harcour exul de regno Franchie.

Eo t̄pre duo supradcī cardinales iverunt ad regem Franchie ē ad regem Anglie pro concordia impetranda qui suas voluntates facere n̄ valentes reversi sunt apud sc̄m Dyonisium prope Parisius.

Item in die beate Marie Magdalene rex Franchie accepto vexillo sive signo sc̄i Dyonisii vocato Loliflamble venit Rothomagū exceptans ibi gentes suas.

Eodem anno secunda die mensis augusti exiērt Gandenses, Brugenses, Yprensenses cum Flandrensib̄, et fuit capitaneus et dux eor̄ dñs Henricus de Flandria, invitatus tñ ut dicebatur. Et convenerunt patriotes, ē gentes circūquaq̄ contra eos ad pontē de Staires, et sic transire nequiverunt, et fuit ibi bellū cesis et submersis plurib̄ de Flamingis: et pauci de aliis ceciderunt. Et postea transierunt apud Menreville ē venerunt ante Bethuniam ī die b̄i Laurentii.

Anno p̄dicto circa festum sc̄i Xp̄ofori, rex Anglie cū suis cepit civitatem de Ken in Normannia et Anglici spoliaverunt eam pro suo libito voluntatis, que

spolia cū aliis lucris suis que ante fecerant miserunt
 p̄ naves ī Angliam, missiq̄ fuerunt cū spoliis conestabularius ē dñs de Dancarville antedēi.

Anno p̄dicto rege Anglie existente in villa de Ken in Normannia, rex Franchie erat in castro apud Rothomagum et venerat de scō Dyonisio ē de Parisius nullo expectatō, et sic erant pauci cū eo. Sed de die in diem gentes veniebant, et fuit civitas fortificata contra inimicos. Et misit rex in Gasconiam ad ducem filium suū qui sedebat coram castro de Aguilhon, q̄ jam moratus fuerat viginti ebdomadas, qui rediit Parisius prima die septembris.

Anno p̄dicto in festo sancti Laurentii, Flandrenses ē Anglici cōbuserunt villam de scō Venantio; et post paucos dies illi de castro fictē demiserunt unū posticiū aptum, et inimici credentes eos recessisse venerunt ante portam et illi de castro ceperunt plures, et multos occiderunt, et de Anglicis suspenderunt ad portā p̄ pedes ob quā causam Flandrenses castrum obsederunt.

Anno supradicto videlic̄ M° CCC° XLVI° in nocte Assumptionis venerunt Flamingi cum Anglicis añ Betuniam, et erat in villa capitaneus cum gentib̄ armor dñs Godefridus Danekins ē illi de villa cōbuserunt sua suburbia. Et dictus Godefridus exivit cum suis gentibus, ē abscondit se in quodam busco prope villam: et inimici veniebant inordinate credentes suburbia p̄ suos incendisse, et Godefridus cū suis exiens īvasit inimicos, et magnam multitudinē occidit et vulneravit, et sanus in villam reversus est. Et Flamingi suos vulneratos ē mortuos p̄ currus ē p̄ aquā in Flan-

driā remiserunt. Et in crastino Assumptionis fecerunt isultū sup̄ villam a prima usq̄ ad vespām, et de ip̄is fuit magna pars occisa ē vulnerata ab illis de villa qui viriliter resisterunt. Et dñs Hēricus de Flandria et alii plures milites fuerūt vulnerati, et de villa nō ceciderunt nisi sex ut dicebatur.

Anno etiam sup̄dco rege Franchie ex̄istente ī castro apud Rothomagū, rex Anglie cū suo exercitu vēit ad tres leucas prope Rothomagum, et p̄ totam Normāniam transierat et fecerat spolia et incendia de magnis et grossis villis, ē aliis usq̄ ad Rothomagum, cesis pluribz de Franchia nullo contra eū resistente.

Anno sup̄dicto circa festū b̄ti Laurentii rex Franchie mandavit regi Anglie diem ad bellandum et ipse daret ē suis locum; et rex Anglie respondit quod q̄n esset Parisius si peteret ab eo aliqd ipse haberet consilium respondendi.

Anno etiam supradco rex Anglie movit castra ē venit supra fluvīū Secane, vastando et cōburendo per patriam ante se usq̄ ad Poyssi ē sēm Germanū ī Laya ad septem leucas prope Parisius, et gentes sue iverūt et combusserunt suburbia ville de St Cleu ad duas leucas p̄pe Parisius, et visus est ignis ab illis de Parisius, et fecit ibi moram. Et combussit villam sc̄i Germani, et p̄visiones regis cōmederunt ē biberunt et etiā locum amenū de novo edificatum a le Monghoie, quē rex Franchie debet proclamare in bellis ē conflictibz totaliter combusserunt. Rex autem Franchie recessit a Rothomago sequens regem Anglie cum ingenti suo exercitu, ē venit Parisius anteq̄ rex Anglie

venisset apud Poissi, et erat fluvius Sechane inter duas acies. Et rex Franchie presens psonaliter fixit tētoria sua inter sanctum Dyonisiū et Parisius tertia decima die augusti. Illa die missi fuerūt de Ambianensib̄ qui venerāt q̄ngenti viri pedites, et q̄nquaginti equites ad custodiendum pontem de Meulem, et fuit ibi conflictus magn̄ ex utraq̄ pte et Ambianēses omnes aut cesi aut capti fuerunt q̄ Anglici cū archis suis eos circumdantes occiderunt.

Eodem anno in die Assumptionis beate Marie venit rex Anglie et suus ex̄citus, et cōbuserunt villam de St. Cleu, et reversi s̄t apud Poissi.

Eodem die transivit Parisius pontes rex Franchie cum maxima multitudine gentiū, inter quas erant pedites circiter viginti milia de Gēvenes, et exivit Parisius ē fixit tentoria versus Bouch le Royne.

Item in die crastina Assūptionis sperabat rex Franchie et sui quod rex Anglie reverteretur ad Gasconiā p̄ civitatem Carnotensem, et rex Anglie fide ē cautelese fecit fieri incendia versus Carnotum, et dimissa illa via iter assumpsit ad contriū.

Item rex Anglie et sui vidētes regem Franchie esse ultra Sechanam, refecerunt pontes apud Poissi, et recesserunt tota nocte et venerūt in crastino a Chamblie le Haubregiet ē ibi remanserunt. Et in crastino cōbuserunt villam et recesserunt decia septima die augusti ē trasierūt Byaumont supra Oyse.

Eadem die rex Franchie, rex Boemie ē alii barones et exercitus sequebantur cum festinatione regem Anglie.

Item decima octava die augusti fuit exēitus cum rege in villa de Claromonte sup̄ Oyse sequens regem Anglie et Anglici habentes unusquisq̄ equos quos ceperant in Normannia alios currus nō habentes per quos gestabant victualia sua ē omnia alia que habebant et sic ibant velocius quam exēitus regis Franchie, intendentes venire cum Flamingis, acciditq̄ una die veneris tanta caristia et defectus panis inter eos quod pre necessitate carnes comederunt, quia in acie eorū unus panis unīs denarii quinq̄ solidos vendebatur.

Vicesima igit̄ die augusti venit exercitus regis Franchie Ambianis, equitātes dicta die decem leucas ad p̄veniendum et obviandū regi Anglie fugienti ut veniret cum Flamingis sedentibus ante Betuniā.

Item vicesima secunda die augusti fuit rex Anglie ad pontem Remi in Pontiu versus Abeville, et volebant transire Anglici per pontē, sed gentes regis Boemie ē ejus filii ē dñs Johannes de Byaumont resistunt, et fuit ibi conflictus magnus unde ex utraq̄ p̄te plures ceciderūt.

Eodem die Godefridus Danekins sciens Flandrenses p̄didisse plus q̄ centū currus et q̄ngentos viros versus Lilers, et dissentionē inter Brugenses ē Francos exivit de Betunia et cōbussit p̄tem de tentoriis Flamingorū et sine aliquo dampno suorū est reversus pluribz occisis.

Item vicesima quarta die augusti, Flandrenses ē Anglici suā sedem ante Betuniā levaverūt comburentes ingeniū quod fecerant et venerunt apud Menreville.

Item vicesima q̄rta die augusti in die beati Bartholomei rege Franchie existente apud Abeville, in

qua die equitaverat cum suo exercitu decē leucas. Et rex Anglie recessit de villa Araines ubi jacuerat sūmo mane et rex Franchie cū suo exercitu venit in vespere in dicta villa de Araines et Anglici transierunt Sūmenā fluvium per locum vocatum a le Blanke Take ad duas leucas prope Abeville, ubi Godemarus Dou-Fayt erat capitaneus ex pte regis Franchie qui dicitur fugisse et sui, et pedites de patria qui venerant sibi ferre auxilium dimisisse, de quib̄s peditib̄s ceciderunt plus quā mille ut dicebatur, pro q̄ facto suspicio vehemens fuit sup dictū Godemarus.

Item vicesima quinta die augusti transivit rex Franchie et suus exercitus Somenam fluvium per pontem apud Abeville sequens regem Anglie, et venit sine mora quinq leucas ad villam de Alabroie.

DE conflictu et de pugna que fuit inter duos reges, regem Franchie, et regem Anglie, et suos exercitus vicesima sexta die m̄sis augusti p̄ diem sabbī, ab hora none usq ad noctem in campo inter villam de la Broye et villam de Crecy et Pontiu ubi erant nemora.

Quoniam eventus belli est dubius, et dum conflictus est acierum unusquisq bellans intendit plus vincere quam vinci, et non potest quispiā considerare undiq configētes, neq bene de hīs que ibidem eveniūt judicare s̄d exitus acta probant, et idcirco quia multi multa dicunt et referunt de conflictu et pro parte regis Franchie et suor aliqui sustinent ea

de quibꝫ nō potest sciri certitudo; et aliqui pro parte regis Anglie et suorꝝ sustinent etiā que de verō nesciuntur, et sic propter opiniones diversoꝝ nolo posteris demandare quod probare non valerem, sed ea que audiui a quibusdam fide dignis p̃sonis proposui hic intellectui futuroꝝ satisfacere, sic esse tamen totaliter non affirmans.

Audiui enī quod die sabbati predicta, videlicet vicesima sexta die augusti anno gratie q̃dragesimo sexto, nobilis princeps rex Franchie cum suis ardenti desiderio sequens regem Anglie ut sup̃ius dictum est et nesciens eū cum suo exēitu ita prope se esse, sequebatur festinanter, sed magna p̃s de exēitu regis Franchie tā equitū quam peditū atq̃ cōmunie fessi sequebantur et sarchine et currus de longe veniebant, nō valentes citius eum sequi. Nuntiatū quoq̃ fuit duobꝫ marischalcis quod rex Anglie prope erat cū suis gentibꝫ ordinati et ad pugnā p̃parati, et hoc fuit regi Franchie intimatū qui multum gavisus est pro eo quod suos inimicos invenerat. Eratq̃ cum eo ē in aciebus suis rex Boemie, Karolus comes Dallenchon frater regis Franchie, comes Flandrie et plures alii principes et barones, et magna pars peditum inter quos erant circiter decem milia peditū de Gēvenes Balistarij, sine targis quia erant retro ad sarchinas, fuitq̃ regi datū cōsiliū a dñō Johanne de Byaumont, dñō Milone de Noyers, qui portabat signū beati Dionysii quod vocatur Loliflamble, et aliis quam pluribꝫ quod suas gentes expectaret, et suas acies et scalas ordinaret. Sed rex non acquiescens eoꝝ consilio motu proprio fecit ad arma proclamare, et sic principes et barones ibidem existentes prout melius potuerunt

PA